

การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน
เพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

ปริญญานิพนธ์

ของ

ปิยนันท์ วงศ์คำ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

พฤษภาคม 2546

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

039-7
2/6/76
6.3

การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน
เพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

บทคัดย่อ

ของ

ปิยนันท์ วงศ์คำ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

พฤษภาคม 2546

h ๑๒๔๑๐๗

ปิยนันท์ วงศ์คำ. (2546). การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบ
ยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์. ปริญญาโท ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์
และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์พวา พันธุ์เมฆา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุชรี ตรีโลจน์วงศ์

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการ
เกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร
ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามอายุ และรายได้
เฉลี่ยต่อปี และศึกษาปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อ
การพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มครูบาผาย
สร้อยสระกลาง และกลุ่มครูบาคำเตื่อง ภาษี จำนวน 141 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการ
วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่า F-test และการจัด
สหภาพกลุ่ม

ผลการวิจัย มีดังนี้

1. การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเอง
ในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ พบว่า การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อแยกเป็นรายข้อมี
แหล่งที่ใช้ในระดับมาก 4 แหล่ง คือ 1) ประชุมสัมมนา อภิปราย กับหน่วยงานเอกชน 2) ผู้นำชุมชน ผู้นำอาวุโส ผู้มี
ความรู้ความสามารถในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน 3) เพื่อนเกษตรกร เพื่อนร่วมอาชีพ 4) ประสบการณ์และแนวความคิด
ความรู้ของตนเอง

2. เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการ
พึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามอายุ พบว่า เกษตรกรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศโดย
รวมไม่แตกต่างกัน

3. เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการ
พึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามรายได้เฉลี่ย พบว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่างกัน มีการใช้แหล่ง
สารสนเทศ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบความแตกต่างกันดังนี้ เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000
บาท มีการใช้แหล่งสารสนเทศ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หอกระจายข่าว เข้าร่วมทัศนศึกษากับ
โครงการของหน่วยงานของเอกชน และประชุมสัมมนาอภิปรายที่หน่วยงานเอกชนจัด มากกว่า เกษตรกรที่มีรายได้
เฉลี่ยต่อปีน้อยกว่า 20,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการ
พึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรใน
ระดับมากมี 2 รายการดังนี้ 1) ไม่ทราบว่ามีหน่วยงานใดบ้างจัดพิมพ์เอกสารในเรื่องที่ต้องการ 2) ผู้เชี่ยวชาญวิทยากร
ที่มีความรู้ความสามารถอยู่ไกลไม่สะดวกในการติดต่อ และปัญหาล่าช้าล่าช้ามาก 4 รายการดังนี้

- 1) ไม่สามารถเข้าไปใช้แหล่งความรู้ที่ต้องการได้ 2) ไม่ทราบวิธีการใช้แหล่งความรู้ 3) เสียค่าใช้จ่าย (เงิน) สูง
- 4) ค้นหาความรู้ที่ต้องการไม่พบ

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า เกษตรกรมีปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศดังนี้ 1) สารสนเทศทางการ
เกษตรมักเขียนหรือถ่ายทอดด้วยภาษาทางวิชาการที่เข้าใจยาก 2) เจ้าหน้าที่ทางการเกษตรไม่ใช้แหล่ง

สารสนเทศที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ 3) ผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางการเกษตรในท้องถิ่นเป็นแหล่งสารสนเทศที่สำคัญของเกษตรกร 4) ห้องสมุดไม่ใช่แหล่งสารสนเทศที่สำคัญของเกษตรกร 5) เกษตรกรมีทักษะในการอ่านและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างจำกัด 6) บริการสารสนเทศจากเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรยังขาดประสิทธิภาพ 7) เกษตรกรให้คุณค่ากับสารสนเทศที่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากแหล่งบุคคลและจากการปฏิบัติจริง 8) สารสนเทศที่สื่อมวลชนนำเสนอยังไม่เพียงพอ

INFORMATION USE OF FARMERS WHO DEVELOPED SUSTAINABLE FARMING FOR
SELF-RELIANCE IN RURAL COMMUNITIES OF BURIRUM PROVINCE

AN ABSTRACT
BY
PIYANUN WONGCOME

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Arts degree in Library and Information Science
at Srinakharinwirot University
May 2003

Piyanun Wongcome. (2003). *Information Use of Farmers Who Developed Sustainable Farming for Self-reliance in Rural Communities of Burirum Province*. Master Thesis, M.A. (Library and Information Science). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assoc. Prof. Pawa Panmekha, Assist. Prof. Nusharee trelojwong.

This research aimed at agricultural information implementation in sustainable and self-reliable agricultural developing community in Burirum, compared with each other, segmented in age, income revenue per capita, and also at problems of that community.

The sampling used in this research was agriculturists in Burirum community divided into two main groups, namely Kruba Phai Soisaklang Group and Kruba Kamduang Pasee Group, 141 in totality.

Tools used for data collection were questionnaire and statistics used for data analyzing were percentage, means, standard deviation and F-test is applied for hypothesis testing and group discussion.

The research findings were as follows :

1. Agricultural information implementation in sustainable and self-reliable agricultural developing community in Burirum was in small level, segmented in each item in much level especially in Burirum was in small level, segmented in each item in much level especially in the information sources of 1) seminar, discussion with the private sectors, 2) community scholars, 3) agriculturists, professional companions, and 4) self-experience, concept and knowledge.

2. Comparison of agricultural information implementation in sustainable and self-reliable agricultural developing community in Burirum segmented in age was also found that different aged agriculturists with totally indifferent information implementation.

3. Comparison of agricultural information implementation in sustainable and self-reliable agricultural developing community in Burirum segmented in income revenue was found that agriculturists with different income revenue implementing totally different agricultural information with statistical significant at .01 level consistent with the second hypothesis.

Considering different items were as follows: Agriculturists with income revenue more than 50,000 per capita implementing agricultural information more than those with less than 20,000 per capita with statistical significant at .05 level. The information they used were Daily News Newspaper, Thairat Newspaper, Information Tower, joint private visit study tour, Seminar conference discussion hosted by the private sectors.

4. Problems of agricultural information implementation in sustainable and self-reliable agricultural developing community in Burirum in quantity were found that informational implementation of agriculturists was in much level in two categories, namely. 1) No publication resource required information 2) Communicating with experiences, potential scholars was not convenient. And problems in moderate level in four categories, namely. 1) Unable to access to required knowledge resource 2) Unable to know methodology to use knowledge resource 3) Considerable expense. 4) Couldn't search for requireable knowledge.

Findings of qualitative research were found that agriculturists had problems of information implementation in the following dimensions :

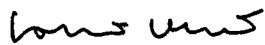
- 1) Agricultural information was usually written or conveyed in technical terms caused the difficulty of understanding.
- 2) Agricultural officers were not an authentic information implementation.
- 3) Local experienced agriculturists were the information implementation.
- 4) Libraries were not the important information implementation for agriculturists.
- 5) Agriculturists lacked of reading skill and information technology use.
- 6) Services given from agricultural officers were inefficient.
- 7) Agriculturists realized the worth of information implementation given by direct experienced agriculturists.
- 8) Information presented by mass communication was inadequate.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน
เพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

ของ
นางสาวปิยนันท์ วงศ์คำ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร หะวานนท์)
วันที่เดือนพ.ศ. 2546

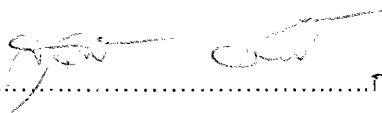
คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

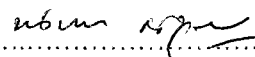
.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์พวา พันธุ์เมฆา)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุรี ตริโลจน์วงศ์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ลูว์ฉวน วัฒนวงศ์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์พวงผกา คงอุทัยกุล)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของอาจารย์ ดร. อารีย์ ชื่นวัฒนา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ นุชรี ตรีโลจน์วงศ์ ประธานและกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนปริญญานิพนธ์สำเร็จลงด้วยดี ผู้วิจัยทราบซึ่งในความกรุณาที่ได้รับเป็นอย่างยิ่ง ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของ รองศาสตราจารย์พวา พันธุ์เมฆา ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ (ทำหน้าที่แทน) และ กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม รองศาสตราจารย์สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ อาจารย์พวงผกา คงอุทัยกุล ที่ได้กรุณาตรวจแก้ไขข้อบกพร่องจนปริญญานิพนธ์นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ แนวคิดและคำแนะนำปรึกษาแก่ผู้วิจัยตลอดมา

ขอขอบพระคุณอาจารย์นิรันดร์ กุลทอานันท์ อาจารย์พิกุล ภูมิโคกรักษ์ และนายสามัญ อ่อนช้อย ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถาม

ขอขอบพระคุณพ่อผาย สร้อยสระกลาง พ่อคำเตื่อง ภาษี และเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล ตอบแบบสอบถาม ร่วมสนทนากลุ่ม

ขอขอบคุณ คุณปนัดดา บุญสิงห์ และครอบครัว คุณดาลัด กำลังเลิศ คุณวรวรรณ สุพรรณสมบูรณ์ และคุณสนิท พาราชฐ์ ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือด้านการทำงาน ด้านข้อมูลและให้ที่พัก

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อประวิทย์-คุณแม่สุวรรณา วงศ์คำ คุณป้ามาลี สายยศ น้องประพนธ์ น้องจรรวณ วงศ์คำ ญาติๆ ทุกคน และพระพรหมคุณาภรณ์ ที่ให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์

ปิยนันท์ วงศ์คำ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
ประชากร.....	4
กลุ่มตัวอย่าง.....	5
ตัวแปรที่ศึกษา.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
สมมุติฐานการวิจัย.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
สารสนเทศ.....	9
ความหมายของสารสนเทศ.....	9
ความสำคัญของสารสนเทศ.....	9
นโยบายสารสนเทศ.....	11
สารสนเทศทางการเกษตร.....	12
ความหมายของสารสนเทศทางการเกษตร.....	12
ความต้องการสารสนเทศทางการเกษตร.....	12
ความสำคัญของสารสนเทศทางการเกษตร.....	13
แหล่งสารสนเทศทางการเกษตร.....	14
ประเภทของแหล่งสารสนเทศทางการเกษตร.....	14
องค์ประกอบในการเลือกแหล่งสารสนเทศ.....	17
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับและการแพร่กระจายสารสนเทศ.....	18
บริการสารสนเทศทางการเกษตรในประเทศไทย.....	20
อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ.....	23
สถานการณ์และผลกระทบต่อการพัฒนาการเกษตร.....	25
สถานการณ์การพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมา.....	25
ผลกระทบจากการพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมา.....	26
เกษตรแบบยั่งยืน.....	27
ความเป็นมาของเกษตรแบบยั่งยืน.....	27
การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน.....	28
บทบาทของเกษตรกรแบบยั่งยืนต่อชุมชนพึ่งพาตนเอง.....	30
ชุมชนพึ่งพาตนเอง.....	31

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
ความหมายของชุมชนพึ่งพาตนเอง.....	31
องค์ประกอบของชุมชนพึ่งพาตนเอง.....	31
ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนพึ่งพาตนเอง.....	32
จังหวัดบุรีรัมย์.....	32
อำเภอลำปลายมาศ.....	35
กิ่งอำเภอแคนดง.....	38
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	41
งานวิจัยในต่างประเทศ.....	41
งานวิจัยในประเทศ.....	42
3	
วิธีดำเนินการวิจัย.....	45
การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	45
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	46
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	48
การจัดกระทำข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
4	
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ.....	53
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	77
5	
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	82
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	82
สมมติฐานในการวิจัย.....	82
วิธีดำเนินการวิจัย.....	82
สรุปผลการวิจัย	83
อภิปรายผล.....	85
บรรณานุกรม.....	94
ภาคผนวก.....	101
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญ และจดหมายเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ.....	102
ภาคผนวก ข แบบสอบถาม – แบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่ม.....	108
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	115

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนสถานศึกษา นักเรียน/นักศึกษา และครู/อาจารย์ ในจังหวัดบุรีรัมย์	34
2	จำนวนสถานศึกษา ห้องเรียน ครูและนักเรียน ในอำเภอลำปลายมาศ	37
3	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	53
4	การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์	54
5	เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามอายุ	57
6	เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามอายุ เป็นรายชื่อที่พบความแตกต่างเป็นรายคู่.....	64
7	เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อปี.....	65
8	เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อปีที่เป็นผลรวมและแต่ละแหล่งสารสนเทศที่พบความแตกต่างเป็นรายคู่	72
9	เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อปีเป็นรายชื่อที่พบความแตกต่างเป็นรายคู่	73
10	ปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์	76

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ดุลยภาพของสังคมในชนบท	11
2 แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขต จังหวัดบุรีรัมย์	33
3 แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขต อำเภอลำปลายมาศ	36
4 แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขต กิ่งอำเภอแคนดง	39
5 กลุ่มสนทนาที่ 1 กลุ่มครูบาผาย สร้อยสระกลาง	77
6 กลุ่มสนทนาที่ 2 กลุ่มครูบาคำเตื่อง ภาษี	77
7 ความสัมพันธ์ของแหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์	86

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดเรื่อง “สารสนเทศเพื่อการพัฒนา” เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง มีงานเขียนจำนวนมากที่กล่าวถึง ความสำคัญและบทบาทของสารสนเทศที่มีต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา เชื่อว่าสารสนเทศที่มีความถูกต้อง ทันต่อความต้องการ มีศักยภาพที่จะช่วยให้ประเทศเหล่านี้ สามารถปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ (Broadbent. 1992 : 193-202 ; Zijp. 1994 : 42)

โดยสภาพทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา เช่นประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบท และประกอบอาชีพเกษตรกรรม จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2543 : 45) ประชากรผู้มีงานทำทั้งหมด มีผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 41.8 การเกษตรเป็นพื้นฐานสำคัญที่สร้างประเทศให้เป็นปึกแผ่นสืบมาจนกระทั่งบัดนี้ แต่เกษตรกรก็ยังมีฐานะยากจน มีทรัพยากรในการประกอบอาชีพและดำรงชีพอย่างจำกัด การพัฒนาประเทศไม่อาจเป็นไปได้ ถ้าปราศจากการพัฒนาทางการเกษตรและชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร สารสนเทศจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาชุมชน เพราะสารสนเทศช่วยให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สร้างทัศนคติใหม่ๆ โน้มน้าวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ อันนำไปสู่ปฏิบัติการในชุมชนเพื่อการแก้ปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน บุคคล และชุมชนให้ดีขึ้น (คมสัน หุตะแพทย์. 2535 : 12) การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบท ความสำเร็จของการพัฒนาต้องอาศัยการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ทั้งในระดับจุลภาคและระดับมหภาคประกอบกัน ในระยะยาวสารสนเทศนับว่ามีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการพัฒนา

ลักษณะของสังคมไทยในปัจจุบันอยู่ในยุคของการผสมผสาน ทั้งความเป็นสังคมเกษตร สังคมอุตสาหกรรมและสังคมสารสนเทศ หรือข่าวสารข้อมูล (เสนห์ จามริก. 2535 : 4-8) ข่าวสารข้อมูลหรือสารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (เกตุณี จุฑาวิจิตร. 2542 : 138 ; อ้างอิงจาก Bunch. 1982. *Community Information Service*.) แต่การเข้าถึงสารสนเทศยังเป็นปัญหาสำคัญ คนบางกลุ่มสามารถใช้สารสนเทศที่ต้องการอย่างสะดวกง่ายดาย แต่ในขณะที่คนบางกลุ่มขาดแคลนสารสนเทศ หรือสารสนเทศที่มีอยู่ไม่เหมาะสม ไม่ตรงกับความต้องการ (ศุภนิจ ศรีรักษ์. 2539 : 2 ; อ้างอิงจาก Kammanee Sackcharoen. 1991. *New Challenges in Library Services in Developing World : Proceedings of Eighth Congress of Southeast Asian Librarians*. p.137-140) อีกประการหนึ่งการพัฒนาประเทศยังขาดความสมดุล เพราะเน้นการพัฒนาสังคมเมืองเป็นหลัก เกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศนั้นอาศัยอยู่ในชนบท ซึ่งเป็นชุมชนที่ขาดแคลนบริการสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ ขาดบริการห้องสมุดที่มีคุณภาพ (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2530 : 2)

ในปัจจุบันแหล่งสารสนเทศทางการเกษตรมีอยู่หลากหลาย ทั้งในหน่วยงานของรัฐและของเอกชน แต่สารสนเทศจากหน่วยงานเหล่านี้ ได้เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาอาชีพ และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรหรือไม่ยังไม่ชัดเจน ปัญหาที่ว่าเกษตรกรได้ใช้แหล่งสารสนเทศที่มีอยู่หรือไม่ อยู่น้อยเพียงใดและมีปัญหาในการใช้อย่างไร จึงเป็นเรื่องที่ควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง

ภาพรวมของการพัฒนาสังคมไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1-7 ในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมาถ้าวัดเชิงปริมาณด้านต่างๆ จะเห็นว่ามีตัวเลขชี้วัดในลักษณะที่น่าพอใจ เช่น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นถึง 18 เท่า รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลเพิ่มขึ้นประมาณ 10 เท่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2535 : 1) ในด้านการให้บริการทางสังคม พบว่า คนไทยส่วนใหญ่ได้รับการบริการโครงสร้างพื้นฐาน และบริการพื้นฐานทางสังคมมากขึ้น จนถึงระดับที่น่าพอใจ เช่น หมู่บ้านแถบชนบทมีไฟฟ้าใช้แล้ว ร้อยละ 97.7 ในด้านการคมนาคมขนส่งมีถนนเชื่อมต่อกันระหว่างจังหวัด อำเภอ และตำบล ทางด้านการศึกษาคนไทยในชนบทมีการศึกษาสูงขึ้น ด้านการพัฒนาสาธารณสุขอายุขัยเฉลี่ยคนไทยเพิ่มขึ้น (ธีระพล อรุณะกสิกร และคนอื่นๆ. 2540 : 19-20) แต่การวัดในเชิงคุณภาพจะพบว่า การพัฒนาทำให้คนรวยยิ่งรวยขึ้นแต่คนส่วนใหญ่ยากจนลง เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังเห็นได้ว่าในช่วง 2 ปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ป่าไม้ยังคงถูกทำลายถึงปีละ 1 ล้านไร่ ที่ดินทำกินถูกชะล้างพังทลาย คุณภาพของแม่น้ำลำคลองเปลี่ยนแปลงจนไม่สามารถจะนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป และความรุนแรงของปัญหามลพิษในเขตเมืองเพิ่มมากขึ้น (กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2537 : 107)

การพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย ยังได้ส่งผลกระทบต่อการพึ่งพาตนเอง ของชุมชนในชนบทไทย ด้วยอำนาจของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และเครือข่ายเศรษฐกิจ ได้พลิกกระบวนการผลิตขั้นพื้นฐานของชาวบ้านในชนบท จากการผลิตทางการเกษตรเพื่อใช้บริโภคในหมู่ประชาชน มาเป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อสนองความต้องการทั้งในประเทศและตลาดโลก ชุมชนที่เคยพึ่งตนเองถูกทำลายจนสลายไปอย่างรวดเร็ว (ปริชญ์ ปราชญานุพร. 2539 : 119) แบบแผนการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป คนหนุ่มสาวต่างเดินทางไปหางานทำในเมืองใหญ่ ทิ้งลูกเล็กไว้กับพ่อแม่ที่แก่เฒ่า ความเรียบง่ายกลายเป็นความฟุ้งเฟ้อแบบสังคมบริโภค สถาบันครอบครัวและชุมชนอ่อนแอ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย เช่น ปัญหาโสเภณี การขูดรีดแรงงานเด็ก ปัญหายาเสพติด และโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ เป็นต้น

ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นทั้งในเมืองและชนบท ความล่มสลายทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นผลพวงจากการพัฒนา แสดงให้เห็นชัดเจนว่า การพัฒนาที่มุ่งเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่คำตอบหรือทางออกที่แท้จริง เพราะการพัฒนาที่แท้จริงมีความหมายกว้างกว่าเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ในช่วงต้นทศวรรษ 1980 ได้เกิดแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาขึ้นในกระแสโลก เรียกว่า "การพัฒนาที่ยั่งยืน" (Sustainable Development) แนวคิดนี้เกิดขึ้นจากการประชุมของ Brundtland Commission เมื่อ ค.ศ. 1987 โดยมุ่งที่จะแก้ปัญหากระบวนทัศน์ของการพัฒนาที่ถูกครอบงำโดยทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ ละเลยมิติทางระบบนิเวศวิทยา ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ซึ่งรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริงจะต้องมีความหลากหลาย และแปรผันตามลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น (เกศินี จุฑาวิจิตร. 2542 : 30)

การแสวงหาทางเลือกใหม่ทางการเกษตรได้เกิดขึ้น เกษตรกรไทยที่ไม่ได้ตกอยู่ภายใต้กระแสการครอบงำของเกษตรกรรมแผนใหม่ และเกษตรกรที่ประสบความล้มเหลวจากการไปพึ่งพาอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำการเกษตรที่เน้นการลงทุนจำนวนมากในรูปของเครื่องจักรกล เน้นการใช้สารเคมี (สากล สติวิทยานันท์ และคนอื่นๆ. 2543 : 204) ได้คิดพัฒนารูปแบบการทำเกษตรที่เหมาะสม โดยใช้ประสบการณ์ของเกษตรกร ที่ได้จากการเกษตรในระบบพื้นบ้าน ที่สั่งสมจากประสบการณ์ของคนรุ่นแล้วรุ่นเล่า นานนับร้อยปี ได้กลายเป็นภูมิปัญญาพื้นฐาน ที่นำไปสู่การพัฒนาแนวความคิดและวิธีปฏิบัติด้านการเกษตรสู่การพัฒนา การเกษตรแบบยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2543 : 6-7) ในปัจจุบันสามารถจำแนก เกษตรแบบยั่งยืนออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. เกษตรธรรมชาติ (Natural farming) เป็นการทำการเกษตรที่มีหลักการสำคัญ 4 ประการคือ ไม่พรวนดิน ไม่ใช้สารเคมีทุกชนิด ไม่กำจัดวัชพืช ไม่กำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช
2. เกษตรอินทรีย์ (Organic farming) เป็นการทำการเกษตร ที่ไม่ใช้สารเคมีทุกชนิด เน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก ในการปรับปรุงบำรุงดิน การควบคุมศัตรูพืชใช้สารธรรมชาติ เช่น สะเดา ยาสูบ ตัวห้ำ ตัวเบียนต่างๆ
3. เกษตรผสมผสาน (Integrated farming) เป็นการทำการเกษตรที่มีกิจกรรมตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไปในพื้นที่เดียวกัน และกิจกรรมเหล่านี้มีความสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูลกัน โดยไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม
4. วนเกษตร (Agro-forestry) เป็นระบบการเกษตรที่มีป่าไม้ผสมผสานกับเกษตรกรรม ในลักษณะเกื้อกูลกัน เช่น การปลูกพืชเกษตรในสวนป่า หรือปลูกพืชเกษตรร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ในป่า
5. การเกษตรทฤษฎีใหม่ (New theory farming) เป็นระบบการเกษตร ที่มีกิจกรรมการผลิตหลายชนิดโดยมีการแบ่งสัดส่วนที่ดินประมาณ 30:30:30:10 สำหรับปลูกข้าว ปลูกพืชสวน ขุดบ่อน้ำ และสร้างที่อยู่อาศัยตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่

ขณะนี้ปรากฏว่าทุกภาคของประเทศไทย มีชุมชนหรือหมู่บ้านจำนวนหนึ่ง ได้ใช้แนวทางการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนพัฒนาตนเอง จนเกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง ทำให้สามารถช่วยเหลือพึ่งพากันได้ บ้างก็ยกระดับถึงขั้นประกันสวัสดิการสังคมให้แก่สมาชิกทุกคน บางแห่งกำลังฟื้นฟูให้หลุดพ้นจากภาวะหนี้สิน ในขณะที่บางแห่งประสบปัญหามากมาย เนื่องจากการทุจริตหรือเหตุปัจจัยอื่นๆ (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542 : 68) ในบรรดาชุมชนที่พัฒนาตนเองเหล่านี้ กลุ่มชุมชนท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีการจัดตั้งกลุ่มโดยใช้แนวทางเดียวกันนี้หลายกลุ่มด้วยกัน ซึ่งในแต่ละกลุ่มได้ดำเนินการตามแนวทางของตน ภายใต้แบบแผนการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน โดยกลุ่มหลักๆ ที่ทำงานอย่างแข็งขันและทำมาเป็นเวลาหลายปีมีด้วยกัน 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มครูบาผาย สร้อยสระกลาง ทำกิจกรรมขุดสระ ทำไร่ป่าผสมผสาน อบรมเด็กอัครถิ่น ทำสหกรณ์ร้านค้าในหมู่บ้าน นวดแผนโบราณ ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทำชมพูปูครีมนวดผสม น้ายาล้างจาน เป็นต้น
2. กลุ่มครูบาคำเดื่อง ภาษี ทำกิจกรรมเกษตรกรรมธรรมชาติ แปรรูปข้าวกล้อง เกษตรผสมผสาน เป็นต้น

ผู้วิจัยเห็นว่ากิจกรรมของทั้งสองกลุ่มนี้มีความน่าสนใจ เนื่องด้วยเป็นกลุ่มที่มีความคิดริเริ่มพัฒนาตนเองตามแนวการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ในแนวทางของตนเองและประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาด้านการเกษตร สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง แนนอนเกษตรกรกลุ่มนี้ต้องใช้สารสนเทศ ซึ่งการใช้แหล่งสารสนเทศนั้น ขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละบุคคล และเมื่อบุคคลมีความต้องการสารสนเทศ เขาได้แสวงหาสารสนเทศจากที่ใดแหล่งใดบ้าง หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ให้บริการสารสนเทศมีมากมายหลายแหล่ง แต่สารสนเทศจากหน่วยงานเหล่านั้น ได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรหรือไม่อย่างไร เกษตรกรใช้แหล่งสารสนเทศที่มีอยู่หรือไม่ มากน้อยเพียงใดและมีปัญหาในการใช้อย่างไร ประเด็นเหล่านี้มีการศึกษาวิจัยน้อยมาก

ด้วยเหตุที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์ โดยต้องการศึกษาว่าเกษตรกรใช้แหล่งสารสนเทศจากที่ใด ประสบปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ผู้วิจัยคาดว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของบุคคล หน่วยงาน และสถาบันที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร ในการให้บริการ

ส่งผ่านสารสนเทศไปยังเกษตรกรได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะห้องสมุดประชาชน ซึ่งเป็นแหล่งสารสนเทศที่ต้องปรับปรุงบริการ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ จะได้พิจารณาใช้ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการให้บริการ และปรับปรุงแก้ไขบริการสารสนเทศ ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และช่วยส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชน ได้ใช้สารสนเทศในการพัฒนา ก่อประโยชน์ให้แก่เกษตรกรในชุมชนนั้นๆ ในอันที่จะพัฒนาสู่ความเป็นเกษตรกรที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตาม อายุ และรายได้เฉลี่ยต่อปี
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค ในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงการใช้แหล่งสารสนเทศ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการนำแนวทางจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ไปใช้ในการปฏิบัติงานบริการสารสนเทศของบุคคล หน่วยงาน และสถาบันที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะห้องสมุดประชาชน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ในการบริการสารสนเทศแก่ประชาชน จะได้พิจารณาใช้ข้อมูลนี้เป็นแนวทางในการให้บริการ จัดส่งสารสนเทศให้ถูกช่องทาง เหมาะสมกับความต้องการของเกษตรกร ในรูปแบบที่เกษตรกรชอบใช้ จัดหาสารสนเทศ จัดกิจกรรมและปรับปรุงแก้ไขการให้บริการสารสนเทศ ให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของเกษตรกรกลุ่มนี้และกลุ่มอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อที่จะช่วยสนับสนุนพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การตัดสินใจของเกษตรกร และนำไปสู่การเสริมสร้างชุมชนชนบทให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษารายกรณี ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีเชิงปริมาณ ในการศึกษาการใช้แหล่งสารสนเทศ และปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศ โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล แต่เนื่องจากการใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือศึกษาปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศนั้นมีข้อจำกัด เพราะไม่สามารถให้ข้อมูลในเชิงลึกได้ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีเชิงคุณภาพ คือ การจัดกลุ่มสนทนา เพื่อเก็บข้อมูลด้านปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศเพิ่มเติมด้วย

ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ เกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์จำนวน 2 กลุ่ม

ดังนี้

1. กลุ่มครูบาผาย สร้อยสระกลาง สมาชิกจำนวน 100 คน
2. กลุ่มครูบาคำเตื่อง ภาษี สมาชิกจำนวน 80 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ เกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ ประกอบด้วย 2 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ 1 ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อตอบแบบสอบถามเรื่อง “การใช้แหล่งสารสนเทศและปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศ” มีวิธีเลือกดังนี้
 - 1.1 ผู้นำกลุ่มเกษตรกรจำนวน 2 คน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง
 - 1.2 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำนวน 139 คน โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากทั้ง 2 กลุ่มประชากร
 - 1.3 รวมกลุ่มตัวอย่างจาก 1.1 และ 1.2 มีกลุ่มตัวอย่างที่ 1 ทั้งสิ้น 141 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ 2 ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มตัวอย่างที่ 1 โดยผู้นำกลุ่มเป็นผู้คัดเลือก กลุ่มตัวอย่างนี้มีจำนวน 12 คน ประกอบด้วย
 - 2.1 ผู้นำกลุ่มเกษตรกร กลุ่มละ 1 คน
 - 2.2 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ กลุ่มละ 5 คน
 - 2.3 รวมกลุ่มตัวอย่างจากข้อ 2.1 และ 2.2 มีกลุ่มตัวอย่างที่ 2 ทั้งสิ้น 12 คน

ตัวแปรที่จะศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ คือ
 - 1.1 อายุ แบ่งเป็น 3 ระดับ
 - 1.1.1 น้อยกว่า 30 ปี
 - 1.1.2 31-45 ปี
 - 1.1.3 46 ปีขึ้นไป
 - 1.2 รายได้เฉลี่ยต่อปี แบ่งเป็น 3 ระดับ
 - 1.2.1 น้อยกว่า 20,000 บาท
 - 1.2.2 ระหว่าง 20,000 - 50,000 บาท
 - 1.2.3 มากกว่า 50,000 บาท
2. ตัวแปรตาม
 - 2.1 การใช้แหล่งสารสนเทศ เพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเอง
 - 2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งสารสนเทศ เพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเอง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การใช้แหล่งสารสนเทศ หมายถึง ระดับความมากน้อยในการใช้ประโยชน์จากแหล่งสารสนเทศแต่ละชนิด เพื่อนำไปพัฒนาการทำการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเอง นำสารสนเทศไปใช้ให้เกิดผลต่อตนเองในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตามแนวทางเกษตรกรรมแบบยั่งยืน ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ด้าน คือ

1.1 ด้านการผลิตทางการเกษตร หมายถึง ความรู้ในการปลูกพืช การบำรุงดูแลรักษา การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การผลิตและการใช้ปุ๋ย การเก็บเกี่ยวผลผลิต การส่งนรรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ตามแนวทางของเกษตรแบบยั่งยืน ซึ่งได้แก่ เกษตรกรรมแบบธรรมชาติ เกษตรกรรมอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน วนเกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น

1.2 ด้านการจัดการ หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทุน และปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การประกอบการอย่างมีประสิทธิภาพ การตลาดสินค้าเกษตร กฎหมายเกี่ยวกับการเกษตร ที่เป็นไปในแนวทางการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนในรูปแบบต่างๆ ทั้ง 5 รูปแบบ

1.3 ด้านคหกรรมศาสตร์ หมายถึง สารสนเทศเกี่ยวกับการแปรรูป และการเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร การถนอมอาหาร โภชนาศึกษา ที่เป็นไปในแนวทางการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนในรูปแบบต่างๆ ทั้ง 5 รูปแบบ

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้วัดด้วยการใช้แบบสอบถาม โดยวัดปริมาณการใช้แหล่งสารสนเทศเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ ใช้มากที่สุด ใช้มาก ใช้ปานกลาง ใช้น้อย ไม่ใช้เลย

2. แหล่งสารสนเทศ หมายถึง แหล่งที่ให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริงทางการเกษตรตามแนวทางการเกษตรแบบยั่งยืนในรูปแบบต่างๆ ในการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งแหล่งสารสนเทศทางการเกษตรดังนี้

2.1 แหล่งสารสนเทศบุคคล เช่น ประสบการณ์ความคิดของตนเอง ญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนเกษตรกร ผู้นำชุมชน เป็นต้น

2.2 แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน ได้แก่

2.2.1 หน่วยงานของรัฐ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน สำนักงานเกษตร เป็นต้น

2.2.2 หน่วยงานของเอกชน เช่น บริษัทห้างร้านที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ วัสดุ อุปกรณ์ทางการเกษตรและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

2.3 แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

2.4 แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อประเพณี เช่น กันตรึม หมอลำ ลิเก เป็นต้น

3. เกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ หมายถึง ผู้ที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรมารวมกลุ่มกันเพื่อกิจกรรมในอันที่จะส่งเสริมอาชีพของตน ตามแนวทางการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้และเป็นเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมี 2 กลุ่มคือ

3.1 กลุ่มครูบาผาย สร้อยสะกลาง สมาชิกจำนวน 100 คน

3.2 กลุ่มครูบาคำเตื่อง ภาษี สมาชิกจำนวน 80 คน

4. เกษตรแบบยั่งยืน หมายถึง การเกษตรที่เน้นการจัดการทรัพยากร ที่ใช้ในการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ก่อให้เกิดพิษต่อมนุษย์ สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ เป็นระบบเกษตรกรรมที่ให้ความสำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพ การลดการปนเปื้อนของสารพิษในผลผลิตและสิ่งแวดล้อม เป็นการผลิตที่ให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้

5. ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง ข้อขัดข้องต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการใช้แหล่งสารสนเทศ เพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร ใช้วิธีการทั้งเชิงปริมาณ คือ ใช้แบบสอบถามและเชิงคุณภาพ คือ การจัดสนทนากลุ่ม

สมมุติฐานการวิจัย

1. เกษตรกรที่มีอายุ ต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศเพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเอง แตกต่างกัน
2. เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปี ต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศเพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเอง แตกต่างกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ โดยนำเสนอเนื้อหาตามลำดับดังต่อไปนี้

1. สารสนเทศ
 - 1.1 ความหมายของสารสนเทศ
 - 1.2 ความสำคัญของสารสนเทศ
 - 1.3 นโยบายสารสนเทศ
2. สารสนเทศทางการเกษตร
 - 2.1 ความหมายของสารสนเทศทางการเกษตร
 - 2.2 ความต้องการสารสนเทศทางการเกษตร
 - 2.3 ความสำคัญของสารสนเทศทางการเกษตร
3. แหล่งสารสนเทศทางการเกษตร
 - 3.1 ประเภทของแหล่งสารสนเทศทางการเกษตร
 - 3.2 องค์ประกอบในการเลือกแหล่งสารสนเทศ
 - 3.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับและการแพร่กระจายสารสนเทศ
4. บริการสารสนเทศทางการเกษตรในประเทศไทย
5. อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ
6. สถานการณ์และผลกระทบต่อการพัฒนาการเกษตร
 - 6.1 สถานการณ์การพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมา
 - 6.2 ผลกระทบจากการพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมา
7. เกษตรแบบยั่งยืน
 - 7.1 ความเป็นมาของเกษตรแบบยั่งยืน
 - 7.2 การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน
 - 7.3 บทบาทของเกษตรแบบยั่งยืนต่อชุมชนพึ่งพาตนเอง
8. ชุมชนพึ่งพาตนเอง
 - 8.1 ความหมายของชุมชนพึ่งพาตนเอง
 - 8.2 องค์ประกอบของชุมชนพึ่งพาตนเอง
 - 8.3 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนพึ่งพาตนเอง
9. จังหวัดบุรีรัมย์
 - 9.1 อำเภอลำปลายมาศ
 - 9.2 กิ่งอำเภอแคนดง
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 10.1 งานวิจัยในต่างประเทศ
 - 10.2 งานวิจัยในประเทศ

สารสนเทศ

ความหมายของสารสนเทศ

สารสนเทศ (Information) หมายถึงความรู้ในวิชาต่างๆ ข้อเท็จจริง ข่าวสาร ซึ่งได้มีการสื่อความหมายและรับรู้ในรูปแบบต่างๆ โดยใช้คำและภาพ หรือสัญลักษณ์อื่นๆ ด้วยการใช้วิธีการต่างๆ ในการถ่ายทอดและเผยแพร่อย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ (*The ALA Glossary Library and Information Science*. 1983 : 117) แม้นมาส ชวลิต (2528 : 5) ให้ความหมายสารสนเทศว่า คือ ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร เรื่องราวซึ่งมีการบันทึกและจัดการตามหลักวิชาการ เพื่อเผยแพร่และเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งในส่วนบุคคลและสังคม ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530 : 25) กล่าวไว้ในการศึกษาวิจัย เรื่อง การใช้และการแสวงหาสารสนเทศของเกษตรกรอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีว่า สารสนเทศ หมายถึง ข้อเท็จจริง เหตุการณ์ ที่ผ่านกระบวนการประมวลผลและมีผู้ถ่ายทอดบันทึกไว้ในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน โสตทัศนวัสดุ เทปคอมพิวเตอร์ ตลอดจนถ่ายทอดในรูปแบบอื่นๆ เช่น คำพูด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ให้ผู้รับสารสนเทศได้ทราบ พว พันธ์เมฆา (2535 : 1) กล่าวว่า สารสนเทศ คือ ข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ข้อเท็จจริง ความคิดที่ได้มีการบันทึกไว้ในสื่อ หรือทรัพยากรสารสนเทศแบบต่างๆ ซึ่งบุคคลสามารถรับรู้ได้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ตามต้องการ

สรุป สารสนเทศ หมายถึง ข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ที่ได้จากการสำรวจ การศึกษาหรือการสอน ข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ ความคิด เรื่องราวที่สื่อความหมายต่อกัน ที่ผ่านกระบวนการประเมินผลและการถ่ายทอดบันทึกไว้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งในรูปของสิ่งตีพิมพ์และไม่ตีพิมพ์ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาต่างๆ ทั้งในส่วนบุคคลและสังคม

ความสำคัญของสารสนเทศ

แหล่งทรัพยากรที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ คือ สารสนเทศ ความสามารถของมนุษย์คือ การนำสารสนเทศมาใช้ประโยชน์ได้ เพราะสารสนเทศเกี่ยวข้องกับทุกคน มีบทบาทต่อมนุษย์หลายด้าน (King. 1981 : 68) ผู้ที่ได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและรวดเร็วทันการณ์ มักจะเป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด มีคุณภาพชีวิตดี อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยอาศัยอยู่ในส่วนภูมิภาค อยู่ห่างไกลแหล่งสารสนเทศ ขาดแคลนบริการความรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่จะนำไปใช้พัฒนาตนและชุมชน จึงก่อให้เกิดปัญหาในการพัฒนาประเทศเพราะหัวใจของการพัฒนาคือ ประชาชน สารสนเทศช่วยขจัดเงาเพิ่มพูนความรู้ สติปัญญา สร้างกระบวนการรับรู้และวิจารณ์ญาณในการประพัตติตนและการดำรงชีพ อันเป็นผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการพัฒนาประเทศได้ (เรณู เปียชื่อ. 2528 : 75) ด้วยเหตุนี้จึงขอลำถึงความสำคัญของสารสนเทศดังนี้

1. ความสำคัญของสารสนเทศโดยทั่วไป

ลักษณะของสังคมไทยในปัจจุบัน อยู่ในยุคของการผสมผสาน ทั้งความเป็นสังคมเกษตร สังคมอุตสาหกรรมและสังคมสารสนเทศ หรืออยู่ในยุคข่าวสารข้อมูล (เสน่ห์ จามริก. 2536 : 4-8) สารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (เกศินี จุฑาวิจิตร. 2542 : 138 ; อ้างอิงจาก Bunch. 1982. *Community Information Service*. p. 42) ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การตัดสินใจ การแก้ปัญหาในงานอาชีพ หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ

คิง และพาลมัวร์ (อุทัย วรรณกุล. 2529 : 15 ; อ้างอิงจาก King & Palmour. 1981. *The Nationwide Provision and Use of Information*. p. 68) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสารสนเทศไว้ว่า

เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทุกคน ซึ่งสามารถนำสารสนเทศมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งในรูปแบบของการทำงาน ในรูปแบบของการเรียนการสอน และการแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน

ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน (2540 : 24) ได้วางหลักการสำคัญในการใช้โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติในมาตราที่ 78 บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณูปการ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ”

2. ความสำคัญของสารสนเทศต่อบุคคล ทำให้บุคคลสามารถ

2.1 นำความรู้ไปใช้เพื่อต่อสู้ และปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ประกอบการทำงานเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ได้

2.2 ต่อสู้กับความไม่รู้ ความมั่งงาย และความหวาดกลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว เป็นคนฉลาด เกิดความรู้ ความเข้าใจธรรมชาติแวดล้อมตนเองและเพื่อนบ้าน สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนบ้าน

2.3 แก้ปัญหาได้ มีการตัดสินใจถูกต้อง

2.4 สร้างความเจริญทางจิตใจ สงบเยือกเย็น ควบคุมอารมณ์อันไม่พึงประสงค์ รู้จักความสวยงามและมีรสนิยมดี

3. ความสำคัญของสารสนเทศต่อสังคม

3.1 ก่อให้เกิดการศึกษา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาสังคม

3.2 รักษาไว้และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมและสติปัญญา

3.3 เสริมสร้างความรู้ความสามารถของสังคม ทางด้านเทคโนโลยีและวิชาการต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานจำเป็นต่อการพัฒนาสังคม (แมนมาส ชวลิต. 2528 : 13)

4. ความสำคัญของสารสนเทศต่อการพัฒนา

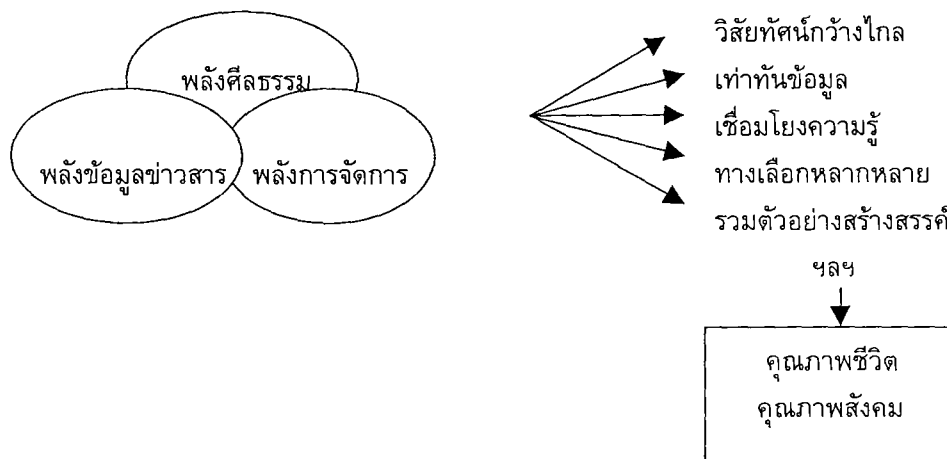
การเปลี่ยนแปลงจากยุคอุตสาหกรรม เข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “กระแสโลกาภิวัตน์” กล่าวคือสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่หนึ่ง สามารถมีอิทธิพลแผ่ไปถึงส่วนต่างๆ ของโลกได้ เนื่องจากระบบการติดต่อสื่อสารที่ทำให้ ข้อมูลข่าวสารเผยแพร่ไปได้รวดเร็วเข้าไปถึงทุกมุมโลก ชาวนาในชนบทห่างไกลสามารถรับรู้ได้ว่ากำลังเกิดอะไรขึ้นในเมือง ในภูมิภาคอื่นของประเทศ หรือแม้แต่ของโลก อัตราความเร็วและประสิทธิภาพของสารสนเทศนี้ ทำให้วงจรเศรษฐกิจและวงจรชีวิตต้องเปลี่ยนไปในอัตราเร่งมากขึ้น ต้องมีการตัดสินใจอย่างถูกต้องทันการ เพราะได้รับข้อมูลใหม่แทบทุกวัน คนในชนบทเองก็ได้รับผลกระทบไม่น้อยกว่าคนในเมือง เพราะการที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว ทำให้คนในชนบทสามารถรู้การเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าในตลาด ในเมือง หรือแม้แต่ตลาดโลกได้

เกษตรกรเริ่มเรียนรู้ว่าคนที่อยู่รอดได้ ต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง มิฉะนั้นจะตกเป็นผู้เสียเปรียบในสังคม จะต้องติดตามข่าวสารว่า ควรจะปรับกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรอย่างไร ตลาดกำลังต้องการอะไร และควรจะเอาต้นทุนที่มีอยู่คือ แรงงานและที่ดิน (ถ้ามี) ไปใช้อย่างไรจึงจะคุ้มค่าที่สุด และต้องตามให้ทันว่ารัฐบาลกำลังมีโครงการอะไร สนับสนุนอะไร มีนโยบายอย่างไร เพื่อที่จะสามารถเข้าถึงบริการความช่วยเหลือต่างๆ ของรัฐได้ หรือเพื่อที่จะตั้งรับกับ “โครงการพัฒนา” ใหม่ๆ ของรัฐที่เข้ามาสู่ชุมชน (สีลาภรณ์ นาคทรพ. 2538 : 38-48)

สารสนเทศและการพัฒนาเป็นสิ่งคู่กัน ทั้งในการเตรียมแผนพัฒนาที่ดี และการปฏิบัติตามแผนในระดับประเทศ ประเภทของสารสนเทศที่ต้องการเพื่อการพัฒนาและบริหารงาน ขึ้นอยู่กับระดับและขั้นตอนการพัฒนาประเทศ สารสนเทศเพื่อการพัฒนา นอกจากสารสนเทศทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแล้ว ยังต้องมีสารสนเทศเพื่อการปฏิบัติอื่นๆ ด้วยเช่น สารสนเทศเกี่ยวกับเทคนิคการแก้ปัญหา

สารสนเทศเพื่อสนับสนุนงานวิจัย สารสนเทศเกี่ยวกับการประดิษฐ์คิดค้นเช่น ใครทำอะไร ที่ไหน จะขออุปกรณ์หรือตัวอย่างได้อย่างไร เป็นต้น

อเนก นาคะบุตร (เกศินี จุฑาวิจิตร. 2540 : 132 ; อ้างอิงจาก อเนก นาคะบุตร. 2540. *คุณภาพของสังคมในชนบท*) ได้กล่าวสรุปเป็นแผนภาพในการนำเสนอ “แนวคิดและแผนการนำไอทีมาใช้ในการพัฒนาชนบท” เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2540 ณ โรงแรม เอส ดี อเวนิว ว่าพลังข้อมูลข่าวสารเป็นพลังสำคัญประการหนึ่ง นอกเหนือจากพลังศีลธรรม และพลังการจัดการ ในการนำสังคมไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต และคุณภาพสังคม ดังจะเห็นได้จากแผนภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 1 คุณภาพของสังคมในชนบท

นโยบายสารสนเทศ

เอกสารของ Unesco เรื่อง National Information Policies ให้คำจำกัดความ นโยบายว่าเป็น “หลักการและกลยุทธ์ที่ช่วยนำการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด” การกำหนดนโยบายสารสนเทศ ในระดับชาติและระหว่างชาติจึงเป็นสิ่งจำเป็น ประชาคมยุโรปได้ระบุความสำคัญของนโยบายสารสนเทศ ไว้เมื่อปี ค.ศ. 1993 ว่า “ ความร่ำรวยของชาติเพิ่มขึ้นจากการสร้างและการใช้ความรู้ ” (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2543 : 119 ; อ้างอิงจาก Commission of the European Communities. 1993)

นโยบายสารสนเทศ มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ ของชาติ 2 ประการคือ (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2543 : 119 ; อ้างอิงจาก Montviloff. 1990. *National Information Policies*. p. 90)

1. มีผลต่อความเติบโตและการพัฒนาการของอุตสาหกรรมสารสนเทศ ช่วยเพิ่มอัตราการส่งออก และเพิ่มผลผลิตมวลรวมของประเทศ (GNP=Gross National Product)

2. ช่วยกำหนดขอบเขตให้ทุกภาคเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมสามารถใช้ทรัพยากรสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

สำหรับประเทศไทยนั้น สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ ได้จัดทำนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศไทยในศตวรรษที่ 21 เพื่อกำหนดแนวทางและวิธีปฏิบัติ ในการพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศ กำหนดภารกิจพื้นฐานและทิศทางกลยุทธ์ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติตามนโยบายที่กำหนด อันจะนำไปสู่ความสำเร็จต่อไป ศักยภาพของนโยบายสารสนเทศมีดังนี้ (ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. ม.ป.ป. : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

1. แก้ไขบรรเทาผลเสียอันเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจ และความไม่สมดุลของการพัฒนา เช่น ความเจริญที่รวมตัวในเมืองใหญ่ ช่องว่างของรายได้ระหว่างคนรวยและคนจน การแตกสลายของสถาบันครอบครัว การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมืองหลวง เป็นต้น
2. ช่วยให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความเสมอภาคมากขึ้น
3. ช่วยสนับสนุนนโยบายสำคัญๆ ของรัฐ เช่น นโยบายการสร้างงาน และกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค นโยบายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นโยบายพัฒนาคุณภาพบุคลากร เป็นต้น
4. ช่วยลดความจำเป็นในการเดินทาง และช่วยในการจัดการระบบจราจรติดขัด
5. การศึกษาเทคโนโลยีสารสนเทศคือ ทุนความรู้สู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีคุณภาพตามความต้องการของประเทศ อีกทั้งช่วยกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง
6. ช่วยให้ประเทศบริหารการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม และก่อประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนร่วม ช่วยควบคุมการตัดไม้ทำลายป่า อนุรักษ์แหล่งน้ำและเป็นเครื่องมือสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ

สารสนเทศทางการเกษตร

ความหมายของสารสนเทศทางการเกษตร

สารสนเทศทางการเกษตร หมายถึง ข้อมูล ข่าวสาร ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร เป็นข้อมูลมาจากบุคคล หรือมาจากหน่วยงานต่างๆ ทางเกษตร ทั้งของรัฐและเอกชน ทำหน้าที่ให้ข้อมูลโดยผ่านสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2529 : 345) นำเสนอในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการเกษตร เช่น การเพาะปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การประมง ป่าไม้และการแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร โดยวิธีการนำเสนอหลากหลายรูปแบบ อาทิ ข่าวสารคดี บทความ บทสัมภาษณ์ การรายงานพิเศษ เป็นต้น (ทำนอง คิงคาลวณิช. 2536 : 83)

ในอีกความหมาย สารสนเทศทางการเกษตร หมายถึง ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ในทางการเกษตร ซึ่งมีใช้เฉพาะการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ แต่หมายถึงกิจกรรม หรือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการผลิตการแปรรูป และการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร (ปัญญา หิรัญศรี และคนอื่นๆ. 2520 : 132) ซึ่งสารสนเทศทางการเกษตรสามารถแบ่งเนื้อหาได้ดังนี้

1. ด้านการผลิตทางการเกษตร ได้แก่ ความรู้ในการปลูกพืช การบำรุงดูแลรักษา การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ตลอดจนการเก็บเกี่ยวผลผลิต
2. ด้านการจัดการไร่นา ได้แก่ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทุนและปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การตลาดสินค้าเกษตร และกฎหมายเกี่ยวกับการเกษตร
3. ด้านเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ การแปรรูปและการเก็บรักษาสินค้าผลผลิตทางการเกษตร การถนอมอาหารและโภชนาการ

ความต้องการสารสนเทศทางการเกษตร

เกษตรกรในชนบทมีการใช้สารสนเทศ เพื่อการประกอบอาชีพของตนเอง เช่นเดียวกับกลุ่มอาชีพอื่นๆ กล่าวได้ว่านอกเหนือจากปัจจัยการผลิตอื่นๆ แล้ว สารสนเทศนับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้เกิดคุณภาพของการผลิต เพราะสารสนเทศจะทำให้เกิดแนวคิด และแนวทางในการเริ่มต้นงานใหม่ๆ เพื่อพัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2530 : 12) ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่า หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ต่างก็พยายามให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนความรู้แก่เกษตรกรด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การส่งเสริมการเผยแพร่ข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น เพื่อให้เกษตรกรเกิดความรู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

และพฤติกรรม และทำให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ตามมา (คมสัน หุตะแพทย์. 2535 : 16)

สมจิต ชัยภักดี (2530 : 39) ได้ศึกษาแนวโน้มนความต้องการข้อมูล ในงานส่งเสริมการเกษตร พบว่า ความต้องการข้อมูลเพื่อการส่งเสริมการเกษตร เป็นไปอย่างกว้างขวาง ไม่เฉพาะด้านความรู้วิชาการ เกษตรอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงความต้องการข้อมูลในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจการตลาด การเมืองและ กฎหมาย ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนี้ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปรับตัวเองให้สอดคล้อง กับทุกสถานการณ์

สำหรับความต้องการโดยทั่วไป ไทเลอร์ (Taylor. 1968 : 178-194) ได้จำแนกความต้องการของผู้ใช้ออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. ความต้องการที่เกิดจากสัญชาตญาณ (Visceral needs) คือ ความต้องการที่มีอยู่จริง แต่ไม่สามารถแสดงออกมาได้ ซึ่งบุคคลอาจรู้ว่าตนมีความต้องการ ต่อเมื่อไม่สามารถตอบสนองความต้องการ นั้นได้

2. ความต้องการที่ตระหนักได้ (Conscious needs) คือ ความต้องการที่มีปรากฏแต่ บุคคลนั้นไม่สามารถแสดงออกถึงความต้องการนั้นได้กระฉับกระชวย

3. ความต้องการที่เป็นกิจลักษณะ (Formal needs) คือ บุคคลนั้นเมื่อมีข้อข้องใจหรือ สงสัย และมีความต้องการสารสนเทศเพื่อแก้ไขข้อข้องใจนั้น แล้วสามารถรวบรวมความคิดและระบุความ ต้องการนั้นๆได้

4. ความต้องการที่ประนีประนอมได้ (Compromised needs) คือ ความต้องการ สารสนเทศจะสามารถเข้าใจ ดีความได้ และเอกสารตลอดจนทรัพยากรของระบบสารสนเทศที่มีอยู่ สามารถ ตอบสนองความต้องการนั้นๆได้

โครนิน (Cronin. 1981 : 37-47) กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดความต้องการสารสนเทศไว้ดังนี้

1. แหล่งสารสนเทศนั้นหายาก ทั้งแหล่งที่เป็นทางการ เช่น หนังสือ วารสาร รายงาน การวิจัย สไลด์ เทป สิ่งบันทึกเสียง ฟิล์ม และแหล่งที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปรายการประชุม การติดต่อ ทางจดหมาย เป็นต้น

2. ประโยชน์หรือคุณค่าที่สารสนเทศมีอยู่ เช่น ประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่างๆ

3. ลักษณะเฉพาะของบุคคลผู้ใช้ ได้แก่ ประสบการณ์ อาวุโส ระดับการศึกษา กิจกรรม ทางวิชาการ ลักษณะเหล่านั้นจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการค้นหาสารสนเทศ

4. ระบบสังคม การเมืองและเศรษฐกิจรอบตัวผู้ใช้ โดยเฉพาะตำแหน่งในสังคมจะเป็น ตัวกำหนดความต้องการและการใช้สารสนเทศได้

5. ผลของการใช้สารสนเทศครั้งที่ผ่านมา ว่าได้รับสารสนเทศตามความต้องการหรือไม่

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าเมื่อบุคคลมีความต้องการสารสนเทศ อาจจะแสวงหาสารสนเทศมาใช้เพื่อ วัตถุประสงค์ต่างๆ ตามต้องการ แหล่งที่ใช้นั้นๆขึ้นอยู่กับปัจจัยดังที่กล่าวมาแล้ว

ความสำคัญของสารสนเทศทางการเกษตร

สารสนเทศเพื่อพัฒนาการเกษตร มีความสำคัญต่อเกษตรกรดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช. 2535 : 463)

1. ยกระดับความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรหรือผู้รับสาร ช่วยแนะนำวิทยาการด้าน การเกษตรใหม่ๆ ที่เหมาะสมให้เกษตรกรได้รับรู้และนำไปขบคิด

2. ให้ข่าวสารความเคลื่อนไหวทางด้านการเกษตร เป็นการรายงานความก้าวหน้า หรือความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิชาการ และการตลาดให้เกษตรกรได้รับทราบ

3. แนะนำส่งเสริมการพัฒนาการผลิตทางด้านการเกษตร จูงใจให้เกษตรกรเกิดความ รู้สึกต้องการทดลองใช้วิทยาการสมัยใหม่

4. ให้ข้อมูลแก่เกษตรกรในการเสริมสร้างความเข้าใจ เพื่อสู้กับภาวะการณ์ต่างๆ โดยรู้จักปัญหาความต้องการแท้จริง อันจะเป็นผลให้มีการพัฒนาการผลิตได้ผลตรงตามความต้องการ การรายงานข้อมูลต่างๆ

5. เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และข่าวสารต่างๆ ทั้งในชุมชนและต่างชุมชน

6. ช่วยยกระดับมาตรฐานการดำรงชีพ

7. ช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเกษตรกร มีโลกทัศน์ทางการเกษตรกว้างขวางขึ้น

8. ช่วยให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกษตรกรเข้าใจ เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้อย่างคุ้มค่า

9. ช่วยในการวางแผนการพัฒนาทางการเกษตรได้ถูกต้อง และใกล้เคียงกับสิ่งที่ดำเนินการ กล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยในการวางแผนทางการเกษตร

10. การได้รับสารสนเทศที่ถูกต้อง รวดเร็วทันการ ช่วยให้เกษตรกรสามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม อันจะนำมาซึ่งประโยชน์ เช่น การตัดสินใจลงทุนในการผลิต

จะเห็นได้ว่าข้อมูลทางการเกษตร มีส่วนสำคัญต่อเกษตรกรอย่างยิ่ง เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ แก่อาชีพของตน เป็นต้นว่า วิธีแก้ปัญหาเรื่องดิน โรคพืช และการใช้ยาปราบศัตรูพืชในระยะเวลาที่เหมาะสม การหาแหล่งที่จะช่วยเพิ่มต้นทุนการผลิต เป็นต้น

แหล่งสารสนเทศทางการเกษตร

ประเภทของแหล่งสารสนเทศทางการเกษตร

แหล่งสารสนเทศ (Information source) หมายถึง ต้นตอของข่าวสารหรือตัวผู้ส่งสาร ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลคนเดียว เช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หรืออาจจะเป็นองค์กรหรือสถาบัน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2529 : 344)

ซาราซีวิก และวูด (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2530 : 27 ; อ้างอิงจาก Saracevic & Wood. 1981. *Consolidation of Information : a Handbook on Evaluation.* p. 81) ได้จำแนกแหล่งสารสนเทศเป็น 2 ประเภทคือ

1. แหล่งที่เป็นเอกสาร ประกอบด้วย

1.1 เอกสารปฐมภูมิ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือชุด รายงาน วิทยานิพนธ์ สิทธิบัตร มาตรฐานและข้อกำหนด ฟอร์มบันทึกข้อมูล ภาพถ่าย แผนภูมิ แผนที่ จดหมายโต้ตอบ บันทึกความจำ

1.2 เอกสารทุติยภูมิ เช่น วารสาร/บริการดรรชนี วารสาร/บริการสารสังเขป บริการข่าวสารทันสมัยในรูปแบบต่างๆ บรรณานุกรมเฉพาะเรื่อง

1.3 เอกสารตติยภูมิ ได้แก่ รายงานความก้าวหน้า (Trend report) ปรัชศน์ และรายงานประจำปีต่างๆ

2. แหล่งที่ไม่เป็นเอกสาร ประกอบด้วย

2.1 เพื่อนร่วมงานในองค์กร

2.2 เพื่อนนอกองค์กร

2.3 ตัวกลางเผยแพร่สารสนเทศ

2.4 ที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำ แนะนำ

2.5 ตัวแทนจำหน่าย

นอกจากนี้อาจมีการถ่ายโอน หรือแลกเปลี่ยนสารสนเทศในการบรรยาย อภิปราย สัมมนา การประชุม การพบปะสังสรรค์ การร่วมนิทรรศการ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า แหล่ง หรือผู้ให้สารสนเทศมีอยู่มากมาย ผู้ใช้สามารถหาสารสนเทศได้ตลอดเวลาและทุกหนแห่ง อาจใช้ประสบการณ์ความคิดของตนเองของคนอื่น ของกลุ่ม หรือของสถาบันในฐานะเป็นผู้ให้สารสนเทศ หรืออาจใช้บริการแนะนำแหล่งที่มีผู้ชี้แนะในการวิจัยของ เดอร์วิน (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2530 : 28 ; อ้างอิงจาก Dervin. 1973.

Information Needs of Urban Residents. p. 8-42) กล่าวถึงแหล่งสารสนเทศอาจจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ผู้ให้สารสนเทศที่เป็นตัวบุคคลได้แก่ ตนเอง เพื่อนร่วมงาน เพื่อนสมาชิกในครอบครัว
2. ผู้ให้สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน ได้แก่ บุคคลที่ประกอบอาชีพเฉพาะ

หน่วยงาน สถาบัน สมาคม

3. สื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งตีพิมพ์

แหล่งสารสนเทศทางการเกษตร ในชุมชนชนบทมีหลายลักษณะ จากหลายหน่วยงาน ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดโรงเรียน อาสาสมัคร ผู้นำหมู่บ้าน ห้องสมุดวัด สำนักงานเกษตร และสำนักงานสาธารณสุข (Karnmanee Sackchareon. 1991 : 137) หรือแหล่งบุคคลได้แก่ ญาติ เพื่อนบ้าน ลูกจ้าง เพื่อนร่วมงาน ผู้เชี่ยวชาญ (Navanit Intrama. 1987 : 15)

จากการวิจัยของประภาวดี สืบสนธิ์ (2530) พบว่า แหล่งที่ใช้แสวงหาสารสนเทศ เพื่อการดำเนินชีวิตของเกษตรกร ส่วนมากใช้ประสบการณ์ความคิดของตนเอง และสอบถามจากเพื่อนบ้าน รองลงมาคือถามญาติ แหล่งที่ใช้ปานกลางคือ วิทยุ โทรทัศน์ เพื่อนเกษตรกร ผู้นำชุมชน หนังสือพิมพ์ บุคคลเฉพาะอาชีพ แหล่งที่ใช้้น้อยคือ ครู ผู้ที่ทำงานบริษัท ร้านค้า พระ ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และธนาคาร แหล่งที่เกษตรกรไม่ใช้เลยคือ สำนักงานเกษตร

สถิตพงศ์ บุญมีสุวรรณ (2536) ศึกษาการแสวงหาสารสนเทศทางการประมง ของชาวประมงทะเลพื้นบ้าน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดตราด พบว่า แหล่งสารสนเทศที่ชาวประมงทะเลพื้นบ้านจำนวนมากใช้ในการแสวงหาสารสนเทศทางการประมงมี 4 แหล่ง คือ ประสบการณ์ความคิดของตนเอง ญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนชาวประมง

นฤมล ดันธุเสธร (2533 : 13) แบ่งแหล่งสารสนเทศทางการเกษตรไว้ดังนี้

1. แหล่งสารสนเทศประเภทบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่างๆ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ที่ตนมีอยู่ให้ผู้สนใจต้องการเรียนรู้ในชนบทได้ เช่น บุคคลที่มีลักษณะความสามารถในอาชีพเกษตรกรรมสาขาต่างๆ หรือผู้มีอาวุโสที่มีประสบการณ์มายาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทเน้นแหล่งสารสนเทศประเภทบุคคล ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นบุคคลในท้องถิ่นได้รับการยกย่องว่าเป็น “ปราชญ์ชาวบ้าน”

2. แหล่งสารสนเทศประเภททรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ในด้านการศึกษาหาความรู้ ทั้งในส่วนที่ช่วยให้รู้ถึงประวัติความเป็นมาของมนุษย์ สัตว์และสภาพสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว เพื่อความเข้าใจสิ่งแวดล้อมดีขึ้น สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดีที่สุด แบ่งได้เป็น 3 ประเภท

2.1 ประเภทที่มนุษย์พยายามให้คงความเป็นธรรมชาติมากที่สุด ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ

2.2 ประเภทที่มนุษย์เข้าไปเสริมแต่ง แต่ก็ยังพยายามให้คงความเป็นธรรมชาติมากที่สุด ได้แก่ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

2.3 ประเภทที่มนุษย์เข้าไปตัดแปลง ปรับปรุงเพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษา เพื่อความเพลิดเพลิน ได้แก่ สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ

3. แหล่งสารสนเทศประเภทวัตถุและอาคารสถานที่ หมายถึง วัตถุและอาคารสถานที่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถไปศึกษาค้นคว้า เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการได้ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ศูนย์ข้อมูลประจำหมู่บ้าน ศูนย์กระจายข่าวหมู่บ้าน ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน สถานีอนามัย ศูนย์เด็กเล็ก โรงเรียน วัด หอไตร พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

4. แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อ หมายถึง ตัวกลางที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ หรือสิ่งที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ที่ผู้แสวงหาความรู้ความสามารถไปศึกษาค้นคว้า หรือรับถ่ายทอดความรู้ทางการเห็น การฟัง หรือสองทางพร้อมกันซึ่งจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

4.1 สื่อสิ่งพิมพ์เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสารและวารสาร หนังสือเล่ม สิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ (โปสเตอร์ ป้ายประกาศ แผ่นพับ ใบปลิว หนังสือเล่มเล็กหรือจุลสาร) เป็นต้น

4.2 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่อาศัยเทคนิคด้านอิเล็กทรอนิกส์สร้างสรรค์ ในรูปของเสียงและภาพ ทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ตัวอย่าง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น

4.2.1 สื่อที่ให้เสียง ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง

4.2.2 สื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียง ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์

5. แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อประเพณี (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2535 : 47) หมายถึงสื่อแบบดั้งเดิมที่มีอยู่ในสังคมไทยส่วนมาก ซึ่งสามารถใช้สื่อความหมายระหว่างชาวบ้าน สื่อประเพณีเป็นสื่อที่มีลักษณะแบบไม่เป็นทางการ มีความยืดหยุ่นในการนำไปใช้ถ่ายทอดข่าวสารมาก เนื่องจากเป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นชีวิตจิตใจเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ประเพณีที่สำคัญเช่น เพลงพื้นเมือง กันตรึม หมอลำ ลิเก การละเล่นพื้นเมืองต่างๆ เป็นต้น

พิบูลศิลป์ วัฒนพงษ์ (2543 : 1-7) เสนอแหล่งสารสนเทศทางการเกษตรไว้เช่นกันซึ่งได้แก่

1. แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษา เช่น สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาลัยเกษตรกรรมที่อยู่ทั่วประเทศ ศูนย์ข้อมูลสมุนไพรแห่งชาติมหาวิทยาลัยมหิดล ศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ ศูนย์สนเทศกระบือนานาชาติ เป็นต้น

2. แหล่งสารสนเทศที่เป็นหน่วยงานของราชการ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหน่วยงานย่อยที่ให้บริการสารสนเทศดังนี้ กรมชลประทาน กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สำนักงานเศรษฐกิจและการเกษตร ศูนย์สนเทศทางปศุสัตว์ สถาบันประมงน้ำจืด สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ศูนย์ขยายพันธุ์พืช ศูนย์ขยายพันธุ์ไหม ระบบข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ศูนย์ส่งเสริมและผลิตภัณฑ์พืชสวน เป็นต้น

3. รัฐวิสาหกิจ เช่น องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ องค์การสวนยาง องค์การสะพานปลา องค์การอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย บริษัทไม้อัดไทยจำกัด องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ศูนย์บริการสารสนเทศทางเทคโนโลยี ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

4. องค์การเอกชน เช่น สมาคมวิทยาศาสตร์การเกษตรแห่งประเทศไทย สมาคมพันธุศาสตร์แห่งประเทศไทย สมาคมผู้ค้าผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำและอาหารแช่แข็งไทย สมาคมดินและปุ๋ยแห่งประเทศไทย สมาคมพืชสวนแห่งประเทศไทย สมาคมป่าไม้แห่งประเทศไทย เป็นต้น

5. องค์การต่างประเทศ เช่น ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ห้องสมุดสำนักงานส่วนภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) เป็นต้น

จากแหล่งสารสนเทศดังกล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปแหล่งสารสนเทศได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. แหล่งสารสนเทศที่เป็นบุคคล เช่น ประสบการณ์ความคิดจากตนเอง ญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนเกษตรกร ผู้นำชุมชน เป็นต้น
2. แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน ได้แก่
 - 2.1 หน่วยงานของรัฐ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน สำนักงานเกษตร เป็นต้น
 - 2.2 หน่วยงานเอกชน เช่น บริษัทห้างร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ วัสดุ อุปกรณ์ทางการเกษตรหรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น
3. แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อ เช่น วิทยู โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น
4. แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อประเพณี เช่น เพลงพื้นเมือง ลิเก หมอลำ กันตรึม เป็นต้น

องค์ประกอบในการเลือกแหล่งสารสนเทศ

คำถามที่มักถามกัน ในการศึกษาพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศคือ ทำไมผู้ใช้จึงใช้แหล่งนี้ไม่ใช้อีกแหล่งหนึ่ง ทั้งๆ ที่มีข้อสรุปว่า ทั้งสองแหล่งมีสารสนเทศที่ต้องการเหมือนกัน เพียงสัณย และ ฮาร์ดี (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2530 : 94-102 ; อ้างอิงจาก Paisley & Hardy. 1985. "Information and Work : Research on the Improvement of Practitioner Information Systems," JAS/S. p.94-102) วิเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้แหล่งสารสนเทศว่า สารสนเทศที่ได้จากแหล่งนั้น ต้องมีคุณค่าจึงจะมีผู้ใช้แหล่งนั้น คุณค่าของสารสนเทศพิจารณาได้จาก

1. ลักษณะต่างๆ ของสารสนเทศ ได้แก่ ความเกี่ยวข้อง ทันสมัย ทันเหตุการณ์ ครอบคลุมเนื้อหา มีความน่าเชื่อถือ มีความเฉพาะเจาะจง ความซับซ้อนหรือความง่ายของสารสนเทศ เข้าถึงได้สะดวก เสียค่าใช้จ่ายน้อย มีรูปแบบและเนื้อหาใช้ประโยชน์ได้
2. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่ใช้สารสนเทศ ขึ้นอยู่กับ
 - 2.1 จุดประสงค์ของการใช้สารสนเทศ เช่น ใช้เพื่อการศึกษา ติดตามความก้าวหน้าการพิสูจน์ การแก้ปัญหา การตัดสินใจ เป็นต้น
 - 2.2 ลักษณะของผู้แสวงหาสารสนเทศรวมถึงความชอบ บทบาทและการให้ความสำคัญต่อสารสนเทศ นิสัยการทำงาน
 - 2.3 องค์ประกอบขององค์การและสภาพสังคม รวมถึงลักษณะของทีมงาน องค์การกลุ่มวิชาชีพที่บุคคลนั้นสังกัด
 - 2.4 ลักษณะงานที่ปฏิบัติหน้าที่ว่าต้องอาศัยสารสนเทศ รวมถึงปัญหาที่ประสบในการทำงาน

ซาลาซิน และ ซีดาร์ (Salasin & Cedar. 1985 : 94-102) ได้สรุปข้อเท็จจริง ที่อาจช่วยลด ภาวะการวิเคราะห์การใช้แหล่งสารสนเทศ ไว้ 2 ประการคือ

1. คนชอบใช้แหล่งสารสนเทศที่สะดวกต่อการใช้ โดยมีได้คำนึงถึงปริมาณและคุณค่า สารสนเทศที่ได้จากแหล่งนั้น เรื่องนี้เป็นเรื่องจริงทั้งผู้ใช้ที่เป็นนักวิจัยและไม่ใช่นักวิจัย (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2530 : 56 ; อ้างอิงจาก Rosenberg. 1967. *Information Storage and Retrieval*. p. 95) แหล่งสารสนเทศ ที่ผู้ใช้เลือกนั้น มิใช่เพื่อให้ได้สารสนเทศมากที่สุด หรือสารสนเทศที่ดีที่สุด แต่เลือกใช้เพราะ เสียค่าใช้จ่าย (แรงงาน) ในการเข้าถึงสารสนเทศนั้นน้อยที่สุด (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2530 : 56 ; อ้างอิงจาก Gerstberger. 1968. *Journal of Applied Psychology*. p. 272-279)

2. การแสวงหาสารสนเทศ มิได้เกิดจากความต้องการหาข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะเกิดจากความต้องการในขอบเขตกว้างๆ มิได้จำกัดอยู่ที่เรื่องแคบๆ ทำให้สามารถวิเคราะห์ ความแตกต่างของพฤติกรรม การแสวงหาสารสนเทศระหว่างกลุ่มคนได้ ซึ่งด้วยสาเหตุด้านการศึกษ การอบรมนิสัย ทำให้เห็นว่าแหล่งสารสนเทศบางแหล่งใช้ง่ายกว่าแหล่งอื่น

ประภาวดี สืบสนธิ์ (2532 : 27) ได้สรุปว่าการพิจารณาเลือกแหล่งสารสนเทศนั้นมีอยู่ 4 ระดับ ดังนี้

1. แหล่งสารสนเทศที่ปรากฏ หมายถึง แหล่งสารสนเทศทั้งหลายที่มีอยู่ในสังคมโลก ทั้งในและต่างประเทศ ทั้งแหล่งสารสนเทศที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
2. แหล่งสารสนเทศที่รู้ หมายถึง แหล่งสารสนเทศที่ผู้ใช้รู้จัก ซึ่งอาจจะน้อยหรือมากขึ้น อยู่กับผู้ใช้ ซึ่งแหล่งสารสนเทศที่รู้จักนี้ จะเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งสารสนเทศที่ปรากฏ
3. แหล่งสารสนเทศที่สามารถจะใช้ได้ หมายถึง แหล่งที่ผู้ใช้สะดวกและสามารถเข้าใช้ ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบเช่น ระยะเวลา แรงงาน เงิน ที่บุคคลนั้นจะพิจารณาเลือกใช้ ซึ่งแหล่ง สารสนเทศ ที่สามารถจะใช้ได้จะเป็นส่วนหนึ่งจากแหล่งสารสนเทศที่รู้
4. แหล่งสารสนเทศที่ใช้ หมายถึง แหล่งสารสนเทศที่บุคคลตัดสินใจเลือกใช้ ซึ่งส่วน ใหญ่เป็นแหล่งสารสนเทศที่สามารถจะใช้ได้ โดยอาจจะเลือกแหล่งที่ผู้ใช้คุ้นเคย สะดวกในการเข้าถึง ซึ่งแหล่ง ที่เลือกใช้นี้ อาจจะไม่ใช่แหล่งที่มีสารสนเทศที่ดีที่สุดก็ได้

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับและการแพร่กระจายสารสนเทศ

จากการศึกษาวิจัย ที่เกี่ยวกับการยอมรับและการแพร่กระจายสารสนเทศ ที่มีอยู่จำนวนไม่ น้อย พบว่าปัจจัยเกี่ยวข้องมีดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2535 : 515-518)

1. ระดับการศึกษา เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูง มีแนวโน้มยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ มากกว่าเกษตรกรที่มีการศึกษาต่ำ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ ธวัชชัย นาคะบุตร (2522 : บทคัดย่อ) ซึ่ง ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาและอุปสรรคบางประการเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเกษตรที่เหมาะสมของ เกษตรกรเขตโครงการลำพระเพลิงฯ และงานวิจัยของจินดา มหาวีเศษศิลป์ (2524 : บทคัดย่อ) ซึ่งศึกษาเรื่อง การยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกรอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงศึกษาเฉพาะกรณี

2. อายุ เกษตรกรที่มีอายุน้อย มีแนวโน้มยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ มากกว่าเกษตรกรที่มี อายุมาก ดังที่รายงานไว้ในงานวิจัยของ จินดา มหาวีเศษศิลป์ งานวิจัยของ สหส นิลพันธ์ (2519 : บทคัดย่อ) ซึ่งศึกษาเรื่อง เกี่ยวกับปัจจัยบางประการเกี่ยวข้องกับการยอมรับปฐมนิเทศในการปรับปรุงดินเปรี้ยว อำเภองครักษ์ และงานวิจัยของ คณิต มานพพงษ์ (2518 : บทคัดย่อ) ซึ่งศึกษาเรื่องปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้อง กับการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ของเกษตรกรเจ้าของสวนยาง ตำบลนาบอน พังงง นครศรีธรรมราช

3. รายได้ เกษตรกรที่มีรายได้มาก มีแนวโน้มยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ มากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้น้อย พบได้จากงานวิจัยของ สมภพ เพชรรัตน์ (2523 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับไม่ยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรของเกษตรกรในเขตโครงการปฏิบัติการพัฒนาสังคม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง รวมทั้งงานวิจัยของ จินดา มหาวิเศษศิลป์ และ สหส นิลพันธ์

4. ขนาดของที่ดิน เกษตรกรที่มีขนาดที่ดินมากกว่า มีแนวโน้มยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ มากกว่าเกษตรกรที่มีที่ดินน้อย พบได้จากงานวิจัยของ ศรีส้าง ศรีอรุณทัย (2521 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความแตกต่างของสภาพเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกรรายย่อย ที่ใช้และไม่ใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร ในเขตโครงการเกษตรชลประทานลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา รวมทั้งงานวิจัยของ สหส นิลพันธ์ และ คณิต มานพพงษ์

5. พื้นที่เกษตร พื้นที่แบบใช้น้ำจากชลประทานมีแนวโน้มยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ มากกว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่เกษตรทำการเกษตรแบบอาศัยน้ำฝน พบได้จากงานวิจัยของ ทศนีย์ ศิริวรรณ (2520 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องผลกระทบของการใช้น้ำชลประทานที่มีต่อการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ของเกษตรกร เขตโครงการชลประทาน จังหวัดพิษณุโลก

6. การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือนอกกลุ่มอาชีพเกษตรกรรม มีแนวโน้มยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ มากกว่าเกษตรกรไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม พบได้จากงานวิจัยของจินดา มหาวิเศษศิลป์ และ ทศนีย์ ศิริวรรณ

7. เกษตรกรที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่มากกว่า มีแนวโน้มยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ มากกว่า เกษตรกรที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่น้อย พบได้จากงานวิจัยของ สมภพ เพชรรัตน์ และคณิต มานพพงษ์

8. เกษตรกรที่มีการเดินทางออกนอกหมู่บ้านมากกว่า มีแนวโน้มยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ มากกว่าเกษตรกรที่เดินทางออกนอกหมู่บ้านน้อย พบได้จากงานวิจัยของ จินดา มหาวิเศษศิลป์

คัทลิป และ เซนเตอร์ (ดรุณีย์ วราวิทย์. 2539 : 13 ; อ้างอิงจาก Cutlip & Center. 1978. *Effective Public Relation.*) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับสารสนเทศไว้เช่นกัน โดยแบ่งเป็นข้อๆ ดังนี้

1. ความเชื่อถือ (Credibility) การสื่อสารสารสนเทศจะได้ผลนั้น ต้องเริ่มต้นด้วยบรรยากาศแห่งความเชื่อถือ ไว้วางใจ ผู้รับต้องเชื่อถือผู้ให้ข่าวสารหรือแหล่งข่าว จึงจะมีความมั่นใจหรือเต็มใจรับฟังข่าวสารนั้น

2. ความเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม (Context) สารสนเทศที่ดีต้องมีความเหมาะสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมและสภาพสังคม เครื่องมือสื่อสารนั้นเป็นเพียงสิ่งประกอบแต่ความสำคัญอยู่ที่ท่าที ภาษา พฤติกรรมที่เหมาะสมกันกับสังคม วัฒนธรรมของหมู่ชน หรือสภาพแวดล้อมนั้นๆ

3. เนื้อหาสาระ (Content) สารสนเทศที่ดีจะต้องมีความหมายสำหรับผู้รับ คือมีสาระประโยชน์แก่กลุ่มชนนั้นๆ หรือมีสิ่งที่จะได้ผลประโยชน์ บางเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อชนกลุ่มหนึ่งมาก แต่อาจจะไม่มีความสำคัญสำหรับคนบางกลุ่ม จึงต้องใช้การพิจารณากลุ่มชนเป้าหมาย หากสารสนเทศใดไร้ประโยชน์ หรือไม่ให้ผลตอบแทนอันน่าพึงพอใจ ผู้รับย่อมไม่สนใจสารสนเทศนั้น

4. ความสม่ำเสมอต่อเนื่องกัน (Continuity and Consistency) การสื่อสารข่าวสารจะได้ผลต้องส่งบ่อยๆ ติดต่อกัน หรือมีการย้ำเพื่อเตือนความทรงจำ และมีความสม่ำเสมอ เสมอต้นเสมอปลาย ยิ่งตรงแน่นอน

5. ช่องทางสารสนเทศ (Channels) สารสนเทศจะเผยแพร่ได้ดี ต้องส่งให้ถูกช่องทางการสื่อสารนั้นๆ โดยมองหาวิถีทางที่เปิดรับสารสนเทศที่จะส่ง และส่งให้ถูกช่อง

6. ชีตความสามารถของผู้รับ (Capability of Audience) การสื่อสารที่ถือว่าได้ผลนั้น ต้องทำให้ผู้รับสารสนเทศใช้ความพยายามน้อยที่สุด ดังนั้นในการสื่อสารต้องพิจารณาขีดความสามารถในการรับสารสนเทศของผู้รับ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น นิสัย ความรู้ ความสามารถในการใช้ภาษา เป็นต้น

7. ความชัดเจน (Clarity) สารสนเทศต้องง่าย ชัดเจน กระชับรัดกุม ใช้ภาษาที่ผู้รับเข้าใจ มีความมุ่งหมายเดียวอย่าให้คลุมเครือ หรือมีความหมายหลายแง่

บริการสารสนเทศทางการเกษตรในประเทศไทย

มีหน่วยงานหลายแห่งที่ให้บริการข้อมูลสารสนเทศด้านการเกษตร ได้แก่ สถาบันการศึกษา หน่วยงานเอกชน องค์กรต่างประเทศ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งรับผิดชอบทั้งงานวิจัยและงานส่งเสริมเผยแพร่ด้านการเกษตร หน่วยงานในสังกัดล้วนเป็นแหล่งข้อมูลด้านการเกษตรทั้งสิ้น (พิบูลศิลป์ วัฒนพงษ์, 2543 : 1-7)

หน่วยงานที่ให้บริการสารสนเทศด้านการเกษตรในประเทศไทยที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

1. กระทรวงต่าง ๆ การนำเสนอข้อมูลของแต่ละหน่วยงาน จะมีลักษณะส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน คือ ประกอบด้วยข้อมูลที่เป็นความรู้ ที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยของหน่วยงาน หรือเป็นการรวบรวมความรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ มาสรุปใหม่ รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมการดำเนินงาน ของแต่ละหน่วยงานเอง ข้อมูลมีทั้งด้านพืช สัตว์ ขางเกษตร และเรื่องเฉพาะของแต่ละหน่วยงานคละเคล้ากัน โดยจะเน้นสิ่งใดมาก สิ่งใดน้อยขึ้นอยู่กับงานที่แต่ละหน่วยงานนั้นรับผิดชอบอยู่ ลักษณะของสื่อที่เลือกใช้ เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ สไลด์ ภาพยนตร์ กิจกรรมนิทรรศการ สื่อชุดสำเร็จรูปทางการเกษตร การจัดหน่วยเคลื่อนที่ สื่อบุคคล สื่อโทรคมนาคม และการติดต่อผ่านทางจดหมาย เป็นต้น

1.1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาท ในการพัฒนาการเกษตรของประเทศ มีกรม กอง รับผิดชอบงานการเกษตรเป็นด้านๆ ไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.1.1 กรมส่งเสริมการเกษตร มีหน่วยงานย่อย กระจายอยู่ทั่วประเทศ ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรไปให้ถึงตัวเกษตรกร โดยรับความรู้จากสถาบันวิชาการต่างๆ มาดัดแปลง เพื่อให้เกิดการยอมรับนำไปปฏิบัติให้มากที่สุด และรับปัญหาจากเกษตรกรมาหาทางแก้ไข สามารถติดต่อขอรับข้อมูลต่างๆ ได้โดยตรงจากสำนักงานเกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ลักษณะของข้อมูลทางการเกษตรของหน่วยงานนี้ มีขอบเขตกว้าง ครอบคลุมในเรื่องเกี่ยวกับพืชทั้งหมด

1.1.2 กรมปศุสัตว์ ค้นคว้าวิจัยหาความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์บก ซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่ มีหน่วยงานตั้งอยู่ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จัดตั้งเป็นสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด อำเภอ และสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ ตั้งอยู่ในจังหวัดต่างๆ ทุกจังหวัดทั่วประเทศ ลักษณะของข้อมูลข่าวสารเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เพื่อบริโภคและส่งจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกประเทศ

1.1.3 กรมพัฒนาที่ดิน มีการดำเนินการทั้งในระดับภาค จังหวัด และโครงการ และได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาที่ดินในบางจังหวัด ข้อมูลเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสำรวจ วิเคราะห์ การทำแผนที่ดิน การจำแนกดินทั่วประเทศ วิธีการใช้ทรัพยากรที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ตลอดจนวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ วิธีการปรับปรุงบำรุงดิน รวมทั้งสภาพการถือครองที่ดิน การใช้ที่ดินและสถานการณ์ของเกษตรกรในอดีตและปัจจุบัน

1.1.4 กรมป่าไม้ มีหน่วยงานตั้งอยู่ที่ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคจัดตั้งอยู่ทุกจังหวัด ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพืชพันธุ์ไม้ยืนต้นเป็นส่วนใหญ่

1.1.5 กรมประมง รับผิดชอบการจัดการสัตว์น้ำ พัฒนาวิธีการประมงทะเล และประมงน้ำจืด ให้ข้อมูลด้านสถานการณ์ การทำการประมงของเกษตรกรไทย ประวัติ พฤติกรรม วิธีการเพาะเลี้ยง การแปรรูปสัตว์น้ำ มีหน่วยงานตั้งอยู่ทุกจังหวัดและทุกอำเภอ

1.1.6 กรมวิชาการเกษตร ทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้าวิจัยความรู้ต่างๆ ทางด้านพืช ได้แก่ การคัดเลือกและการขยายพันธุ์ วิธีการปลูก ดูแลรักษา การป้องกันกำจัด การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา และแปรรูป ตลอดจนการสร้างและการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่ เป็นข้อมูลที่ได้จากการทดลอง ค้นคว้าวิจัยในแปลงทดลอง ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือเกษตร ศัตรูพืช วิธีการป้องกันกำจัด มีหน่วยงานตั้งอยู่ทุกจังหวัด มีลักษณะเป็นสถานีทดลองหรือศูนย์วิจัย

1.1.7 ศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ (Thai National AGRIS Center) ทำหน้าที่รับผิดชอบ รวบรวมเอกสาร สิ่งพิมพ์ด้านการเกษตร และสาขาที่เกี่ยวข้องให้ครบถ้วน โดยต้องพยายามจัดเก็บ รวบรวมเอกสารทุกชนิดด้านการเกษตร ที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ รวมทั้งเอกสารด้านการเกษตรในประเทศไทย ซึ่งตีพิมพ์ในต่างประเทศ ผลิตดรรชนีหรือบรรณานุกรมด้านการเกษตร หรือจัดทำดรรชนีในเรื่องต่างๆ ที่น่าสนใจ จัดเก็บเอกสารในรูปวัสดุย่อส่วน ไมโครฟิล์ม หรือไมโครฟิช ผลิตงานวิจัยต่างๆ จัดให้มีการฝึกอบรมระยะสั้น สัมมนาทางวิชาการ บรรยายพิเศษ ตั้งอยู่ที่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.2 กระทรวงสาธารณสุข มีหน่วยงานภายใน ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการเกษตร เช่น กรมอนามัย กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ เป็นต้น

1.3 กระทรวงพาณิชย์ มีหน่วยงานภายใน ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการเกษตร เช่น

1.3.1 กรมการค้าภายใน ให้ข้อมูลทางด้านแนวทาง และวิธีการควบคุมสินค้าเกษตร ข้อมูลทางด้านตลาดสินค้าเกษตร เช่น ราคาสินค้ารายวัน แนวทางการกำหนดราคาสินค้า และการตรวจสอบสภาพสินค้า เกษตรกรสามารถติดต่อขอข้อมูลได้ทางจดหมายและโทรศัพท์

1.3.2 กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ ให้ข้อมูลทางด้านตลาดของสินค้าต่างๆ สามารถติดต่อขอรับบริการได้โดยตรงทางจดหมาย และโทรศัพท์

1.3.3 ศูนย์ปฏิบัติการรักษาระดับราคาผลผลิตเกษตร ให้ข้อมูลเกี่ยวกับราคาสินค้าเกษตรรายสัปดาห์ แนวทางการกำหนดราคาสินค้าเกษตร ปัญหาของเกษตรกรในการขาย หรือผลผลิตสินค้าเกษตรตามท้องถิ่น

1.4 กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีหน่วยงานภายใน ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการเกษตรเช่น กรมวิทยาศาสตร์บริการ สำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ สำนักงานพลังงานแห่งชาติ สภาวิจัยแห่งชาติ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ศูนย์บริการเอกสารการวิจัยแห่งประเทศไทย ให้บริการข้อมูลด้านวิทยาศาสตร์ บรรณานุกรมเฉพาะเรื่อง บริการแปล พิมพ์ดรรชนี สารสังเขป

1.5 กระทรวงอุตสาหกรรม มีหน่วยงานภายใน ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการเกษตร เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมทรัพยากรธรณี สำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม กรมโรงงานอุตสาหกรรม สำนักงานอ้อยและน้ำตาล เป็นต้น

1.6 ทบวงมหาวิทยาลัย มีหน่วยงานภายในที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการเกษตร เช่น สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร (แม่โจ้) มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีหน่วยงานย่อยที่ให้บริการข้อมูลทางการเกษตรดังนี้ สำนักงานส่งเสริมและฝึกอบรม ศูนย์วิจัยข้าวโพดข้าวฟ่างแห่งชาติ ศูนย์วิจัยการควบคุม

ทางชีววิทยาแห่งชาติ ศูนย์วิจัยและส่งเสริมพันธุ์สุกรแห่งชาติ สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร สถาบันวิทยุ มก. ศูนย์สนเทศกระบือนานาชาติ

1.7 กระทรวงศึกษาธิการ มีหน่วยงานภายใน ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการเกษตร เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา สถาบันราชชมพล สถาบันราชภัฏ เป็นต้น

1.8 กระทรวงมหาดไทย มีหน่วยงานภายในที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการเกษตร เช่น

1.8.1 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ให้ข้อมูลทั่วไปในการผลิตทางเกษตร อุตสาหกรรมในครัวเรือน งานวิจัย การพัฒนาแหล่งน้ำ ถนน

1.8.2 กรมการพัฒนาชุมชน จัดโครงการฝึกอบรมกลุ่มอาชีพ โครงการฝึกอบรมเยาวชน โครงการส่งเสริมอาชีพการเกษตร ข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานนี้จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการ จัดตั้ง การเคลื่อนไหว และความเจริญก้าวหน้าของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และความรู้ในเรื่องอาชีพต่างๆ ที่ผ่านการ ทดลอง ทดสอบของนักวิชาการประจำโครงการ

นอกจากนี้ยังมีหน่วยอื่นๆ ที่ให้บริการอีก เช่น กรมการปกครอง กรมที่ดิน เป็นต้น

1.9 สำนักนายกรัฐมนตรี มีหน่วยงานภายใน ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการเกษตร เช่น สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักงานงบประมาณ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

1.10 กระทรวงการคลัง มีหน่วยงานภายใน ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการเกษตร เช่น โรงงานยาสูบ บริษัทปิโตรเคมีจำกัด ธนาคารกรุงไทย เป็นต้น

1.11 กระทรวงคมนาคม มีหน่วยงานภายใน ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการเกษตร เช่น กรมทางหลวง การรถไฟแห่งประเทศไทย กรมอุตุนิยมวิทยา เป็นต้น

1.12 กระทรวงกลาโหม มีหน่วยงานภายใน ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการเกษตร เช่น กรมแผนที่ทหาร กรมการสัตว์ทหารบก องค์การอาหารสำเร็จรูป กองอำนวยการรักษาความมั่นคง แห่งชาติ

1.13 กระทรวงการต่างประเทศ มีหน่วยงานภายใน ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลทางการ เกษตร เช่น กรมเศรษฐกิจ

2. หน่วยงานจากรัฐวิสาหกิจ

2.1 องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ข้อมูลได้แก่ ความรู้พื้นฐานการทำไม้เบื้องต้น เช่น การปลูกสร้างสวนป่า การแปรรูปไม้ เช่น การเลื่อย อัดน้ำยาไม้ อบไม้ ฯลฯ และความรู้เกี่ยวกับการทำ ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ไม้ และกรรมวิธีการค้าไม้

2.2 องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร ให้ข้อมูลทางด้านราคา และความต้องการหรือความ เคลื่อนไหวของตลาดต่างๆ ได้แก่ ตลาดของปัจจัยการผลิต ตลาดข้าว ตลาดพืชผล ตลาดปศุสัตว์ และตลาด ต่างประเทศ รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพ มาตรฐานผลิตผลเกษตรกรรมให้ตรงกับความต้องการของตลาด

2.3 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีวารสารรายงานกิจการของ ธนาคาร จุลสารรายเดือน ให้ข้อมูลแนะนำวิธีการลงทุน เกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เป็นต้น

3. หน่วยงานเอกชนที่ประกอบธุรกิจทางการเกษตร จัดหาปัจจัยการผลิตมาจำหน่ายแก่ เกษตรกร เช่น ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ให้ข้อมูลทางเกษตรในลักษณะ ใช้การสาธิต แสดงข้อมูล ทางด้านวิธีการปฏิบัติ จัดนิทรรศการ จัดวิทยากรไปอบรมให้ความรู้ทางเกษตร เพื่อกระตุ้นแรงเร้าให้เกิด

ความสนใจ จัดทัศนศึกษาพาเกษตรกรไปเยี่ยมชมโรงงานหรือตัวอย่างสินค้า จัดรายการวิทยุกระจายเสียง เพื่อเผยแพร่วิชาการ ตอบจดหมายของเกษตรกรผู้สนใจ แจกเอกสารสิ่งพิมพ์ เช่น โปสเตอร์ แผ่นพับ ใบปลิว เปิดโอกาสให้มีการประกวดการเกษตร

4. สมาคมด้านการเกษตรและสาขาที่เกี่ยวข้อง องค์กรที่เป็นแหล่งข้อมูลด้านการเกษตร เช่น สมาคมวิทยาศาสตร์การเกษตรแห่งประเทศไทย สมาคมพันธุศาสตร์แห่งประเทศไทย สมาคมผู้ค้าผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำและอาหารแช่แข็งไทย สมาคมดินและปุ๋ยแห่งประเทศไทย สมาคมปุ๋ยแห่งประเทศไทย สมาคมพืชสวนแห่งประเทศไทย สมาคมป่าไม้แห่งประเทศไทย สมาคมวิศวกรรมเกษตรแห่งประเทศไทย เป็นต้น

5. สถาบันระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ที่ให้บริการในประเทศ เช่น

5.1 องค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) เน้นการยกระดับโภชนาการ และความเป็นอยู่ ปรับปรุงและเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตร รวมทั้งปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชากร และเศรษฐกิจ

5.2 Animal Production and Health Commission For Asia, the Far East and South West Pacific (APHCA) เน้นการขยายผลิตภัณฑ์สัตว์ และดูแลสุขภาพผู้บริโภค พัฒนาฟาร์มขนาดเล็ก

5.3 Fertilizer Advisory, Development Information Network for Asia and Pacific (FADINAP) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา ฝึกอบรมชาวสารแก่สมาชิก ส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตฟาร์มขนาดเล็ก

5.4 Asian Pacific Regional Agricultural Credit Association (APRACA) ฝึกอบรมให้ชาวสารและส่งเสริมการลงทุน สำหรับฟาร์มขนาดเล็ก

5.5 ศูนย์ข้อมูลด้านการเกษตรในภูมิภาคเอเชีย (Agricultural Information Bank of Asia - AIBA) ทำหน้าที่ให้บริการนักวิจัยด้านการเกษตร สนับสนุนการใช้เทคนิคใหม่ๆ เพื่อเผยแพร่ข่าวสารด้านการเกษตร

6. สิ่งพิมพ์ต่างๆ ทางเกษตร เช่น หนังสือพิมพ์ หนังสือรายปี รายงานผลการค้นคว้าวิจัย สถิติข้อมูลด้านต่างๆ วารสารของแต่ละหน่วยงาน เอกสารวิชาการ สรุปภาวะการผลิตการตลาด รายงานความเคลื่อนไหวทางการเกษตร พระราชบัญญัติ กฎหมายและประกาศ การจัดกิจกรรมประชุมทางวิชาการ เป็นต้น

อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ

ในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศต่างๆ นั้นย่อมมีอุปสรรคขัดจำกัดไม่มากนักน้อย ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งเดอร์วิน (ประภาวดี สืบสนธิ์, 2530 : 37 ; อ้างอิงจาก Dervin, 1973. *Information Need of Urban Residents*. p. 8-42) ได้จำแนกอุปสรรคออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. อุปสรรคทางสังคม เป็นอุปสรรคในสังคมที่ขัดขวางไม่ให้มีทรัพยากรสารสนเทศ
2. อุปสรรคของสถาบัน เป็นอุปสรรคอันเกิดจากสถาบันผู้จัดสรรสารสนเทศไม่เต็มใจ หรือไม่สามารเผยแพร่สารสนเทศที่ต้องการแก่ผู้ที่แสวงหา เช่น ระบบราชการ
3. อุปสรรคทางจิตวิทยา เป็นอุปสรรคที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลนั้น ไม่สามารถเล็งเห็นความต้องการสารสนเทศของตน ทั้งๆ ที่มีความต้องการหรือไม่สามารถหาสารสนเทศที่ต้องการ จากแหล่งที่เหมาะสมได้
4. อุปสรรคทางสรีระ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลนั้น ไม่สามารถหาสารสนเทศที่เหมาะสม เนื่องจากสภาพแวดล้อมหรือสภาพทางสรีระ เช่น ห้องสมุดไม่มีทางลาดหรือทางเลื่อนที่ออกแบบสำหรับคนพิการ

5. อุปสรรคทางปัญญา เกิดเมื่อบุคคลนั้นขาดการฝึกฝน ขาดความชำนาญในการค้นหาสารสนเทศ

และจากการศึกษางานวิจัย ที่เกี่ยวกับความต้องการและการแสวงหาสารสนเทศในประเทศไทย พิมพ์ร่ำไพ เปรมสมิทธิ์ (2533 : 16-17) ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศไว้ ดังนี้

1. ไม่ทราบแหล่งสารสนเทศ
2. ไม่มีแหล่งสารสนเทศที่ให้ข้อมูลในเรื่องที่กำลังแสวงหา
3. อยู่ไกลแหล่งสารสนเทศ ไม่สะดวกกับการใช้แหล่งนั้น
4. ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงเพื่อให้ได้สารสนเทศ
5. ใช้เวลามาก กว่าจะได้สารสนเทศที่ต้องการ
6. ไม่ได้รับข้อมูลที่ทันสมัย
7. ข้อมูลที่ได้รับไม่สมบูรณ์
8. ได้รับข้อมูลผิดพลาด
9. แหล่งสารสนเทศไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้
10. ข้อมูลกระจัดกระจายไม่รวมอยู่แหล่งเดียวกัน

Unesco (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2543 : 114-115 ; อ้างอิงจาก Unesco. 1984. *Guidelines for the Establishment of Information Consolidation Units*. p. 84) ได้จำแนกอุปสรรคตามขั้นตอนของการถ่ายทอดและการใช้สารสนเทศออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1. อุปสรรคในการเข้าถึงสารสนเทศ เช่น ขาดรายการบรรณานุกรมระดับชาติ ขาดเงินที่จะเข้าถึงฐานข้อมูลต่างประเทศ ขาดบุคคลที่ได้รับการอบรมทางด้านสารสนเทศ ข้อมูลเป็นภาษาต่างประเทศ ขาดบริการชี้แนะแหล่งที่เหมาะสม

2. อุปสรรคเกี่ยวกับความพร้อมของเอกสาร เช่น ปัญหาเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์ ข้อจำกัดทางการเมืองที่คำนึงถึงความปลอดภัยของชาติ ขาดนโยบายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการนำส่งเอกสาร

3. อุปสรรคในการรับสารสนเทศและใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ระดับการศึกษาของผู้ใช้ การบรรจุและการนำเสนอสารสนเทศไม่ดีพอ อุปสรรคทางภาษาและขาดบริการแปล ขาดแรงจูงใจในการใช้สารสนเทศ ขาดนโยบายสารสนเทศที่เหมาะสม การให้บริการที่ไม่มีประสิทธิภาพ

อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศโดยทั่วไป สรุปจากเอกสารการสอนชุดวิชา การบริการและเผยแพร่สารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2533)

1. ผู้ให้บริการไม่ทราบความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้บริการ

2. ผู้ใช้บริการขาดความรู้เกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศ ไม่ทราบว่าจะติดต่อหาสารสนเทศที่ต้องการได้จากที่ใดบ้าง ทำให้เกิดความล่าช้าในการหาเอกสารอ้างอิง หรือเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องได้อย่างทันการณ์

3. ปริมาณสารสนเทศในแต่ละเรื่องมีมากเกินไป ทำให้ต้องเสียเวลามากเพื่อเลือกรายการเฉพาะที่เป็นประโยชน์จริงๆ

4. สารสนเทศที่ต้องการปรากฏอยู่ในภาษาอื่นเท่านั้น ผู้ใช้ไม่สามารถอ่านเข้าใจได้

5. สารสนเทศนั้นๆ ใช้ศัพท์บัญญัติ และสัญลักษณ์เฉพาะทางวิชาการมากเกินไป

6. ผู้ใช้ขาดทักษะในการใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์

7. ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการใช้บริการสารสนเทศ เช่น ค่าสมาชิก ค่าบอกรับเป็นสมาชิกวารสาร ค่าแปลเอกสาร ค่าบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า ค่าจัดหาและทำสำเนาเอกสาร ค่าร่วม

ประชุม สัมมนา ผีก่อบรม

8. ความพอใจของผู้ใช้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการเช่น ความเร็วในการให้บริการอัตราส่วนของคำถามที่ถามกับคำตอบที่ได้รับ ความถูกต้องตรงกับความต้องการ ความทันสมัยของสารสนเทศ ฯลฯ

9. ข้อจำกัดทางด้านมาตรการตามกฎหมายลิขสิทธิ์

10. ข้อกำหนดของชั้นความลับของเอกสาร เช่น เป็นการผลิตเพื่อใช้ในหน่วยงานเท่านั้น

อีกสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา ในการใช้แหล่งสารสนเทศได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพและไม่กว้างขวางเท่าที่ควรนั้น มีดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. 2533 : 676-677)

1. สถานที่ตั้ง คือ แหล่งสารสนเทศอยู่ห่างไกลศูนย์กลางชุมชน เนื่องมาจากบริเวณพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางชุมชนมีราคาแพง และเป็นที่ต้องการของธุรกิจเอกชน

2. กฎระเบียบในการใช้ โดยเฉพาะแหล่งสารสนเทศที่สังกัดหน่วยงานราชการ ที่มีกฎระเบียบรัดกุม ทั้งนี้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของทางราชการ เช่น กฎระเบียบเกี่ยวกับการจัดซื้อ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะนำมาให้บริการแก่ผู้ใช้ มีความล่าช้าต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ มากมาย

3. เวลาที่ให้บริการ แหล่งสารสนเทศบางประเภท เช่น ห้องสมุดประชาชน โดยปกติจะกำหนดเวลาเปิด-ปิด เพื่อให้บริการที่แน่นอนตายตัว ผู้ที่ไปใช้บริการผิดเวลาที่ไม่สามารถเข้าไปใช้บริการได้ แม้จะมีความต้องการเข้าไปใช้บริการสักเพียงใดก็ตาม จึงถือเป็นข้อจำกัดและเป็นปัญหาอีกประการหนึ่ง

4. กิจกรรมที่จัดบริการ ไม่น่าสนใจและยังไม่ดึงดูดใจ

5. การประชาสัมพันธ์ แหล่งสารสนเทศส่วนใหญ่ยังขาดการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ความรู้ทั้งแก่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ ผู้เกี่ยวข้อง และผู้จะมาใช้บริการ ขาดการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชน ที่จะแพร่กระจายความรู้ ความเข้าใจไปสู่คนส่วนใหญ่ เช่น วิทยุกระจายเสียง หอกระจายข่าว

6. บุคลากร แหล่งสารสนเทศส่วนใหญ่ จะประสบปัญหาด้านบุคลากรทั้งบุคลากรประจำ บุคลากรชั่วคราว และบุคลากรอาสาสมัคร เป็นการขาดทั้งด้านปริมาณ และขาดบุคลากรที่เหมาะสมกับตำแหน่ง เพื่อจะทำให้งานบริการเกิดประสิทธิภาพ

7. เจตคติของประชาชน สามารถแยกกล่าวได้ 2 ประเด็น คือ

7.1 ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีความคิดฝังใจอยู่กับความเชื่อดั้งเดิมที่ว่า แหล่งสารสนเทศบางประเภทเช่น ห้องสมุดประชาชนเป็นสถานที่สำหรับคนบางกลุ่ม เช่น ครูอาจารย์ นักเรียนนักศึกษาเท่านั้นที่จะไปใช้บริการ คนทั่วไปจะไม่เข้าไปใช้บริการมากนัก เพราะคิดว่าตนไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง

7.2 ประชาชนยังมองไม่เห็นประโยชน์ ของการไปใช้บริการจากแหล่งสารสนเทศว่าจะมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร

สถานการณ์และผลกระทบต่อการพัฒนาการเกษตร

สถานการณ์การพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมา

ในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา การพัฒนาการเกษตรของไทยนับได้ว่าประสบความสำเร็จ เมื่อพิจารณาถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ประเทศและประชาชนไทยได้รับ กล่าวคือ ประเทศไทยสามารถผลิตอาหารได้เพียงพอับความต้องการของประชาชนในประเทศ และสามารถส่งออกจนกลายเป็นประเทศ ที่มีขีดความสามารถในการผลิตอาหารรายใหญ่ นับเป็นลำดับ 4 ของโลก เมื่อพิจารณาจากมูลค่าสินค้าเกษตรส่งออก รายได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 8,400 ล้านบาทในปี 2510 เป็น 250,000 ล้านบาทในปี 2542 มีการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าการเกษตรที่หลากหลาย จากพืชเศรษฐกิจหลักดั้งเดิม คือข้าว ข้าวโพด

มันสำปะหลัง ยางพารา ปอแก้ว ยาสูบ ไปสู่พืชเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น ถั่วต่างๆ ปาล์มน้ำมัน ผักผลไม้ รวมไปถึงการผลิตสินค้าปศุสัตว์เช่น สุกร วัว ควาย เป็ด ไก่ และสินค้าประมงเช่น ปลาต่างๆ และกุ้งกุลาดำ เป็นต้น ความสำเร็จเหล่านี้ ล้วนเป็นผลมาจากแรงผลักดัน จากความต้องการของตลาด ทั้งภายในและต่างประเทศที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงต้นของการพัฒนา ความพยายามของรัฐในการส่งเสริมการผลิต โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิตและการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 3 ซึ่งสนับสนุนการเพิ่มผลผลิตและประสิทธิภาพการผลิต แผนดังกล่าวยังคงดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525 – 2529) เป็นช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจของโลกอยู่ในสภาพขบเซา และสินค้าเกษตรของไทยมีคู่แข่งในตลาดโลกมากขึ้น ส่งผลให้การส่งออกสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ที่เป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด น้ำตาล ใบยาสูบ มีปริมาณลดลง และราคาคงต่ำ ซึ่งทำให้รายได้ของเกษตรกรไทยตกต่ำไปด้วย ดังนั้นการพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530 – 2534) จึงให้ความสำคัญกับการแก้ไขข้อจำกัดทางการตลาด ด้วยการเชื่อมโยงการผลิตให้เข้ากับการตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศมากขึ้น และกำหนดบทบาทของรัฐในการสนับสนุน โดยมีกลยุทธ์ในการพัฒนาที่สำคัญ คือ การผลิตเพื่อขาย การกระจายการผลิต การพัฒนาการตลาด และการปรับปรุงระบบการบริหารการผลิตและการตลาด มีแผนงานมาตรการสนับสนุนเป็นการเฉพาะเรียกว่า แผนการกระจายการผลิตระดับไร่นา ซึ่งแนวทางนี้ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535 – 2539)

สาเหตุสำคัญที่ทำให้รัฐเริ่มมีการปรับนโยบายการพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 เป็นต้นมานั้น เป็นผลมาจากข้อจำกัดของการพัฒนาการเกษตรทั้งในด้านการตลาดที่มีการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นในตลาดโลก ข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการผลิตทางการเกษตรโดยไม่ประหยัด และขาดการอนุรักษ์ฟื้นฟูแนวทางการพัฒนานี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเพิ่มผลผลิต และการรักษารายได้ของเกษตรกร เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า มากกว่าการผลิตที่คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2543)

ผลกระทบจากการพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมา

การพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมา ยังคงอยู่ในกรอบและแนวความคิด ของการเพิ่มผลผลิตและประสิทธิภาพการผลิต เพื่อเพิ่มรายได้ด้วยมาตรการต่างๆ แม้ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 จะเน้นการสนับสนุนการกระจายการผลิต และระบบการเกษตรยั่งยืนมากขึ้น ลดความเสี่ยงด้านราคาและสภาพดินฟ้าอากาศ แต่ยังคงมีเป้าหมายด้านรายได้เป็นหลัก โดยมีได้ให้ความสำคัญกับผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ จึงยังมีการทุ่มเทการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอกไร่นา เช่น ปุ๋ยเคมี และสารเคมีในรูปแบบต่างๆ มากขึ้น เป็นผลทำให้เกิดผลกระทบในทางอ้อม และนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น กลายเป็นสาเหตุของปัญหาต่างๆ ได้แก่ ปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค และปัญหาต่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น (รัฐวุฒิ เสนาคำ. 2539 : 22-29)

ระบบเกษตรแผนใหม่ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการ และไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรได้ ทั้งยังนำมาซึ่งความแตกต่างด้านเศรษฐกิจ ระหว่างผู้ประกอบการอาชีพทางการเกษตร

กับผู้ประกอบอาชีพด้านอื่นๆ และระหว่างผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรด้วยกันเอง ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาสารพิษที่สะสมในดิน น้ำ อากาศ และสิ่งแวดล้อมโดยรวม ปัญหาการพังทลายของทรัพยากรพันธุกรรม รวมทั้งการพึ่งตนเองไม่ได้ทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับประเทศ (สากล สติวิทยานันท์ และคนอื่นๆ. 2543 : 204) ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในชนบทไทยในปัจจุบัน ทำให้เกษตรกรบางกลุ่มตระหนักว่า สภาพการณ์ดังกล่าวต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง เพราะความล้มเหลวของระบบเกษตรกรรมนั้นก็หมายถึงการพังทลายของระบบนิเวศวิทยา และฐานทรัพยากรในชนบท

การแสวงหาทางเลือกใหม่ทางการเกษตรจึงเกิดขึ้น เกษตรกรไทยที่ไม่ได้ตกอยู่ภายใต้กระแสการครอบงำของเกษตรกรรมแผนใหม่ และเกษตรกรที่ประสบปัญหาจากการทำการเกษตรแผนใหม่ ได้คิดพัฒนารูปแบบการทำเกษตรที่เหมาะสม โดยใช้ประสบการณ์ของเกษตรกร ที่ได้จากการทำการเกษตรแบบพื้นบ้าน ที่สั่งสมมาจากการประสบการณ์ของคนรุ่นแล้วรุ่นเล่ามานับร้อยปี ได้กลายมาเป็นภูมิปัญญาพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนาแนวความคิดและ วิถีปฏิบัติ ด้านการเกษตรกรรมที่ยั่งยืนในเวลาต่อมา ชนวน รัตนวราหะ (2536 : 184-185) กล่าวว่า การเกษตรที่พึงพิงธรรมชาตินั้น ไม่ใช้การเกษตรที่ขาดการเอาใจใส่ ปล่อยให้ไปตามธรรมชาติเท่านั้น แต่ในทางตรงกันข้าม การเกษตรแบบนี้ต้องให้ความรู้ทางธรรมชาติที่ว่า สรรพสิ่งทั้งหมดทั้งปวงต้องพึ่งพาและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นในป่านามาจัดระบบการเกษตร ที่มีความหลากหลาย เกื้อหนุนและควบคุมซึ่งกันและกัน นั่นก็คือแนวทางของการทำเกษตรแบบยั่งยืน

เกษตรแบบยั่งยืน

ความเป็นมาของเกษตรแบบยั่งยืน

เกษตรแบบยั่งยืนเป็นแนวคิดใหม่ ของการพัฒนาการเกษตรที่เกิดขึ้น เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2519 โดยเริ่มจากประเทศที่พัฒนาแล้วคือ สหรัฐอเมริกา ซึ่งได้รับบทเรียน และตระหนักถึงข้อเท็จจริงที่ว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของมนุษย์ในปัจจุบันและอนาคต ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการวิจัย และการพัฒนาการเกษตรขององค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) และกลุ่มที่ปรึกษาเพื่องานวิจัยเกษตรระหว่างประเทศ ซึ่งให้การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการเกษตร ในประเทศด้อยพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2530 เพื่อให้เปลี่ยนแปลงระบบการพัฒนาการเกษตรจากที่ไม่ยั่งยืน ไปสู่การพัฒนา “การเกษตรแบบยั่งยืน” (อำพล เสนาณรงค์. 2536 : 4) นอกจากนั้นองค์กรเอกชนและองค์กรนานาชาติ ได้พยายามพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การอนุรักษ์ และการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนระหว่างคนกับธรรมชาติ ได้ผลักดันให้เกิดการเผยแพร่และยอมรับ ระบบการเกษตรยั่งยืน เพื่อสุขภาพและการอยู่รอดของประชากรทั่วโลก โดยก่อตั้งสมาคมการเกษตรยั่งยืนโลก (The World Sustainable Agriculture Association : WSA) ขึ้นเมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2534 ณ สำนักงานใหญ่ขององค์การสหประชาชาติในเมืองนิวยอร์ก โดยลงนามร่วมกันระหว่าง Mokichi Okada Association (MOA), Rodale Press, Rodale Institute และ WSA เพื่อร่วมมือในการส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืน และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในระดับโลก มีประเทศต่างๆ กว่า 30 ประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยเข้าร่วมในโครงการนี้ด้วย (สมาคมการเกษตรยั่งยืนโลก. 2536 : 104)

การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน

คำว่า “เกษตรแบบยั่งยืน” เป็นคำที่ใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งมาจากคำศัพท์ Sustainable Agriculture หมายถึง ระบบการทำการเกษตรที่ให้ความสำคัญกับระบบนิเวศ โดยจะต้องช่วยฟื้นฟูและ

อนุรักษ์ทรัพยากรในไร่นาและสิ่งแวดล้อม ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกให้มากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและมีผลตอบแทนที่จะทำให้เกษตรกร สามารถดำรงชีพและประกอบอาชีพการเกษตรได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2543 : 6) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ขยายความว่าเกษตรแบบยั่งยืนเป็นเกษตรใน 5 รูปแบบ คือ เกษตรกรรมธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน วนเกษตร และเกษตรทฤษฎีใหม่ (เดชา ศิริภัทร. 2540 : 25)

1. เกษตรกรรมธรรมชาติ (Natural farming)

เป็นระบบเกษตรกรรมแบบไม่กระทำ (Do-nothing) ลดการแทรกแซงของมนุษย์ แสงหา และกระทำเพียงสิ่งจำเป็นต่อการเกษตรเท่านั้น ปรับรูปแบบการเกษตรให้สอดคล้องกับระบบนิเวศและธรรมชาติ และไม่นำปัจจัยการผลิตจากนอกไร่นามาใช้ ทั้งนี้การทำการเกษตรธรรมชาตินี้ มิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการบำรุงรักษาดินเท่านั้น แต่รวมไปถึงการชำระล้างจิตใจของมนุษย์ ให้บริสุทธิ์เป็นกระบวนการเดียวกันไปด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2543 : 6) ซึ่งมีหลักสำคัญ 4 ประการตามแนวทางของฟูกุโอกะ ดังนี้

1.1 ไม่ไถพรวนดิน เนื่องจากเชื่อว่าในธรรมชาตินั้น พื้นดินมีการไถพรวนโดยตัวของมันเองอยู่แล้วโดยการชอนไชของรากพืช สัตว์และสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ที่อาศัยอยู่ในดิน

1.2 ไม่ใส่ปุ๋ยทุกชนิด เนื่องจากการใส่ปุ๋ย เป็นการเร่งการเจริญเติบโตของพืชแบบชั่วคราว และธาตุอาหารที่พืชได้รับ จะมีเพียงธาตุอาหารหลักเท่านั้น ทำให้พืชต้องใช้ธาตุอาหารอื่นๆ จากดิน และเมื่อใส่ปุ๋ยเคมีไปนานๆ จะทำให้เกิดความไม่สมดุลของธาตุอาหารพืช ทำให้พืชอ่อนแอ เกิดโรคและแมลงได้ง่าย

1.3 ไม่กำจัดวัชพืช ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความหลากหลายของพืช ในระบบนิเวศของไร่นา ทำให้มีสภาพเหมือนธรรมชาติมากที่สุด ซึ่งวิธีการสำคัญคือ ทำให้วัชพืชอ่อนแอเมื่อต้องการปลูกพืชหลัก เช่น การควบคุมระบบน้ำในไร่นา การปลูกพืชตระกูลถั่วคลุมดินหรือการใช้ฟางคลุมดิน เป็นต้น

1.4 ไม่กำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช โดยจะจัดการระบบพืชให้มีความหลากหลาย มีทั้งวัชพืช พืชหลักใช้พืชพันธุ์พื้นเมือง เพราะสามารถทนทานต่อโรค และแมลงในท้องถิ่นได้ดี ทำให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ

2. เกษตรอินทรีย์ (Organic farming)

เกิดจากแนวความคิดของนักวิทยาศาสตร์ด้านการเกษตร 2 คน คือ เอฟ. เอช. คิง. (F. H. King) และเซอร์ อัลเบิร์ต ฮาวเวิร์ด (Sir Albert Howard) เขาทั้งสองได้รับแรงบันดาลใจมาจากการศึกษาระบบเกษตรกรรมแบบพื้นเมืองของประเทศทางตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจีน เกาหลี ญี่ปุ่น และอินเดีย (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. 2539 : 82-83)

เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการผลิตทางการเกษตร ที่หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนที่กระตุ้นการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ เกษตรอินทรีย์อาศัยการปลูกพืชหมุนเวียน (Crop rotation) การปลูกพืชคลุมดิน (Mulching) ใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น เศษซากพืช มูลสัตว์ พืชตระกูลถั่ว ปุ๋ยพืชสดเศษซากเหลือทิ้งต่างๆ การใช้ธาตุอาหารจากการผุพังของหินแร่ รวมทั้งใช้หลักการควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีชีวภาพ เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน เป็นแหล่งอาหารของพืช รวมทั้งเป็นการควบคุมศัตรูพืชต่างๆ เช่น แมลง โรคและวัชพืช เป็นต้น (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. 2539 : 83)

3. เกษตรผสมผสาน (Integrated farming)

เป็นการทำการเกษตรที่มีกิจกรรมตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไป ในพื้นที่เดียวกัน และกิจกรรมเหล่านี้มีความสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูลกัน โดยไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2543 : 7) ระบบการเกษตรแบบนี้ ผลสำเร็จขึ้นอยู่กับการวางรูปแบบ และการดำเนินการโดยให้ความสำคัญต่อกิจกรรมแต่ละชนิดอย่างเหมาะสมกับสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม มีการใช้แรงงาน เงินทุน ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรู้จักนำวัสดุเหลือใช้ จากการผลิตหนึ่งมาหมุนเวียนใช้ประโยชน์ในไร่นาแบบครบวงจร ตัวอย่างกิจกรรมได้แก่ การเลี้ยงปลาในนาข้าว การเลี้ยงหมูร่วมกับปลา การเลี้ยงผึ้งในสวนผลไม้ (ธวัช ทองมณี. 2539 : 9) โดยหลักพื้นฐานของเกษตรผสมผสาน มีอยู่อย่างน้อย 2 ประการคือ (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. 2539 : 86-87)

3.1 ต้องมีกิจกรรมการเกษตรตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไป โดยต้องทำในพื้นที่และระยะเวลาเดียวกัน กิจกรรมการเกษตรควรประกอบไปด้วย การปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ อย่างไรก็ตามอาจสามารถผสมผสานระหว่างการปลูกพืชต่างชนิด หรือการเลี้ยงสัตว์ต่างชนิดกันก็ได้

3.2 การเกื้อกูลประโยชน์ระหว่างกิจกรรมเกษตรต่างๆ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในระบบเกษตรแบบผสมผสานนั้นเกิดขึ้นทั้งจากวงจรการใช้แร่ธาตุ อาหาร รวมทั้งอากาศ และพลังงาน การหมุนเวียนแร่ธาตุภายในไร่นา

ลักษณะของการผสมผสานในระบบการเกษตร สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือการปลูกพืชแบบผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน และการปลูกพืชผสมผสานกับการเลี้ยงสัตว์

4. วนเกษตร (Agro-forestry)

เป็นระบบการเกษตรที่มีป่าไม้ผสมผสานกับเกษตรกรรม ในลักษณะเกื้อกูลต่อกัน เช่น การปลูกพืชเกษตรในสวนป่า หรือปลูกพืชเกษตรร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ในป่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2543 : 7)

สมาชิยวณเกษตรนานาชาติ ที่เรียกว่า The International Council for Research on Agroforestry (ICRAF) (พลสวัสดิ์ อาจละกะ. 2536 : 55) ให้คำจำกัดความของ วนเกษตรว่าคือ ระบบการใช้ประโยชน์จากที่ดินที่มีการปลูกพืช หรือดูแลรักษาต้นไม้ควบคู่กับพืชเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งอาจปลูกต้นไม้ควบคู่กับพืชเกษตรบนพื้นที่เดียวกันในเวลาเดียวกัน หรือปลูกสลับกันคนละเวลาก็ได้

ในระบบวนเกษตรจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 2 อย่างคือ องค์ประกอบที่เป็นต้นไม้ กับองค์ประกอบที่ไม่ใช่ต้นไม้ คำว่าต้นไม้ในวนเกษตรหมายถึง พืชเนื้อแข็งที่มีชีวิตยืนนานหลายปี ซึ่งอาจจะเป็นไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม หรือไม้ไผ่ ส่วนองค์ประกอบที่ไม่ใช่ต้นไม้หมายถึง พืชเกษตร ซึ่งอาจจะเป็นพืชไร่ พืชสวน หญ้าเลี้ยงสัตว์ หรือสัตว์เลี้ยง องค์ประกอบที่เป็นต้นไม้กับไม่ใช่ต้นไม้ นั้นจะต้องมีผลกระทบต่อกัน ซึ่งบางทีก็เรียกว่ามีสายสัมพันธ์ต่อกัน ผลกระทบต่อกันนี้มีอยู่ 2 ทาง คือ ผลกระทบทางนิเวศวิทยา และผลกระทบในแง่เศรษฐกิจ

5. การเกษตรทฤษฎีใหม่ (New theory farming)

เป็นระบบการเกษตรที่มีกิจกรรมการผลิตหลายชนิด โดยมีการแบ่งสัดส่วนที่ดิน ประมาณ 30 : 30 : 30 : 10 สำหรับปลูกข้าว ปลูกพืชสวน ขุดบ่อน้ำและสร้างที่อยู่อาศัย ตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2543 : 7)

ความเป็นมาของเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เกิดจากพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าถวายพระพร เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาเมื่อ วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2537 และทรงแนะนำทฤษฎีใหม่ เพื่อใช้ใน

การพัฒนาพื้นที่เกษตร ในเขตน้ำฝนให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ แผนปฏิบัติการโครงการทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ มีเป้าหมาย 3 ขั้นตอนคือ (สุเมธ ตันติเวชกุล. 2541 : 72)

5.1 ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น เพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตนเองได้เป็นพื้นฐาน โดยจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 หมายถึง พื้นที่ส่วนที่ 1 ร้อยละ 30 ปลูกพืชสวนครัวเก็บน้ำ พื้นที่ส่วนที่ 2 ร้อยละ 30 เป็นพื้นที่สำหรับปลูกข้าว พื้นที่ส่วนที่ 3 ร้อยละ 30 เป็นพื้นที่สำหรับทำสวนผลไม้ ไม้ยืนต้น โดยระยะแรกจะปลูกพืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพรแซมในระหว่างรอไม้ผลเจริญเติบโต พื้นที่ส่วนที่ 4 ร้อยละ 10 เป็นพื้นที่อยู่อาศัย

5.2 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เพื่อให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ เพื่อสร้างประสิทธิภาพทางการผลิตและการตลาดคือ เมื่อเกษตรกรเข้าใจหลักการ และปฏิบัติในที่ดินของตนได้ผลแล้ว เกษตรกรจะรวมตัวกันในกลุ่มสหกรณ์ โดยจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นราชการ เอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชนนั้น

5.3 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 เพื่อสร้างความเข้มแข็งและเสริมศักยภาพให้กลุ่มเกษตรกร มีอำนาจต่อรองผลประโยชน์ กับสถาบันการเงินและกลุ่มธุรกิจ ที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตต่างๆ คือ ดิน ตัดต่อประสานงานเพื่อจัดหาทุน หรือแหล่งเงินเช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน มาช่วยการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ปัจจุบันแนวทางการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ ได้รับการส่งเสริมจากหลายหน่วยงาน และเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานตามแนวนี้ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

บทบาทของเกษตรแบบยั่งยืนต่อชุมชนพึ่งพาตนเอง

เกษตรแบบยั่งยืนมิได้เป็นเพียงเทคนิคการทำเกษตรแนวใหม่ ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงวิถีชีวิตของเกษตรกร ที่มีทั้งมิติทางสิ่งแวดล้อม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางอุดมการณ์ เกษตรแบบยั่งยืนจึงมีบทบาทในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ (ไชยา เฟื่องอุ่น. 2535 : 173-196)

1. ช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ กล่าวคือ เกษตรแบบยั่งยืนช่วยสร้างความหลากหลายทางพันธุกรรมในระบบนิเวศน์เกษตร ช่วยฟื้นฟูและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน และช่วยรักษาความสมดุลของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศน์เกษตร

2. ช่วยลดการใช้พลังงานของโลก เนื่องจากระบบเกษตรแบบยั่งยืนหลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีทางการเกษตร รวมทั้งพลังงานต่างๆ ที่เป็นผลผลิตของน้ำมันปิโตรเลียม

3. ทำให้เกิดความปลอดภัยต่อสุขภาพ ในการบริโภคผลผลิตทางการเกษตร เพราะผลผลิตที่ได้จากการทำเกษตรแบบยั่งยืนปลอดภัยจากสารพิษต่างๆ และยังให้คุณค่าของธาตุอาหารมากกว่า

4. ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรแบบยั่งยืน สามารถตอบสนองต่อความต้องการเรื่องอาหารแก่เกษตรกรได้อย่างเพียงพอ เกษตรกรไม่ต้องนำชีวิตของตนไปเสี่ยงกับการใช้สารเคมีต่างๆ ในการเกษตรอีกต่อไป นอกจากนี้วิถีชีวิตในการทำเกษตรแบบยั่งยืน จะช่วยสร้างความสงบสุขในครอบครัว เพราะหญิงและชายต่างมีบทบาทเท่าเทียมกัน สำหรับงานส่วนใหญ่ในไร่นา และเกษตรกรก็ไม่ต้องวิ่งตามกระแสตลาดในการผลิต

5. ช่วยสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับเกษตรกร เพราะเกษตรแบบยั่งยืนช่วยลดต้นทุนการผลิต และลดการพึ่งพาการใช้ปัจจัยภายนอก ให้ผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น จากการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีการกระจายผลผลิตในไร่นา อีกทั้งยังลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารในครัวเรือนได้

6. ช่วยจัดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ กล่าวคือ เกษตรกรและผู้บริโภคมีการร่วมมือกันโดยตรง บนพื้นฐานจิตสำนึกใหม่ที่คำนึงถึงระบบนิเวศ คุณภาพชีวิต และการดำรงอยู่อย่างเท่าเทียมกัน ระหว่างเกษตรกร ผู้บริโภคและกลุ่มต่างๆ ในสังคม

7. ช่วยพัฒนาเทคโนโลยีในสังคมไทย เกษตรแบบยั่งยืนเป็นส่วนหนึ่งของแบบแผนการผลิต (เทคโนโลยี) ที่ช่วยปรับสังคมให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ถูกต้องมากขึ้น ควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบอื่นๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม

เกษตรแบบยั่งยืนจึงไม่ใช่เป็นเพียงเทคนิคการเกษตร แต่เป็นวิถีชีวิตที่มุ่งสู่ความสมดุล และความยั่งยืนแก่สังคมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน นำไปสู่ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

ชุมชนพึ่งพาตนเอง

ความหมายของชุมชนพึ่งพาตนเอง

ชุมชนพึ่งพาตนเอง คือ ชุมชนที่ไม่ต้องคอยแต่จะพึ่งพาหน่วยงานภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่มีการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจ โดยทั้ง 3 ด้านต้องเป็นไปพร้อมๆ กัน (วิเชียร แสงโชติ. 2540 : 18) ในอีกความหมายหนึ่ง ชุมชนพึ่งพาตนเองหมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหา ร่วมกันของชุมชน แล้วจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนส่งผลกระทบทางบวกสู่ภายนอกชุมชนตามลำดับ อาจเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมชน สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544 : 3)

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้นั้น อาศัยพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนา ไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็ง ในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

องค์ประกอบของชุมชนพึ่งพาตนเอง

จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤต ภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไว้ว่าจะต้องประกอบด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544 : 3)

1. บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
2. มีเป้าหมายร่วมกัน และยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
5. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพ
6. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย และติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ

7. มีการจัดทำกิจกรรม ที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
8. มีการจัดการบริหารกลุ่ม ที่หลากหลายและมีการจัดการเครือข่ายที่ดี
9. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลาย ของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนพึ่งพาตนเอง

องค์กรหลายแห่งได้กำหนดตัวชี้วัด การบรรลุเป้าหมายชุมชนเข้มแข็งไว้ต่างกัน ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะตัวชี้วัดที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544 : 3-4) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกัน จัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชน ที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม ในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิดตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหา และการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน
5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วม ในกระบวนการของชุมชน
6. มีแผนของชุมชน ที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
7. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
8. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาควิชาการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

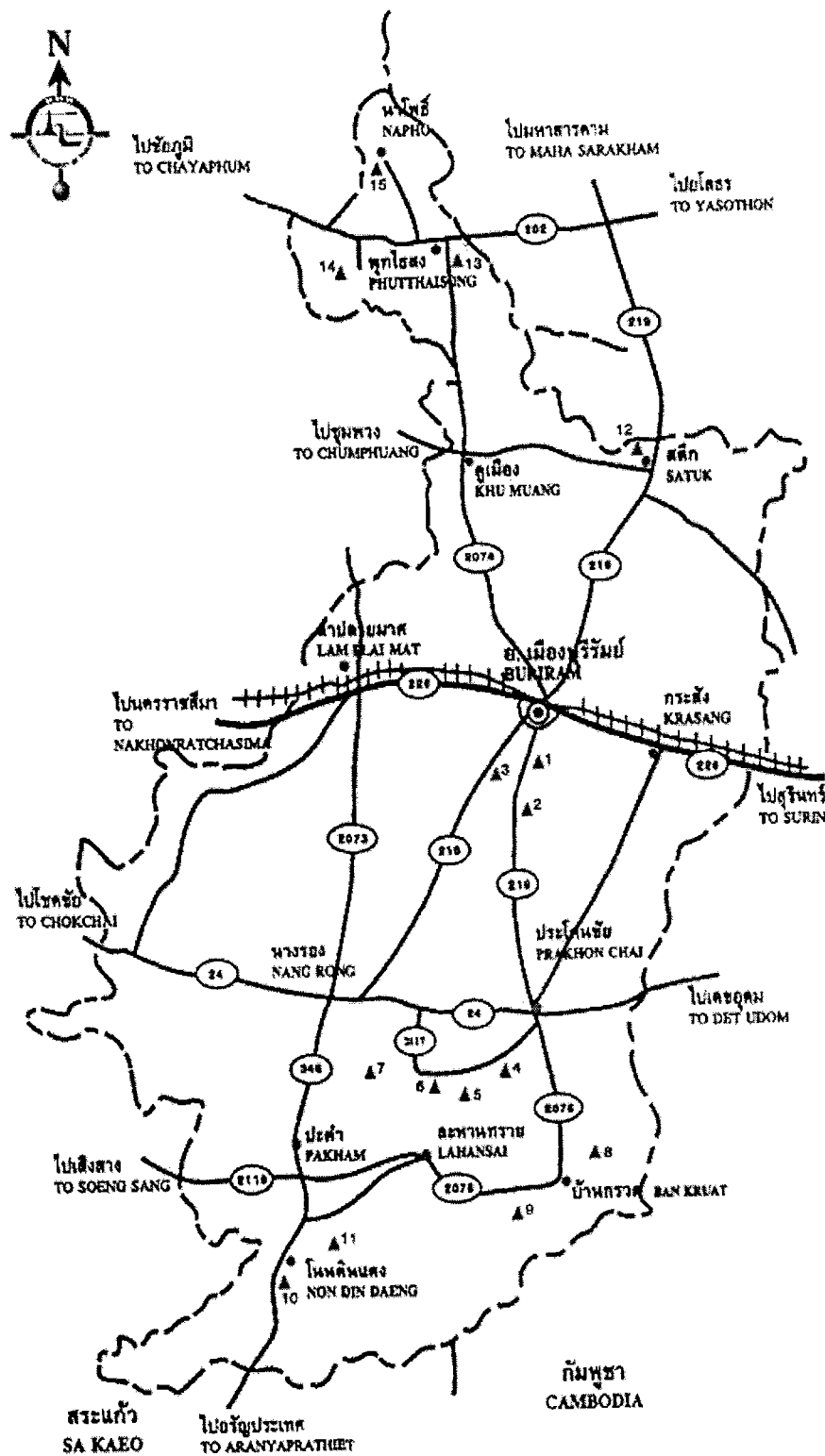
จังหวัดบุรีรัมย์

ต่อไปนี้เป็นข้อมูลด้านต่างๆ ของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งสรุปมาจากหนังสือ บรรยายสรุปจังหวัดบุรีรัมย์ (สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์. 2544)

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดบุรีรัมย์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรือ อีสานใต้ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถยนต์ ประมาณ 410 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 10,393,945 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 6.11 ของภาค ร้อยละ 2.01 ของประเทศ

อาณาเขต ทิศเหนือติดกับ จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม ทิศใต้ติดกับ จังหวัดสระแก้วและประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ทิศตะวันออก ติดกับจังหวัดสุรินทร์ ทิศตะวันตกติดกับ จังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขต จังหวัดบุรีรัมย์

ที่มา : สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์. (2544). บรรยายสรุปจังหวัดบุรีรัมย์. หน้า 1.

ประชากร

มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 1,528,080 คน แยกเป็นชาย 762,893 คน หญิง 765,187 คน ความหนาแน่นของประชากร 148 คนต่อตารางกิโลเมตร

การปกครอง

การปกครองแบ่งออกเป็น 21 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 189 ตำบล 2,501 หมู่บ้าน 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 24 เทศบาล และ 189 องค์การบริหารส่วนตำบล มีเขตการเลือกตั้ง 10 เขต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 10 คน

การศึกษา

จำนวนสถานศึกษา นักเรียน/นักศึกษา และครู/อาจารย์ มีดังนี้

ตาราง 1 จำนวนสถานศึกษา นักเรียน/นักศึกษา และครู/อาจารย์ ในจังหวัดบุรีรัมย์

สังกัดของหน่วยงานการศึกษา	จำนวน (แห่ง)	นักเรียน/นักศึกษา (คน)	ครู/อาจารย์
1. สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ	843	219,624	11,271
2. กรมสามัญศึกษา	68	64,448	2,559
3. สำนักงานการศึกษาเอกชน	17	8,888	337
4. กรมอาชีวศึกษา	6	9,272	292
5. กรมการศึกษานอกโรงเรียน	24	89,683	2,456
6. กรมการฝึกหัดครู	1	4,337	238
7. กรมการปกครอง (เทศบาล)	4	3,175	126
8. กรมศาสนา (โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ)	8	1,933	174
รวม	971	401,360	17,453

ศาสนา

ประชากรจังหวัดบุรีรัมย์ส่วนใหญ่ร้อยละ 99 นับถือศาสนาพุทธ มีวัดทั้งหมด 672 วัด สำนักสงฆ์ 338 แห่ง โบสถ์คริสต์ 12 แห่ง พระภิกษุ 7,978 รูป สามเณร 1,755 รูป

สภาพเศรษฐกิจ

รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับการค้าส่งและค้าปลีกมากที่สุดถึงร้อยละ 24.00 รองลงมาเป็นสาขาเกษตรกรรม ร้อยละ 23.72 และสาขาสีกรรมร้อยละ 17.20 รายได้เฉลี่ยต่อบุคคล 22,805 บาท/คน/ปี เป็นลำดับที่ 12 ของภาคอีสาน ลำดับที่ 67 ของประเทศ

การปลูสัตว์และการประมง มีสถิติดังนี้ ไก่ 3,306,036 ตัว เป็ด 607,449 ตัว สุกร

133,342 ตัว กระบือ 112,232 ตัว โค 156,779 ตัว ห่าน 2,332 ตัว ปลาน้ำจืด 15,610 ตัว

การอุตสาหกรรม มีแหล่งผลิตดังนี้ โรงผลิตสุราขาว โรงสีข้าว โรงงานทำผลิตภัณฑ์
คอนกรีต โรงโม่บดย่อยหิน โรงงานผลิตน้ำตาลทราย

ด้านการเงิน การคลังและพาณิชย์ มีรายได้จากการทำเกษตร รายได้เฉลี่ย/เดือน/ครัวเรือน
6,729 บาท รายได้เฉลี่ย/เดือน/คน 1,554 บาท รายได้จากการทำธุรกิจ เฉลี่ย/เดือน/ครัวเรือน 9,948 บาท
เฉลี่ย/เดือน/คน 2,842 บาท รายได้จากการรับจ้าง เฉลี่ย/เดือน/ครัวเรือน 13,631 บาท เฉลี่ย/เดือน/คน
3,504 บาท อื่นๆ เฉลี่ย/เดือน/ครัวเรือน 8,649 บาท เฉลี่ย/เดือน/คน 2,728 บาท รายได้เฉลี่ย 22,805
บาท/คน/ปี มีรายได้จัดเป็นลำดับที่ 12 ของภาค ที่ 67 ของประเทศ ผลิตภัณฑ์มวลรวมเป็นรายได้จากการ
ค้าส่งปลีกมากที่สุด 24.00 % เกษตรกรรม 23.72 % และบริการ 17.20 %

การเกษตร

ด้านการเกษตร มีพื้นที่การเกษตร 3,873,378 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่ทำนา 3,173,450 ไร่
ปลูกพืชไร่ 456,256 ไร่ ปลูกผลไม้ / ไม้ยืนต้น 89,171 ไร่ ทำสวนผัก / ไม้ดอก 9,624 ไร่ ทำปศุสัตว์
4,193 ไร่ พื้นที่รกร้าง 64,244 ไร่ พื้นที่ป่า 329,532 ไร่ อื่นๆ 2,248,268 ไร่

อำเภอลำปลายมาศ

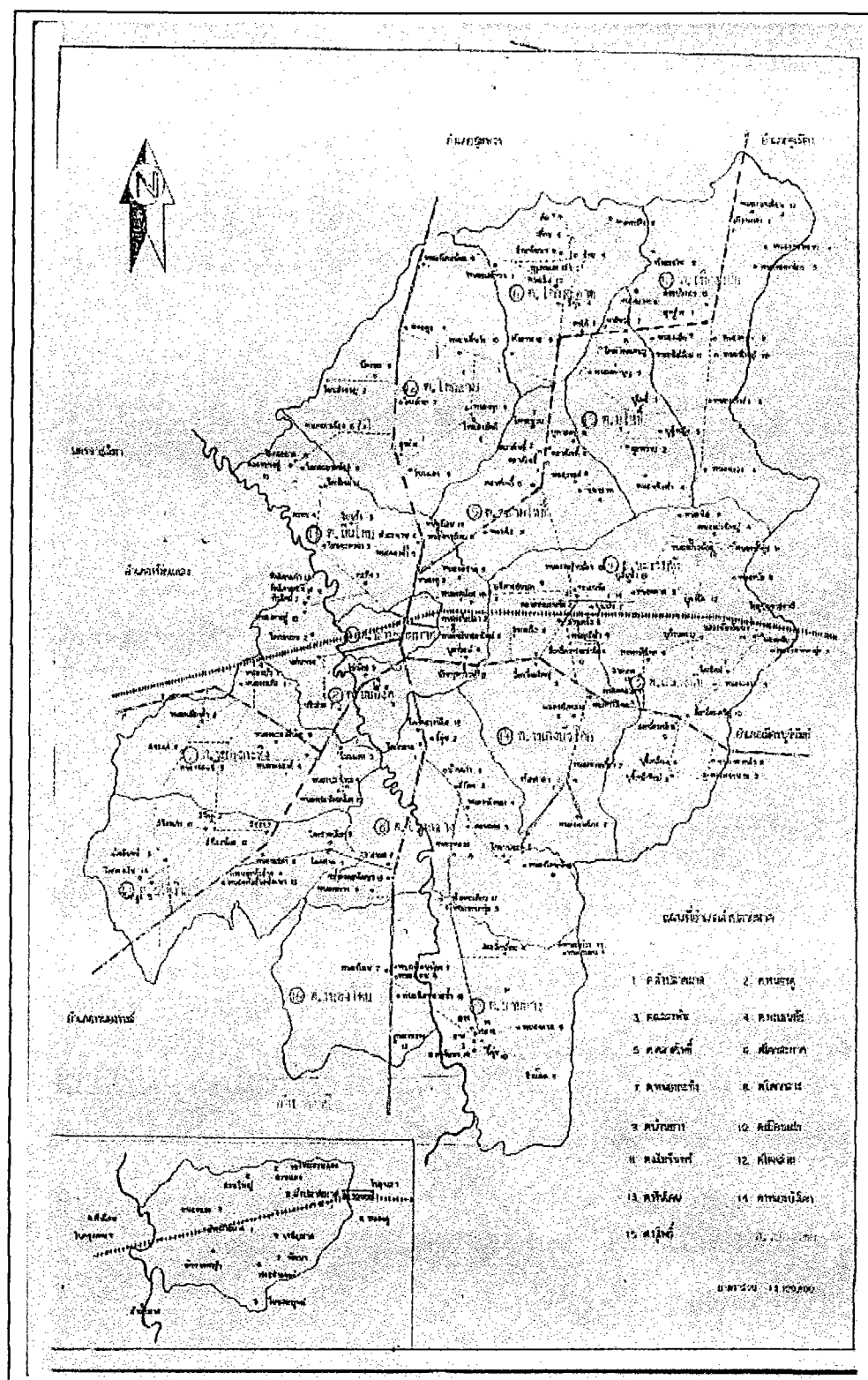
ต่อไปนี้เป็นข้อมูลด้านต่างๆ ของอำเภอลำปลายมาศ ซึ่งสรุปมาจากหนังสือ บรรยายสรุป
อำเภอลำปลายมาศ (สำนักงานอำเภอลำปลายมาศ. 2544)

1. ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอลำปลายมาศตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ห่างจากกรุงเทพ
ประมาณ 345 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 32 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 802 ตารางกิโลเมตร

อาณาเขต ทิศเหนือติดต่อกับกิ่งอำเภอทะเมนชัย อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา
และอำเภอคูเมือง ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอชำนิ และอำเภอหนองหงส์ ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอคูเมือง
และอำเภอเมือง ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบสูงเทลาดต่ำจากทิศใต้ไปทางทิศเหนือ ลักษณะดินเป็น
ดินเหนียวปนทราย มีแม่น้ำที่สำคัญ 2 สายคือ ลำน้ำลำปลายมาศ และลำน้ำลำทะเมนชัย

ภาพประกอบ 3 แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขต อำเภอลำปลายมาศ

ที่มา : สำนักงานอำเภอลำปลายมาศ. (2544). บรรยายสรุปอำเภอลำปลายมาศ. หน้า 1.

2. ประชากร

มีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 135,801 คน แยกเป็นชาย 68,244 คน หญิง 67,557 คน ความหนาแน่นของประชากร 169.32 คน / ตารางกิโลเมตร

3. การปกครอง

แบ่งเขตการปกครองเป็น 16 ตำบล 213 หมู่บ้าน เทศบาล 2 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 15 แห่ง

4. สภาพทางเศรษฐกิจ

การเกษตร ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 88.00 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะทำนาและทำไร่ พื้นที่ทำนา 395,388 ไร่ นอกนั้นเป็นพื้นที่ทำไร่ ปลูกพืช มีครอบครัวเกษตรกร 15,013 ครอบครัว พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ปอแก้ว ถั่วลิสง มันสำปะหลัง และอ้อย การประมง เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด 1,740 ครัวเรือน มีจำนวนบ่อทั้งสิ้น 1,871 บ่อ ปศุสัตว์ สัตว์ที่มากที่สุดเรียงลำดับดังนี้ คือ ไก่ เป็ด กระบือ สุกร โค ห่าน ช้าง ม้า

ด้านการเงินการคลังและพาณิชย์ รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 15,500 ต่อปี มีธนาคาร 4 แห่ง คือ ธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีสหกรณ์ 2 แห่ง คือ สหกรณ์อำเภอ และสหกรณ์การเกษตร มีโรงงานอุตสาหกรรม 5 แห่ง

5. การศึกษาและศาสนา

สถานศึกษาในอำเภอลำปลายมาศมีดังนี้

ตาราง 2 จำนวนสถานศึกษา ห้องเรียน ครู และนักเรียน ในอำเภอลำปลายมาศ

สถานศึกษาสังกัด	จำนวนโรงเรียน (โรงเรียน)	จำนวนห้องเรียน (ห้อง)	จำนวนครู (คน)	จำนวนนักเรียน (คน)
ส.ป.ช.	74	771	907	17,695
กรมสามัญศึกษา	6	171	253	6,268
สำนักงานการศึกษาเอกชน	5	14	30	532

การศึกษาอื่นๆ

โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกธรรม	1	แห่ง
ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด	11	แห่ง
หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล	-	แห่ง

ศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประมาณร้อยละ 99.00 ศาสนาอื่นๆ ประมาณร้อยละ 1.00

6. บริการพื้นฐาน

การสาธารณสุข มีโรงพยาบาล ขนาด 90 เตียง 1 แห่ง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ 1 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล / หมู่บ้าน 19 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 7 แห่ง

การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ได้แก่ หอกระจายข่าว 201 แห่ง สถานีตำรวจ 2 แห่ง ที่ทำการไปรษณีย์ 1 แห่ง บริการโทรศัพท์ 1,288 เลขหมาย หน่วยบริการไฟฟ้า 2 แห่ง การประปาส่วนภูมิภาค 1 แห่ง ประปาหมู่บ้าน 115 แห่ง

7. ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรดิน เป็นดินเหนียวปนทราย ทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำสำคัญ คือ ลำปลายมาศ และลำน้ำทะเลเมนชัย ทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่ป่าทั้งหมด 27,881 ไร่ คือ ป่าโคกงอย ป่าหนองตะคร้อและป่าหนองย่างหมู

กิ่งอำเภอแคนดง

ต่อไปนี้เป็นข้อมูลด้านต่างๆ ของกิ่งอำเภอแคนดง ซึ่งสรุปมาจากหนังสือ บรรยายสรุป กิ่งอำเภอแคนดง (สำนักงานกิ่งอำเภอแคนดง. 2544)

1. ที่ตั้งและอาณาเขต

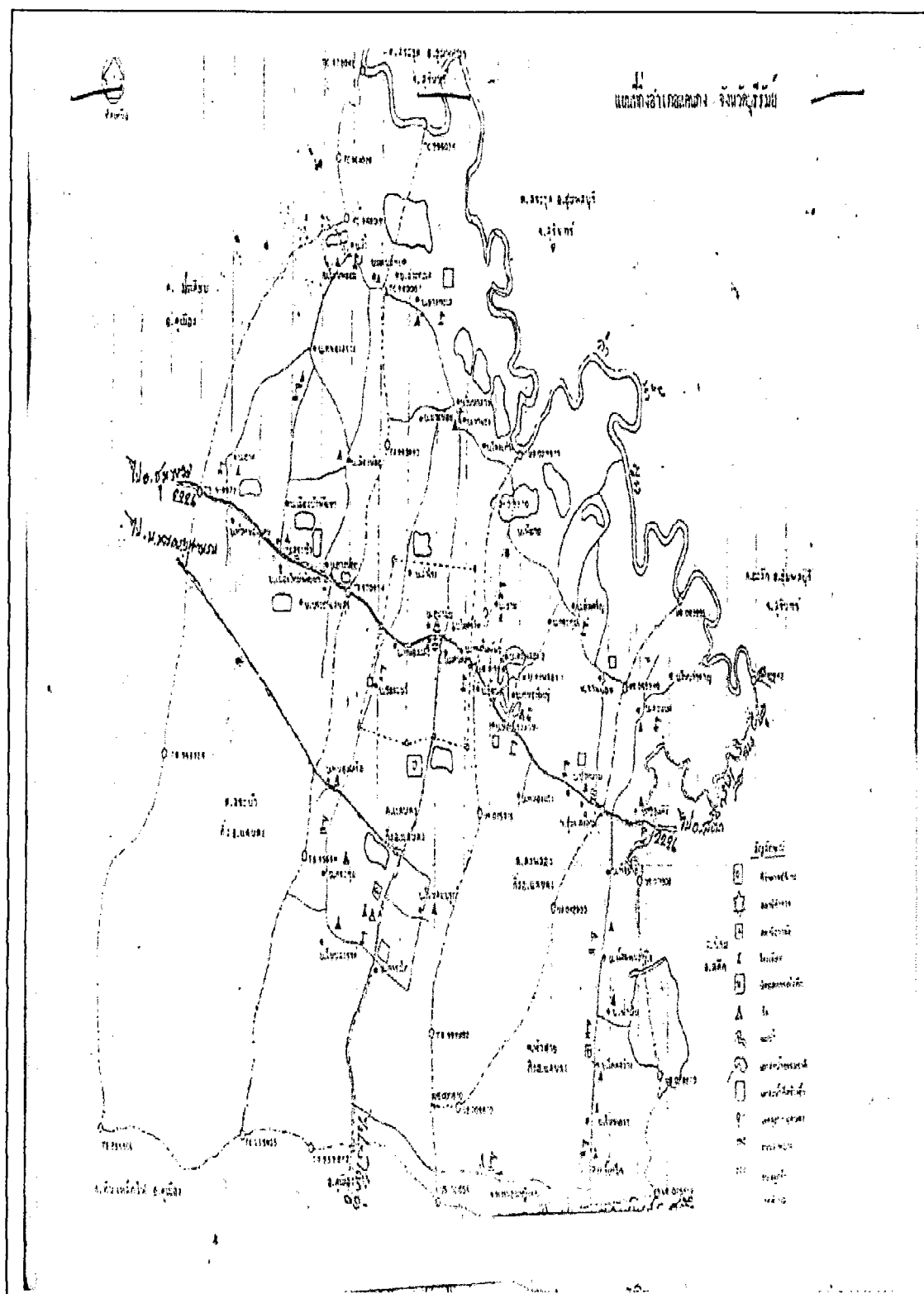
ตั้งอยู่ถนนสายแคนดง-กระโก อยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีระยะทางห่างจากตัวจังหวัด 60 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอสตึก 18 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 298 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 186,250 ไร่ มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ทิศใต้ ติดอำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันออก ติดอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก ติดอำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขต กิ่งอำเภอดง

ที่มา : สำนักงานกึ่งอำเภอแคนดง. (2544). บรรยายสรุปกึ่งอำเภอแคนดง. หน้า 1.

2. ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง ลักษณะดินเป็นดินร่วมปนทรายน้ำซึมได้ง่ายเก็บน้ำไว้ไม่ค่อยอยู่ ความสูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย 182 ฟุต พื้นที่บางส่วนเป็นที่ดอนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ดงพลอง และมีพื้นที่อีกบางส่วนเป็นที่ราบลุ่มของแม่น้ำมูล เหมาะแก่การทำนา แต่บางปีที่มีน้ำมากมักจะท่วมพื้นที่ไร่นาได้รับความเสียหาย

3. ลักษณะภูมิอากาศ

พื้นที่กิ่งอำเภอแคนดง โดยปกติจะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งทำให้มีอากาศร้อนและแห้งแล้งเป็นส่วนใหญ่

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคม – กุมภาพันธ์

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ช่วงเดือนมิถุนายน – กันยายน ปริมาณน้ำฝนวัดได้โดยเฉลี่ย 300

มิลลิเมตร ต่อปี

4. การคมนาคมขนส่ง

การคมนาคมขนส่งภายในกิ่งอำเภอแคนดง สามารถติดต่อเดินทางระหว่างชุมชนโดยทางรถยนต์ มีถนนทั้งลาดยาง และถนนลูกรังเชื่อมระหว่างตำบล หมู่บ้าน การเดินทางระหว่างอำเภอ จังหวัด มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2226 สายสตึก-ชุมพวง มีรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศ สายกรุงเทพ-อุบลราชธานี แวะจอดรับส่งผู้โดยสารตลอด 24 ชั่วโมง

5. การปกครอง

กิ่งอำเภอแคนดงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 ตำบล 53 หมู่บ้านประกอบด้วย

ตำบลแคนดง	จำนวน 18	หมู่บ้าน
ตำบลสระบัว	จำนวน 12	หมู่บ้าน
ตำบลดงพลอง	จำนวน 13	หมู่บ้าน
ตำบลหัวฝาย	จำนวน 10	หมู่บ้าน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 รูปแบบ คือเทศบาลตำบลแคนดง 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง

6. ประชากร

มีประชากรทั้งสิ้น 30,903 คน แบ่งเป็นชาย 15,435 คน หญิง 15,468 คน ความหนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่ประมาณ 104 คนต่อตารางกิโลเมตร

จำนวนครัวเรือนมี	6,534 ครัวเรือน	แยกเป็นรายตำบลดังนี้
ตำบลแคนดง	มีประชากร	11,404 คน
ตำบลสระบัว	มีประชากร	5,795 คน
ตำบลดงพลอง	มีประชากร	6,319 คน
ตำบลหัวฝาย	มีประชากร	7,385 คน

7. สภาพทางเศรษฐกิจ

ราษฎรร้อยละ 95 ประกอบอาชีพทางการเกษตร ผลผลิตที่สำคัญและเป็นรายได้หลัก ได้แก่ ข้าว อ้อย ยางพารา รวมทั้งสัตว์เลี้ยง เช่น โค กระบือ เป็นต้น พื้นที่ทางการเกษตรมีทั้งสิ้น 160,551 ไร่ ครอบครัวยุทธ 5,003 ครอบครัว

กิ่งอำเภอแคนดงไม่มีธนาคาร มีเพียงสหกรณ์จำนวน 2 แห่ง คือ นิคมสหกรณ์สตึก และสหกรณ์กองทุนสวนยาง มีสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดกลาง 4 แห่ง

ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 20,000 บาท ต่อ คน ต่อ ปี

กลุ่มอาชีพที่สำคัญได้แก่ กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ กลุ่มอมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ กลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน

8. แหล่งน้ำ

8.1 แม่น้ำมูล เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญทางการเกษตร มีน้ำตลอดปี

8.2 ลำตะโก เป็นแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคและการเกษตร มีน้ำตลอดปี

8.3 อ่างเก็บน้ำขนาดกลาง 2 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำบ้านแคนดง อ่างเก็บน้ำลำตะโก

8.4 แหล่งน้ำใต้ดินมีลักษณะเป็นน้ำพุ พุ่งขึ้นมาจากพื้นดินตลอดเวลา

8.5 ประปา 11 แห่ง บ่อนบาดาล 72 แห่ง

9. การศึกษาและศาสนา

9.1 โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา 2 แห่ง 47 ห้องเรียน ครู 62 คน นักเรียน 1,665 คน

9.2 โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 20 แห่ง 209 ห้องเรียน ครู 220 คน นักเรียน 4,587 คน

9.3 ศูนย์ฝึกอบรมเด็กก่อนวัยเรียน 16 ห้องเรียน

9.4 ราษฎร์ส่วนใหญ่ร้อยละ 99.00 นับถือศาสนาพุทธ มีวัด 5 แห่ง ที่พักสงฆ์ 28 แห่ง พระภิกษุ 145 รูป

10. การสาธารณสุข

กิ่งอำเภอแคนดงไม่มีโรงพยาบาล มีสำนักงานสาธารณสุข 1 แห่ง สถานีอนามัย 5 แห่ง มีเจ้าหน้าที่ประจำสถานีอนามัย 14 คน อาสาสมัครสาธารณสุข 445 คน (สำนักงานกิ่งอำเภอแคนดง. 2544)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในต่างประเทศ

แอลเลน (Allen. 1985 : Abstracts) ได้ศึกษาการเลือกแหล่งสารสนเทศ ของครอบครัวเกษตรกรใน 2 เมืองของรัฐฟลอริดาตอนเหนือ กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์และปลูกพืช จำนวน 60 คน จากการศึกษา พบว่า ภรรยาของเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้แหล่งสารสนเทศที่เป็นบุคคล เช่น ครอบครัว เพื่อนร่วมอาชีพ เพื่อนบ้าน ในขณะที่หัวหน้าครอบครัวของเกษตรกรส่วนใหญ่ ใช้แหล่งสารสนเทศที่เป็นบุคคลเช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและนักวิจัย ส่วนในเรื่องขนาดของฟาร์มนั้น ฟาร์มขนาดเล็กและใหญ่มีการใช้แหล่งสารสนเทศที่ต่างกัน ฟาร์มขนาดใหญ่จะใช้แหล่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและนักวิจัยมากกว่าฟาร์มขนาดเล็ก และผลการวิจัยในครั้งนั้นยังค้นพบว่า โครงสร้างทางสังคมมีผลทำให้การใช้แหล่งสารสนเทศด้านการเกษตรแตกต่างกัน และลักษณะสภาพของสังคมที่ต่างกันนี้ อาจเป็นผลดีต่อการพัฒนาการให้บริการสารสนเทศขององค์การหน่วยงานต่อเกษตรกร

โอไก (Okai. 1986 : Abstracts) ได้ศึกษาการเผยแพร่สารสนเทศด้านการเกษตร ให้กับเกษตรกรที่ทำการเกษตรขนาดเล็ก จากกลุ่มตัวอย่าง 40 ครอบครัว จำแนกตาม อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำฟาร์ม รายได้ ขนาดของฟาร์ม และประเภทของฟาร์ม โดยใช้การสัมภาษณ์เป็น

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรใช้แหล่งสารสนเทศเพื่อหาสารสนเทศด้านการเกษตรจาก 8 แหล่ง ตามลำดับดังนี้ ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ส่งเสริม สิ่งพิมพ์เผยแพร่ เพื่อนบ้าน วิทยุ และโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และนิตยสาร ร้านค้า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉพาะสาขา ครูเกษตร และพบอีกว่า เกษตรกรที่มีการศึกษาสูงจะแสวงหาสารสนเทศเกี่ยวกับอาชีพมากกว่าเกษตรกรที่มีการศึกษาน้อย เกษตรกรที่มีฟาร์มขนาดใหญ่จะอ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสารมากกว่าเกษตรกรที่มีฟาร์มขนาดเล็ก

โอเจียมโบ (Ojiambo. 1989 : Abstracts) ได้ศึกษาถึง การสื่อสารสารสนเทศด้านการเกษตรระหว่างนักวิจัย เจ้าหน้าที่ส่งเสริม และเกษตรกรในเคนยา โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรพอใจในแหล่งสารสนเทศ และช่องทางการสื่อสารด้วยการพูดคุยไม่เป็นทางการกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมากที่สุด รองลงมาคือการชมการสาธิต การสื่อสาร เพื่อนบ้านใกล้เคียง การเยี่ยมชมกิจการฟาร์มอื่นๆ ส่วนรายการวิทยุเป็นแหล่งสารสนเทศที่เกษตรกรใช้บ่อยที่สุด

ลองโก (Longo. 1990 : Abstracts) ได้ศึกษาถึง ช่องทางการถ่ายทอดสารสนเทศผ่านสื่อมวลชน และสื่อระหว่างบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเกษตรกร ในการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตร โดยแบ่งกลุ่มผู้รับนวัตกรรมเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มเพาะปลูกพืช กลุ่มเลี้ยงสัตว์ และกลุ่มทั้งเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ และแบ่งการใช้สื่อออกเป็น 10 ชนิด คือ สื่อสิ่งพิมพ์ การพูดคุย การเห็นนวัตกรรมจากเพื่อนและเพื่อนบ้าน การติดต่อกับพนักงานขาย สมาชิกในครอบครัว ตัวของเกษตรกรเอง การติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ การเข้ารับการศึกษาอบรม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และแหล่งอื่นๆ ผลจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกเปิดรับสารสนเทศ จากสื่อมวลชนมากที่สุด แต่รู้จักนวัตกรรมครั้งแรกจากสื่อระหว่างบุคคล (จากเพื่อนและเพื่อนบ้าน) มากที่สุด เกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์เปิดรับสารสนเทศจากสื่อมวลชน และสื่อระหว่างบุคคลไม่แตกต่างกัน แต่รู้จักนวัตกรรมครั้งแรกจากสื่อมวลชน (สื่อสิ่งพิมพ์) มากที่สุด ในขณะที่เกษตรกรที่ทั้งเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เปิดรับสารสนเทศจากสื่อระหว่างบุคคล มากกว่าสื่อมวลชน แต่รู้จักนวัตกรรมครั้งแรกจากสื่อมวลชน (สื่อสิ่งพิมพ์) มากที่สุด

เวอร์กอต (Vergot. 1991 : Abstracts) ได้ศึกษาการใช้แหล่งสารสนเทศ และช่องทางการสื่อสารของเกษตรกรที่ปลูกผักและผลไม้ ในภาคตะวันตกของรัฐมิชิแกน เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตรแผนใหม่ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกผักและผลไม้จาก 5 เมือง ซึ่งอยู่ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของรัฐมิชิแกน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่า จากแหล่งสารสนเทศ 11 แหล่ง เกษตรกรใช้แหล่งสารสนเทศต่อไปนี้ในระดับสูงตามลำดับ คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร พนักงานบริษัทขายผลิตภัณฑ์การเกษตร เกษตรกรอื่นๆทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่ใช่มหาชิกของครอบครัว แหล่งที่เกษตรกรใช้ในระดับต่ำได้แก่ ผู้บริหารสถาบันเกษตรกรและครูเกษตร ส่วนช่องทางในการรับสารสนเทศด้านการเกษตรที่เกษตรกรใช้ในระดับสูงจากทั้งหมด 18 ช่องทางคือ วารสารการเกษตร หนังสือพิมพ์ การเกษตรของมหาวิทยาลัยรัฐมิชิแกนและมหาวิทยาลัยอื่นๆ และจดหมายข่าวรายสัปดาห์รายเดือน ส่วนวิดีโอเทปและการสื่อสารด้วยไมโครคอมพิวเตอร์ เป็นช่องทางที่เกษตรกรไม่เคยใช้หรือใช้นานๆ ครั้ง

สรุปการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ พบว่า แหล่งสารสนเทศที่เกษตรกรใช้มากที่สุด คือแหล่งบุคคล ใช้วิธีการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถทางการเกษตรโดยตรง ซึ่งจะพบมากในประเทศที่พัฒนาแล้ว ส่วนในประเทศที่กำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา พบว่า แหล่งสารสนเทศที่ใช้มากที่สุดเป็นแหล่งบุคคลเช่นกัน แต่เป็นแหล่งบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับเกษตรกร เช่น ครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพ เป็นต้น แหล่งสารสนเทศประเภทอื่นที่เกษตรกรใช้มาก คือ แหล่งสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ และโทรทัศน์

งานวิจัยในประเทศ

ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง การใช้และการแสวงหาสารสนเทศของ เกษตรกร อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี โดยการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้นำ 291 คน ที่อาศัยในหมู่บ้าน 8 แห่ง ในตำบลมัน ตำบลปัดอี ตำบลมะขาม ตำบลอ่างศิระ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มากกว่าครึ่งไม่ค่อยได้อ่านสารนิเทศทางการเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีเวลา ความสามารถในการอ่านจำกัด แหล่งสารนิเทศที่เกษตรกรเปิดรับเป็นประจำคือ วิทยุ โทรทัศน์ ส่วนหนังสือพิมพ์ได้อ่านเดือนละครั้ง เกษตรกรโดยส่วนใหญ่ไม่ค่อยใช้แหล่งสารนิเทศประเภทห้องสมุด เพราะไม่ทราบว่า มีทรัพยากรสารสนเทศที่เขาสามารถใช้ประโยชน์ได้ ไกลเกินไป ไม่มีเวลา ความสามารถในการอ่านจำกัด

สถานการณ์ที่ทำให้เกษตรกรแสวงหาสารนิเทศ แบ่งออกเป็น 2 สถานการณ์ คือ แสวงหา มาใช้เพื่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเพื่อการดำรงชีวิต แหล่งสารนิเทศที่เกษตรกรใช้มากที่สุดใน การแสวงหาสารนิเทศทางการเกษตร คือ ประสบการณ์ความคิดของตนเอง เพื่อนบ้าน เพื่อนเกษตรกร ญาติ แหล่งที่ใช้ในระดับปานกลาง คือ วิทยุ สำนักงานเกษตร โทรทัศน์ ผู้ที่ทำงานบริษัท ร้านค้า ผู้นำชุมชน หนังสือพิมพ์ ส่วนแหล่งที่ใช้น้อย คือ ครู ห้องสมุดและที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

นาฏสุตา เขมนะสิริ (2534 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง แหล่งข้อมูลข่าวสารของเกษตรกร ที่เลี้ยง สัตว์และปลูกพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน 3 จังหวัด คือ อุดรธานี อุบลราชธานี และร้อยเอ็ด พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีเครื่องรับโทรทัศน์มากกว่าวิทยุ แหล่งสารนิเทศจาก หน่วยงานรัฐบาลที่ใช้ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ สำนักงานเกษตรตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ สหกรณ์ วัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานเกษตรจังหวัด สถานีทดลองเกษตร ธนาคาร ออมสิน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน วิทยาลัยเกษตรกรรม วิทยาลัยเทคนิค และวิทยาลัยครู แหล่งข้อมูล ข่าวสารจากหน่วยงานเอกชนเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ สถานีโทรทัศน์ สถานีวิทยุ เพื่อนเกษตรกร ร้านค้าในหมู่บ้าน บริษัทที่ทำธุรกิจการเกษตร หนังสือพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ฟาร์ม พ่อค้าแม่ค้าในตลาด ธนาคารพาณิชย์

สถิตพงษ์ บุญมีสุวรรณ (2536 : บทคัดย่อ) ศึกษาการแสวงหาสารสนเทศ ทางการประมงของ ชาวประมงทะเลพื้นบ้าน อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด จำนวน 3 ตำบล 18 หมู่บ้าน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า แหล่งสารสนเทศที่ชาวประมงทะเลพื้นบ้านจำนวนมากใช้ ในการแสวงหาสารสนเทศทาง การประมงมี 4 แหล่ง คือ ประสบการณ์ความคิดของตนเอง เพื่อนบ้าน เพื่อนชาวประมง และญาติ

รวม พุ่มแพ่ง (2537 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบ การใช้แหล่งสารสนเทศ ด้านการเกษตรของเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัดและเกษตรกรทั่วไป เขตภาคเหนือ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างสัมภาษณ์ กับเกษตรกรจำนวน 60 คน ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรใช้แหล่งสารสนเทศตาม ลำดับ ดังนี้ ประสบการณ์เดิมของตนเอง โทรทัศน์ เกษตรกรร่วมอาชีพ เอกสารเผยแพร่ของทางราชการ เกษตรกรผู้นำ เกษตรอำเภอ ปศุสัตว์อำเภอหรือประมงอำเภอ และหนังสือพิมพ์รายวัน ปัญหาและอุปสรรค ในการใช้แหล่งสารนิเทศ คือ ไม่มีเวลาไปใช้ที่อ่านหนังสือพิมพ์หรือห้องสมุดประเภทต่างๆ ห้องสมุดโรงเรียน อยู่ห่างไกลจากที่พักอาศัย ห้องสมุดวิทยาลัยเกษตรหรือมหาวิทยาลัยอยู่ห่างไกลจากที่พักอาศัย ห้องสมุด ประชาชนอยู่ห่างไกลจากที่พักอาศัย เจ้าหน้าที่ของภาคเอกชนไม่มีเวลาให้ และห้องสมุดโรงเรียนประถม ศึกษาไม่มีสารนิเทศที่ต้องการ

ไพรัช เคนวิเศษ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรกร ปลูกป่าของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการประชาสัมพันธ์ ระดับความคิดของ เกษตรกรที่มีผลต่อโครงการ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า

พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากสื่อบุคคลมากที่สุด โดยได้รับจากท่านผู้ใหญ่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 60.9 รองลงมาคือ รับจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ร้อยละ 18.1 จากสื่อมวลชน ได้รับจากโทรทัศน์ ร้อยละ 33.4 วิทยุ ร้อยละ 11.7 หนังสือพิมพ์ ร้อยละ 2.9 และนิตยสาร ร้อยละ 1.5

ดร.ณิย์ วราวิทย์ (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการรับสารสนเทศทางการเกษตรของเกษตรกรหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตร ระดับอำเภอ ใน 4 จังหวัดภาคตะวันออก คือ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด โดยสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวจำนวน 282 คน ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรได้รับเนื้อหาสารนิเทศทางการเกษตรทั้ง 3 ด้าน ในระดับปานกลางคือ ด้านคหกรรมศาสตร์ ด้านการผลิตทางการเกษตร และด้านการจัดการตามลำดับ เกษตรกรนำเนื้อหาด้านการผลิตทางการเกษตรไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ส่วนเนื้อหาด้านคหกรรมศาสตร์ และการจัดการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เกษตรกรส่วนใหญ่รับสารนิเทศจากการดูโทรทัศน์ รองลงมาจากการสนทนาโดยการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน ญาติ และรับจากหอกระจายข่าวประจำตำบล ตามลำดับ เกษตรกรประสบปัญหาในการรับสารนิเทศ ในด้านการอ่านดังนี้ ไม่มีเวลาอ่าน ความสามารถในการอ่านจำกัด และหาซื้อสารนิเทศไม่สะดวก ด้านการดูได้แก่ ไม่มีเวลาดูหรือเข้าร่วมกิจกรรม มีรายการเกี่ยวกับการเกษตรน้อย ความสามารถในการดูจำกัด และเนื้อหาไม่ตรงตามความต้องการ ด้านการฟัง พบปัญหาในเรื่อง ไม่มีเวลาฟังหรือเข้าร่วมกิจกรรม ความสามารถในการได้ยินจำกัด และใช้ภาษายาก ด้านการสนทนา พบปัญหาในเรื่อง ไม่มีเวลาสนทนาหรือเข้าร่วมกิจกรรม ขาดความเชื่อมั่นในผู้ให้ข่าวสาร และเนื้อหายากแก่การเข้าใจและไม่น่าสนใจ

เดชา นันทพิชัย (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการรับสารสนเทศด้านวนศาสตร์ชุมชนของเกษตรกรในหมู่บ้านโครงการพัฒนาป่าชุมชน จังหวัดขอนแก่น โดยการสัมภาษณ์เกษตรกรหัวหน้าครอบครัวจำนวน 336 ใน 15 หมู่บ้าน ผลการวิจัยพบว่า แหล่งสารสนเทศที่เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับคือ แหล่งบุคคล โดยได้รับจาก ท่านผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนบ้าน สมาชิกในครอบครัว ผู้ใหญ่บ้าน เกษตรตำบลและพัฒนกร ตามลำดับ ส่วนสื่อที่เกษตรกรส่วนใหญ่เปิดรับคือ สื่อมวลชน โดยการรับฟังทางหอกระจายข่าว รองลงมาคือ สื่อบุคคล โดยการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน และสื่อเฉพาะกิจ โดยการเข้าร่วมประชุมหรือ อภิปรายในหมู่บ้าน ตามลำดับ ส่วนปัญหาการรับสารสนเทศ ที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบคือ ไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการเผยแพร่สารนิเทศ

สรุปงานวิจัยในประเทศ แหล่งสารนิเทศที่เกษตรกรใช้มากที่สุด เป็นแหล่งเดียวกันนั่นคือ แหล่งบุคคล โดยส่วนใหญ่เป็นแหล่งบุคคลที่ไม่ใช่บุคคลที่มาจากหน่วยงานของรัฐ แต่จะใช้ในแหล่งที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ประสบการณ์ความคิดของตน ญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนเกษตรกร ซึ่งงานวิจัยที่พบได้แก่ งานวิจัยของประภาวดี สืบสนธิ์ สถิตพงษ์ บุญมีสุวรรณ รวม พุ่มแพ่ง มีงานวิจัยบางเรื่อง พบว่า แหล่งบุคคลที่มาจากหน่วยงานของรัฐเป็นแหล่งที่มีการใช้มากเช่นกัน ได้แก่ งานวิจัยของ ไพรัช เคนวิเศษ และงานวิจัยของเดชา นันทพิชัย ที่พบว่าแหล่งสารนิเทศที่เกษตรกรใช้มากที่สุดคือ ท่านผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ด้านปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งสารนิเทศ พบว่า เกษตรกรโดยส่วนใหญ่ไม่มีเวลาไปหาหรือไปยังแหล่งสารนิเทศนั้นๆ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้รูปแบบการศึกษารายกรณี (Case study) ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล 2 แบบคือ แบบสอบถามและการจัดสนทนากลุ่ม

วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอน ตามลำดับดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ เกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำนวน 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มครูบาผาย สร้อยสระกลาง สมาชิกจำนวน 100 คน
2. กลุ่มครูบาคำเตื่อง ภาษี สมาชิกจำนวน 80 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ เกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ ประกอบด้วย 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ 1 ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อตอบแบบสอบถามเรื่อง “การใช้แหล่งสารสนเทศและปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศ” มีวิธีเลือกดังนี้

- 1.1 ผู้นำกลุ่มเกษตรกรกลุ่มละ 1 คน จาก 2 กลุ่มรวมเป็น 2 คน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง
- 1.2 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำนวน 139 คน โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากทั้ง 2 กลุ่มประชากร

1.3 รวมกลุ่มตัวอย่างที่ 1 จากข้อ 1.1 และ 1.2 ทั้งสิ้น 141 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ 2 ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มตัวอย่างที่ 1 กลุ่มตัวอย่างนี้มี 2 กลุ่ม อำเภอละกลุ่ม กลุ่มละ 6 คน ประกอบด้วย

2.1 ผู้นำกลุ่มเกษตรกร กลุ่มละ 1 คน

2.2 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ กลุ่มละ 5 คน รวมเป็น 6 คน โดยให้ผู้นำกลุ่มพิจารณาคัดเลือกเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์จากกลุ่มตัวอย่างที่ 1

2.3 รวมกลุ่มตัวอย่างที่ 2 จาก 2 อำเภอเป็นจำนวนทั้งสิ้น 12 คน

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษารายกรณี ซึ่งใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ 1 และการจัดกลุ่มสนทนา ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ 2 มีวิธีการและขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถามและการจัดกลุ่มสนทนาดังนี้

แบบสอบถาม

1. ศึกษาเอกสาร วารสาร งานวิจัย และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้แหล่งสารสนเทศ และปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศด้านการเกษตร ของเกษตรกรจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักวิทยบริการสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นต้น

2. สัมภาษณ์เกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ “การใช้แหล่งสารสนเทศและปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศ”

3. เข้าไปในหมู่บ้านของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสังเกตแหล่งสารสนเทศที่ปรากฏ และสอบถามผู้นำถึงแหล่งสารสนเทศที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างใช้

4. นำข้อมูลทั้งหมดที่ศึกษามาวิเคราะห์ เพื่อสร้างแบบสอบถามเรื่อง “การใช้แหล่งสารสนเทศและปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศ” ตามความมุ่งหมายที่วางไว้

5. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้ว เสนอต่อประธาน คณะกรรมการควบคุมปริญญาโท และผู้เชี่ยวชาญอีก 4 ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์พวา พันธุ์เมฆา อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อาจารย์นิรันดร์ กุลทวนันท์ อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ อาจารย์พิกุล ภูมิโคกรักษ์ อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมาและนายสามัญ อ่อนช้อย นักวิชาการ 5 สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ ตรวจสอบแก้ไขความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของเนื้อหา ความเหมาะสมในการใช้ถ้อยคำ สำนวนภาษา และความชัดเจนของคำถาม ผลการตรวจมีสิ่งต้องแก้ไขดังนี้

5.1 การแก้ไขข้อความ เช่น แบบสอบถามตอนที่ 2 การใช้แหล่งข้อมูล แก้ไขเป็น การใช้แหล่งความรู้ แบบสอบถามตอนที่ 3 ข้อ 3 เสียค่าใช้จ่าย (เงิน เวลา) สูง แก้ไขเป็น เสียค่าใช้จ่าย (เงิน) สูง แบบสอบถามให้ใช้ขนาดตัวอักษรใหญ่กว่าปกติ

5.2 การเพิ่มเติมข้อความ เช่น แบบสอบถามตอนที่ 2 ข้อที่ 4 ให้เพิ่ม ปรากฏชาวบ้าน ข้อที่ 12 ให้เพิ่ม (เอ็นจีโอ) การใช้แหล่งความรู้ประเภทสื่อให้เพิ่ม หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน

5.3 รูปแบบของระดับปัญหา จากเดิม ระดับปัญหาอุปสรรค มี / ไม่มี แก้ไขเป็น มาตราประมาณค่า 5 ระดับ

6. นำแบบสอบถามไปทดลอง (Try out) กับเกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องความสมบูรณ์ของเนื้อหา ความเหมาะสมในการใช้ถ้อยคำ สำนวนภาษา และความชัดเจนของข้อความ พบว่าสิ่งที่ต้องแก้ไข คือคำพูดที่ใช้ในการสัมภาษณ์ถ้าใช้ภาษาเดียวกันกับเกษตรกรจะทำให้เขากล้าซักถามมากขึ้น เกษตรกรแต่ละคนสามารถเข้าใจคำถามได้เร็ว ชัดต่างกัน การอธิบายแหล่งสารสนเทศแต่ละแหล่งควรยกตัวอย่างประกอบแหล่งที่เขาคุ้นเคย

7. ผู้วิจัยแก้ไขข้อผิดพลาด ปรับปรุงแบบสอบถาม แล้วให้ประธานและกรรมการผู้ควบคุมปริญญาโทตรวจสอบอีกครั้ง นำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะของแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับ รายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ

รายได้เฉลี่ยต่อปี

ตอนที่ 2 แบบสอบถาม เกี่ยวกับการใช้แหล่งสารสนเทศด้านการเกษตร ได้แก่

1. แหล่งสารสนเทศที่เป็นบุคคล เช่น ประสบการณ์ความคิดของตนเอง ญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนเกษตรกร ผู้นำชุมชน เป็นต้น

2. แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน ได้แก่

2.1 หน่วยงานของรัฐ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน สำนักงานเกษตร เป็นต้น

2.2 หน่วยงานเอกชน เช่น บริษัทห้างร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ วัสดุ อุปกรณ์ทางการเกษตรหรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

3. แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

4. แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อประเพณี เช่น กันตรึม หมอลำ ลิเก เป็นต้น

ตอนที่ 3 แบบสอบถาม เกี่ยวกับปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศด้านการเกษตร

การจัดสนทนากลุ่ม

มีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลดังนี้

1. แบบบันทึก การจัดการสนทนากลุ่ม เพื่อบันทึกรายละเอียด หรือข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น วัน เวลา สถานที่ จำนวนผู้ร่วมสนทนา รายชื่อผู้ร่วมสนทนา รายละเอียด ข้อคิดเห็นของผู้วิจัย สถานการณ์แวดล้อม ดังตัวอย่างในภาคผนวก

2. ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ด้วยตนเอง ทำหน้าที่กล่าวนำ ในประเด็นปัญหาที่สนทนา และดำเนินการสนทนา โดยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มทุกคน มีโอกาสในการตอบคำถาม แสดงความคิดเห็นโดยเท่าเทียมกัน

3. แนวคำถาม ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นของแนวคำถามเป็นโครงสร้างไว้ล่วงหน้า โดยพิจารณาตั้งแนวคำถาม จากข้อมูลดังต่อไปนี้

3.1 ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามในตอนที่ 3 เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งสารสนเทศ” โดยพิจารณาว่าข้อใดมีระดับปัญหามากที่สุด ให้เกษตรกรช่วยบอกเหตุผลที่ชัดเจน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

3.2 ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามในตอนที่ 2 เรื่อง “แหล่งสารสนเทศที่ใช้เกษตรกรใช้” โดยพิจารณาจากข้อที่ใช้บ่อยที่สุด ให้เกษตรกรบอกเหตุผลของการไปใช้น้อย พร้อมยกตัวอย่าง

3.3 ศึกษาจากงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

3.4 นำแนวคำถามให้ประธานผู้ควบคุมปริญญาธิพนธ์ตรวจสอบ พบข้อผิดพลาดที่ต้องแก้ไขดังนี้ แนวคำถามกว้างเกินไป เช่น ให้เปลี่ยนคำถามจาก ทำไมไม่ใช้แหล่งสารสนเทศของหน่วยงานรัฐ เป็น ทำไมไม่ใช้แหล่งสารสนเทศของห้องสมุด หรือห้องสมุดประชาชน และให้สามารถปรับเปลี่ยนคำถามได้ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ต้องอยู่ภายในกรอบของปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งสารสนเทศ

3.5 แก้ไขแนวคำถาม นำไปใช้จริงกับเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

4. เครื่องบันทึกเสียง พร้อมม้วนแถบบันทึกเสียง เพื่อใช้บันทึกการสนทนา

5. กล้องถ่ายภาพ เพื่อบันทึกภาพสภาพแวดล้อมของชุมชนที่ศึกษา และการเก็บข้อมูลของ

ผู้วิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาภูมิหลังของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง โดยการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร คือ แผนพัฒนาอำเภอ วารสารต่างๆ สอบถามจากบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับเกษตรกรกลุ่มนี้ เช่น นักวิจัยที่เคยลงพื้นที่ บุคลากรจากหน่วยงานองค์กรเอกชน เป็นต้น

2. ผู้วิจัยเข้าไปในชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

2.1 เดือนเมษายน 2543 จำนวน 2 ครั้ง เพื่อติดต่อกับผู้นำกลุ่ม ขอความร่วมมือในการเข้าไปศึกษาวิจัย พุดคุยทำความเข้าใจในเรื่องที่วิจัยกับผู้นำกลุ่ม

2.2 เดือนกุมภาพันธ์ ถึง มีนาคม 2545 เฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์ โดยเข้าไปสังเกตการณ์เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีการประชุม หรือทำกิจกรรมต่างๆ ในที่ประชุมผู้นำกลุ่มแนะนำผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างรู้จัก และให้โอกาสผู้วิจัยได้พุดคุยกับกลุ่มตัวอย่าง

3. ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากนักศึกษาสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ซึ่งเคยเข้าไปศึกษาวิจัยในชุมชนทั้งสองแห่งนี้ จำนวน 4 ท่าน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

3.1 นายอัมพันธ์ บรรณนท์

3.2 นางสาวสลวย ไชยเดือน

3.3 นางสาวสลักจิต มนไชสง

3.4 นางสาวทันทยา นิกุลรัมย์

4. ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจำนวน 4 ท่าน ประชุมร่วมกัน เพื่อให้ผู้เก็บข้อมูลทุกคนมีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล วิธีการเก็บและบันทึกข้อมูล การแปลความหมาย ความมากมายในการใช้แหล่งสารสนเทศ เพื่อให้การแปลความหมายเป็นไปในทางเดียวกัน ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายของระดับการใช้แหล่งสารสนเทศไว้ดังนี้

4.1 ใช้ 0 – 2 ครั้ง แปลว่า ใช้น้อยที่สุด

4.2 ใช้ 3 – 6 ครั้ง แปลว่า ใช้น้อย

4.3 ใช้ 7 – 10 ครั้ง แปลว่า ใช้นานกลาง

4.4 ใช้ 11 - 14 ครั้ง แปลว่า ใช้นาน

4.5 ใช้นานกว่า 14 ครั้ง แปลว่า ใช้นานที่สุด

5. ผู้วิจัยติดต่อกับเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างเป็นทางการ เพื่อนัดหมายเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่เตรียมไว้ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

5.1 ผู้วิจัยพร้อมกับผู้ช่วยวิจัย แนะนำตนเอง

5.2 ผู้วิจัยบอกวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้ช่วยวิจัยช่วยแจกแบบสอบถาม

5.3 ผู้วิจัยอธิบายแบบสอบถามตอนที่ 1 กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามตอนที่ 1 ผู้ช่วยวิจัยช่วยอธิบายในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างบางท่านไม่เข้าใจคำถาม หรือในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างอ่านหนังสือไม่ได้ (เนื่องจากลืมนำแว่นตามา) รอกกลุ่มตัวอย่างทุกคนกรอกแบบสอบถามเสร็จ เริ่มอธิบายแบบสอบถามตอนที่ 2

5.4 ผู้วิจัยอธิบายแบบสอบถามตอนที่ 2 กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามตอนที่ 2 ผู้ช่วยวิจัยช่วยทำหน้าที่เช่นเดียวกับข้อ 5.3 รอให้กลุ่มตัวอย่างทุกคนกรอกแบบสอบถามเสร็จ เริ่มอธิบายแบบสอบถามตอนที่ 3

5.5 ผู้วิจัยอธิบายแบบสอบถามตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามตอนที่ 3 ผู้ช่วยวิจัย ช่วยทำหน้าที่เช่นเดียวกับข้อ 5.3 รอให้กลุ่มตัวอย่างทุกคนกรอกแบบสอบถามเสร็จ เก็บแบบสอบถามกลับ

5.6 ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของแบบสอบถาม แบบสอบถามใดตอบไม่ สมบูรณ์ นำกลับให้กลุ่มตัวอย่างตอบให้เรียบร้อยในทันที

5.7 กล่าวขอบคุณกลุ่มตัวอย่าง มอบของที่ระลึกให้กับกลุ่มตัวอย่างทุกคน

การเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีเจาะจง (ตามรายละเอียดที่กล่าวไว้ในหัวข้อ การเลือกกลุ่ม ตัวอย่างในบทที่ 1) กลุ่มตัวอย่างนี้ประกอบด้วย ผู้นำเกษตรกรและเกษตรกรจำนวน 12 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มสนทนา กลุ่มละ 6 คน
2. จัดกลุ่มสนทนา 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2545 และวันที่ 29 เมษายน 2545 การดำเนินการสนทนาแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 1.30 - 2 ชั่วโมงโดยผู้วิจัยดำเนินการสนทนาด้วยตนเอง ใช้แนวคำถาม ที่เตรียมไว้ ทั้งนี้เพื่อให้การจัดกลุ่มสนทนาทั้ง 2 ครั้ง ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการจดบันทึก ใช้เครื่องบันทึกเสียงบันทึกการสนทนา และการบันทึกภาพการจัดกลุ่มสนทนา

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม และการจัดสนทนากลุ่มตัวอย่างเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัย ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

แบบสอบถามจัดกระทำดังนี้

1. นำแบบสอบถาม เรื่อง การใช้แหล่งสารสนเทศ และปัญหาอุปสรรคในการใช้แหล่งสารสนเทศ จำนวน 141 ฉบับ มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS-PC++ วิเคราะห์ค่าดังต่อไปนี้

1.1 แบบสอบถาม ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ รายได้เฉลี่ยต่อปี นำมาคำนวณหาค่าเฉลี่ยร้อยละ

1.2 แบบสอบถาม ตอนที่ 2 เกี่ยวกับการใช้แหล่งสารสนเทศของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมา หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยกำหนดค่าคะแนนการตอบดังนี้

การใช้แหล่งสารสนเทศด้านการเกษตร กำหนดคะแนนในการตอบดังนี้

ใช้มากที่สุด	กำหนดให้	5	คะแนน
ใช้มาก	กำหนดให้	4	คะแนน
ใช้ปานกลาง	กำหนดให้	3	คะแนน
ใช้น้อย	กำหนดให้	2	คะแนน
ไม่ใช้เลย	กำหนดให้	1	คะแนน

ในการแปลผลค่าเฉลี่ยถือเกณฑ์ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00	หมายความว่า	ใช้มากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50	หมายความว่า	ใช้มาก
คะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50	หมายความว่า	ใช้ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50	หมายความว่า	ใช้น้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายความว่า ใช้น้อยที่สุด

1.3 แบบสอบถามเกี่ยวกับ ปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งสารสนเทศ นำมาหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยกำหนดค่าคะแนนในการตอบดังนี้

ปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศด้านการเกษตร กำหนดคะแนนในการตอบดังนี้

เป็นปัญหามากที่สุด	กำหนดให้	5	คะแนน
เป็นปัญหามาก	กำหนดให้	4	คะแนน
เป็นปัญหามากกลาง	กำหนดให้	3	คะแนน
เป็นปัญหาน้อย	กำหนดให้	2	คะแนน
เป็นปัญหาน้อยที่สุด	กำหนดให้	1	คะแนน

ในการแปลผลค่าเฉลี่ยถือเกณฑ์ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00	หมายความว่า	เป็นปัญหามากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50	หมายความว่า	เป็นปัญหามาก
คะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50	หมายความว่า	เป็นปัญหามากกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50	หมายความว่า	เป็นปัญหาน้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50	หมายความว่า	เป็นปัญหาน้อยที่สุด

2. เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศด้านการเกษตร จำแนกตาม อายุ รายได้เฉลี่ยต่อปี โดยใช้ F-test ถ้าพบความแตกต่าง ใช้การทดสอบเป็นรายคู่ตามวิธีของนิวแมนคูลส์ (Newman-Keuls Test)

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 สถิติพื้นฐานที่ใช้

3.1.1 ร้อยละ

3.1.2 ค่าเฉลี่ย

3.1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.2 สถิติประยุกต์ที่ใช้

3.2.1 สถิติเปรียบเทียบ F-test

3.2.2 สถิติทดสอบความแตกต่างรายคู่วิธีของนิวแมนคูลส์ (Newman-Keuls Test)

การจัดสนทนากลุ่มจัดทำดังนี้

นำข้อมูลที่ได้จากการจัดการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. เรียบเรียงข้อมูล (เนื้อหาและสภาพแวดล้อมของการสนทนา) ที่ได้จากการสนทนากลุ่มแต่ละครั้งโดยถอดข้อความจากเครื่องบันทึกเสียง ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก ได้ข้อมูล 2 ชุด จากการจัดสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง

2. อ่านข้อมูลชุดที่ 1 เชิงวิเคราะห์ ทั้งนี้เป็นการอ่านโดยละเอียด อ่านซ้ำๆ อย่างใช้ความคิด เพื่อให้เข้าใจความหมายของข้อมูล

3. จับแนวเรื่องที่ปรากฏจากข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวเรื่องที่ปรากฏซ้ำแล้วซ้ำอีก

4. กำหนดประเด็นหัวข้อจากแนวเรื่องที่ได้นำหมายเลขกำกับกับประเด็นต่างๆ

5. นำประเด็นที่กำหนดไว้ไปวิเคราะห์ข้อมูลชุดที่ 2

6. บันทึกประเด็นที่ปรากฏซ้ำ และหรือแนวเรื่องประเด็นใหม่ที่ปรากฏในข้อมูลชุดใหม่

7. ทบทวนประเด็นและแนวเรื่องที่ได้ทั้งหมด
8. นำประเด็นและแนวเรื่องที่ได้พร้อมทั้งข้อมูล ให้ประธานและกรรมการที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องในการวิเคราะห์
9. บรรยายประเด็นแต่ละประเด็น พร้อมตัวอย่างจากข้อมูล

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
S.D	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณา (F-distribution)
df	แทน	ชั้นของความเป็นอิสระ (Degrees of Freedom)
SS	แทน	ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of Square)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน
*	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
**	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ มีดังนี้

1.1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

1.2 การใช้และเปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามตัวแปร อายุ และรายได้เฉลี่ยต่อปี

1.3 ปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ปรากฏดังตาราง 3

ตาราง 3 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	79	56.0
หญิง	62	44.0
รวม	141	100.0
อายุ		
น้อยกว่า 30 ปี	7	5.0
31-45 ปี	76	53.9
46 ปีขึ้นไป	58	41.1
รวม	141	100.0
รายได้เฉลี่ยต่อปี		
น้อยกว่า 20,000 บาท	75	53.2
ระหว่าง 20,000 ถึง 50,000 บาท	54	38.3
มากกว่า 50,000 บาท	12	8.5
รวม	141	100.0

จากตาราง 3 แสดงว่า เกษตรกรที่เป็นเพศชายมีจำนวน 79 คน (ร้อยละ 56.0) เพศหญิงมีจำนวน 62 คน (ร้อยละ 44.0) มีอายุระหว่าง 31-45 ปี จำนวน 76 คน (ร้อยละ 53.9) อายุ 46 ปีขึ้นไปจำนวน 58 คน (ร้อยละ 41.1) และอายุน้อยกว่า 30 ปี จำนวน 7 คน (ร้อยละ 5.0)

รายได้เฉลี่ยต่อปีน้อยกว่า 20,000 บาท จำนวน 75 คน (ร้อยละ 53.2) รองลงมารายได้เฉลี่ยต่อปีระหว่าง 20,000 ถึง 50,000 บาท จำนวน 54 คน (ร้อยละ 38.3) และน้อยที่สุด รายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาท จำนวน 12 คน (ร้อยละ 8.5)

2. การใช้และการเปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามตัวแปร อายุและรายได้เฉลี่ยต่อปี ปรากฏดังตาราง 4 - 9

ตาราง 4 การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
แหล่งสารสนเทศบุคคล				
1.	ประสบการณ์และแนวความคิด / ความรู้ของตนเอง	3.55	0.91	มาก
2.	ญาติ / เพื่อนบ้าน	3.27	0.82	ปานกลาง
3.	เพื่อนเกษตรกร / เพื่อนร่วมอาชีพ	3.58	0.97	มาก
4.	ผู้นำชุมชน / ผู้อาวุโส / ผู้มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้าน / ปราชญ์ชาวบ้าน	3.65	0.98	มาก
5.	ผู้ใหญ่บ้าน / กำนัน / สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล	2.46	1.08	น้อย
6.	ครู / อาจารย์	2.15	1.01	น้อย
7.	พระสงฆ์	2.00	1.01	น้อย
8.	พัฒนากร / เจ้าหน้าที่ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท	2.19	0.98	น้อย
9.	เกษตรตำบล / อำเภอ / จังหวัด	2.46	1.03	น้อย
10.	ปศุสัตว์อำเภอ / จังหวัด	1.90	0.84	น้อย
11.	ประมงอำเภอ / จังหวัด	1.73	0.84	น้อย
12.	เจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ)	1.78	0.91	น้อย
13.	พนักงานของบริษัทผลิตวัสดุ อุปกรณ์ทางการเกษตร	1.75	0.86	น้อย
รวม		2.49	0.86	น้อย
แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อ				
14.	หนังสือพิมพ์			
14.1	เดลินิวส์	1.67	0.97	น้อย
14.2	ไทยรัฐ	1.77	0.98	น้อย
14.3	มติชน	1.44	0.71	น้อย
14.4	ข่าวสด	1.70	1.01	น้อย
15.	วารสาร / นิตยสาร	2.13	0.91	น้อย
16.	ป้ายโฆษณา / ป้ายประกาศข่าวประจำหมู่บ้าน	1.92	0.99	น้อย
17.	แผ่นพับ / ใบปลิว	1.68	0.78	น้อย
18.	อินเทอร์เน็ต	1.00	8.42	น้อยที่สุด
19.	วิทยุ	2.75	1.04	ปานกลาง

ตาราง 4 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
20.	หอกระจายข่าวหมู่บ้าน	2.78	1.16	ปานกลาง
21.	โทรทัศน์			
21.1	ช่อง 3	1.95	0.97	น้อย
21.2	ช่อง 5	2.35	1.09	น้อย
21.3	ช่อง 7	2.23	1.08	น้อย
21.4	ช่อง 9	2.33	0.85	น้อย
21.5	ช่อง 11	2.33	1.00	น้อย
21.6	ช่อง ไอทีวี	2.31	1.17	น้อย
	รวม	2.02	1.13	น้อย
แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวกับสถาบันรัฐ				
22.	ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	1.68	0.97	น้อย
23.	ห้องสมุดโรงเรียน	1.53	0.79	น้อย
24.	ห้องสมุดวัด	1.26	0.55	น้อยที่สุด
25.	ห้องสมุดประชาชน	1.25	0.56	น้อยที่สุด
26.	ห้องสมุดวิทยาลัย / สถาบันราชภัฏ / มหาวิทยาลัย	1.11	0.46	น้อยที่สุด
27.	สหกรณ์การเกษตร	2.07	0.86	น้อย
28.	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	2.54	1.05	ปานกลาง
29.	กรมส่งเสริมการเกษตร	2.24	0.91	น้อย
30.	สำนักงานเกษตรตำบล / อำเภอ / จังหวัด	2.27	1.01	น้อย
31.	ศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ	1.15	0.19	น้อยที่สุด
32.	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน	1.43	0.72	น้อยที่สุด
	รวม	1.54	0.67	น้อย
แหล่งสารสนเทศที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ				
33.	ชมนิทรรศการ การสาธิต จากหน่วยงานของรัฐ	2.17	0.85	น้อย
34.	เข้ารับการศึกษาหลักสูตรระยะสั้นจากหน่วยงานรัฐ	1.71	0.81	น้อย
35.	เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการของหน่วยงานของรัฐ	1.90	0.80	น้อย
36.	เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆที่หน่วยงานรัฐจัด	1.81	0.80	น้อย
37.	ประชุมสัมมนา อภิปรายที่หน่วยงานรัฐจัด	1.94	0.81	น้อย
	รวม	1.90	0.81	น้อย

ตาราง 4 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบันเอกชน				
38. ร้านค้าในชุมชน		2.04	1.02	น้อย
39. องค์กรพัฒนาเอกชน		1.89	0.93	น้อย
40. กลุ่มเกษตรกรต่างๆ		3.48	0.89	ปานกลาง
41. เดินทางออกนอกหมู่บ้าน		3.17	0.92	ปานกลาง
รวม		2.64	0.94	ปานกลาง
แหล่งสารสนเทศที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของเอกชน				
42. ชมนิทรรศการ การสาธิต จากหน่วยงานของเอกชน		2.75	0.90	ปานกลาง
43. เข้ารับการศึกษาลักษณะสู่ระยะสั้นจากหน่วยงานเอกชน		2.73	0.85	ปานกลาง
44. เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการของหน่วยงานของเอกชน		3.25	0.81	ปานกลาง
45. เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆที่หน่วยงานเอกชนจัด		3.20	0.80	ปานกลาง
46. ประชุมสัมมนา อภิปรายที่หน่วยงานเอกชนจัด		3.92	0.68	มาก
รวม		2.64	0.94	ปานกลาง
แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อประเพณี				
47. กันตริ้ม		1.22	0.46	น้อยที่สุด
48. หมอลำ		1.86	0.82	น้อย
49. ลิเก		1.35	0.54	น้อยที่สุด
รวม		1.47	0.60	น้อยที่สุด
รวมทั้งหมด		2.47	1.16	น้อย

จากตาราง 4 แสดงว่า เกษตรกรมีการใช้แหล่งสารสนเทศ โดยรวมในระดับน้อย ($\bar{X}=2.47$)

เมื่อพิจารณาแต่ละแหล่งสารสนเทศ พบว่า เกษตรกรมีการใช้ในระดับปานกลาง 2 แหล่ง ตามลำดับดังนี้ แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบันเอกชน ($\bar{X}=2.64$) แหล่งสารสนเทศที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของเอกชน ($\bar{X}=2.64$) ส่วนแหล่งอื่นๆ มีการใช้ในระดับน้อย

เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อของแหล่งสารสนเทศ พบว่า

เกษตรกรมีการใช้แหล่งสารสนเทศในระดับมากมี 4 รายการ คือ ประชุมสัมมนา อภิปรายที่หน่วยงานเอกชนจัด ($\bar{X}=3.92$) ผู้นำชุมชน ผู้นำอาวุโส ผู้มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ($\bar{X}=3.65$) เพื่อนเกษตรกร เพื่อนร่วมอาชีพ ($\bar{X}=3.58$) และประสบการณ์และแนวความคิด ความรู้ของตนเอง ($\bar{X}=3.55$)

ตาราง 5 เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อ
การพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามอายุ

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F
แหล่งสารสนเทศบุคคล						
1. ประสบการณ์และแนวความคิดความรู้ ของตนเอง	ระหว่างกลุ่ม		2	5.93	2.96	3.69*
	ภายในกลุ่ม		138	110.91	0.80	
	รวม		140	116.85		
2. ญาติ/เพื่อนบ้าน	ระหว่างกลุ่ม		2	2.47	1.23	1.85
	ภายในกลุ่ม		138	91.74	0.66	
	รวม		140	94.21		
3. เพื่อนเกษตรกร/เพื่อนร่วมอาชีพ	ระหว่างกลุ่ม		2	2.41	1.20	1.28
	ภายในกลุ่ม		138	129.89	0.94	
	รวม		140	132.31		
4. ผู้นำชุมชน/ผู้อาวุโส/ผู้มีความรู้ความสามารถ ในหมู่บ้าน/ปราชญ์ชาวบ้าน	ระหว่างกลุ่ม		2	14.24	7.12	8.09**
	ภายในกลุ่ม		138	121.41	1.18	
	รวม		140	135.66		
5. ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน/สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล	ระหว่างกลุ่ม		2	1.33	0.66	0.56
	ภายในกลุ่ม		138	163.77	1.18	
	รวม		140	165.10		
6. ครู/อาจารย์	ระหว่างกลุ่ม		2	1.76	0.88	0.85
	ภายในกลุ่ม		138	142.80	1.03	
	รวม		140	144.56		
7. พระสงฆ์	ระหว่างกลุ่ม		2	0.40	0.20	0.19
	ภายในกลุ่ม		138	142.58	1.03	
	รวม		140	142.99		
8. พัฒนาการ/เจ้าหน้าที่สำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบท	ระหว่างกลุ่ม		2	2.26	1.13	1.16
	ภายในกลุ่ม		138	133.56	0.96	
	รวม		140	135.83		
9. เกษตรตำบล/อำเภอ/จังหวัด	ระหว่างกลุ่ม		2	0.31	0.15	0.14
	ภายในกลุ่ม		138	150.71	1.09	
	รวม		140	151.03		

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
10.	ปศุสัตว์อำเภอ/จังหวัด	ระหว่างกลุ่ม	2	0.32	0.16	0.22
		ภายในกลุ่ม	138	99.47	0.72	
		รวม	140	99.80		
11.	ประมงอำเภอ/จังหวัด	ระหว่างกลุ่ม	2	0.88	0.44	0.61
		ภายในกลุ่ม	138	98.87	0.71	
		รวม	140	99.75		
12.	เจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชน	ระหว่างกลุ่ม	2	2.25	1.13	1.35
		ภายในกลุ่ม	138	115.35	0.83	
		รวม	140	117.60		
13.	พนักงานของบริษัทผลิตวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร	ระหว่างกลุ่ม	2	1.62	0.81	1.09
		ภายในกลุ่ม	138	102.68	0.74	
		รวม	140	104.31		
	รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	0.60	0.30	1.47
		ภายในกลุ่ม	138	28.31	0.20	
		รวม	140	28.91		
แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อ						
14.	หนังสือพิมพ์					
14.1	เดลินิวส์	ระหว่างกลุ่ม	2	0.25	0.12	0.13
		ภายในกลุ่ม	138	132.73	0.96	
		รวม	140	132.99		
14.2	ไทยรัฐ	ระหว่างกลุ่ม	2	0.52	0.26	0.26
		ภายในกลุ่ม	138	134.21	0.97	
		รวม	140	134.73		
14.3	มติชน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.18	0.09	0.18
		ภายในกลุ่ม	138	70.66	0.51	
		รวม	140	70.85		
14.4	ข่าวสด	ระหว่างกลุ่ม	2	0.17	0.08	0.08
		ภายในกลุ่ม	138	143.31	1.03	
		รวม	140	143.48		
15.	วารสาร/นิตยสาร	ระหว่างกลุ่ม	2	0.23	0.11	0.13
		ภายในกลุ่ม	138	118.21	0.85	
		รวม	140	118.44		

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
16.	ป้ายโฆษณา/ป้ายประกาศ	ระหว่างกลุ่ม	2	1.89	0.94	0.95
	ข่าวประจำหมู่บ้าน	ภายในกลุ่ม	138	136.25	0.98	
		รวม	140	138.14		
17.	แผ่นพับ/ใบปลิว	ระหว่างกลุ่ม	2	0.94	0.47	0.76
		ภายในกลุ่ม	138	85.69	0.62	
		รวม	140	86.63		
18.	อินเทอร์เน็ต	ระหว่างกลุ่ม	2	0.01	0.05	0.71
		ภายในกลุ่ม	138	0.98	0.00	
		รวม	140	0.99		
19.	วิทยุ	ระหว่างกลุ่ม	2	2.12	1.06	0.96
		ภายในกลุ่ม	138	152.18	1.10	
		รวม	140	154.31		
20.	หอกระจายข่าวหมู่บ้าน	ระหว่างกลุ่ม	2	1.34	0.67	0.48
		ภายในกลุ่ม	138	190.27	1.37	
		รวม	140	191.61		
21.	โทรทัศน์					
21.1	ช่อง 3	ระหว่างกลุ่ม	2	2.94	1.47	1.55
		ภายในกลุ่ม	138	130.80	0.94	
		รวม	140	133.74		
21.2	ช่อง 5	ระหว่างกลุ่ม	2	3.07	1.54	1.28
		ภายในกลุ่ม	138	165.19	1.19	
		รวม	140	168.27		
21.3	ช่อง 7	ระหว่างกลุ่ม	2	3.42	1.71	1.46
		ภายในกลุ่ม	138	161.85	1.17	
		รวม	140	165.27		
21.4	ช่อง 9	ระหว่างกลุ่ม	2	2.44	1.22	1.70
		ภายในกลุ่ม	138	98.88	0.71	
		รวม	140	101.33		
21.5	ช่อง 11	ระหว่างกลุ่ม	2	1.39	0.69	0.68
		ภายในกลุ่ม	138	139.93	1.01	
		รวม	140	141.33		
21.6	ช่อง ไอทีวี	ระหว่างกลุ่ม	2	11.08	5.54	4.16*
		ภายในกลุ่ม	138	183.55	1.33	
		รวม	140	194.63		

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
	รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	1.09	0.54	2.62
		ภายในกลุ่ม	138	28.74	0.20	
		รวม	140	29.84		
แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวกับสถาบันรัฐ						
22.	ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	ระหว่างกลุ่ม	2	5.43	2.71	2.95
		ภายในกลุ่ม	138	126.83	0.91	
		รวม	140	132.27		
23.	ห้องสมุดโรงเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.38	0.19	0.29
		ภายในกลุ่ม	138	88.65	0.64	
		รวม	140	89.03		
24.	ห้องสมุดวัด	ระหว่างกลุ่ม	2	0.29	0.14	0.47
		ภายในกลุ่ม	138	42.99	0.32	
		รวม	140	43.29		
25.	ห้องสมุดประชาชน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.55	0.27	0.86
		ภายในกลุ่ม	138	44.25	0.32	
		รวม	140	44.80		
26.	ห้องสมุดวิทยาลัย/สถาบันราชภัฏ /มหาวิทยาลัย	ระหว่างกลุ่ม	2	0.73	0.36	1.72
		ภายในกลุ่ม	138	29.44	0.21	
		รวม	140	30.18		
27.	สหกรณ์การเกษตร	ระหว่างกลุ่ม	2	3.40	1.70	2.33
		ภายในกลุ่ม	138	100.73	0.73	
		รวม	140	104.14		
28.	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	ระหว่างกลุ่ม	2	3.92	1.96	1.77
		ภายในกลุ่ม	138	153.02	1.10	
		รวม	140	156.95		
29.	กรมส่งเสริมการเกษตร	ระหว่างกลุ่ม	2	0.41	0.20	0.24
		ภายในกลุ่ม	138	115.90	0.84	
		รวม	140	116.31		
30.	สำนักงานเกษตรตำบล/อำเภอ/จังหวัด	ระหว่างกลุ่ม	2	1.07	0.54	0.52
		ภายในกลุ่ม	138	143.13	0.84	
		รวม	140	144.21		

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
31.	ศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ	ระหว่างกลุ่ม	2	0.18	0.09	0.48
		ภายในกลุ่ม	138	26.38	0.19	
		รวม	140	26.56		
32.	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.22	0.11	0.21
		ภายในกลุ่ม	138	72.38	0.52	
		รวม	140	72.61		
รวม		ระหว่างกลุ่ม	2	0.21	0.10	0.84
		ภายในกลุ่ม	138	17.81	0.12	
		รวม	140	18.03		
แหล่งสารสนเทศที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ						
33.	ชมนิทรรศการการสาธิตจากหน่วยงานของรัฐ	ระหว่างกลุ่ม	2	2.14	1.07	1.47
		ภายในกลุ่ม	138	100.42	0.72	
		รวม	140	102.56		
34.	เข้ารับการศึกษาลักษณะสูตรระยะสั้นจากหน่วยงานรัฐ	ระหว่างกลุ่ม	2	1.25	0.62	0.94
		ภายในกลุ่ม	138	91.39	0.66	
		รวม	140	92.65		
35.	เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการของหน่วยงานของรัฐ	ระหว่างกลุ่ม	2	1.18	0.59	0.90
		ภายในกลุ่ม	138	90.61	0.65	
		รวม	140	91.80		
36.	เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆที่หน่วยงานรัฐจัด	ระหว่างกลุ่ม	2	2.21	1.10	1.71
		ภายในกลุ่ม	138	88.99	0.64	
		รวม	140	91.20		
37.	ประชุมสัมมนา อภิปรายที่หน่วยงานรัฐจัด	ระหว่างกลุ่ม	2	2.53	1.26	1.92
		ภายในกลุ่ม	138	91.01	0.66	
		รวม	140	93.54		
รวม		ระหว่างกลุ่ม	2	1.61	0.80	2.45
		ภายในกลุ่ม	138	45.29	0.32	
		รวม	140	46.91		

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบันเอกชน						
38.	ร้านค้าในชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	2	5.24	2.61	2.55
		ภายในกลุ่ม	138	141.41	0.87	
		รวม	140	146.65		
39.	องค์กรพัฒนาเอกชน	ระหว่างกลุ่ม	2	11.85	5.92	7.33**
		ภายในกลุ่ม	138	111.55	0.80	
		รวม	140	123.40		
40.	กลุ่มเกษตรกรต่างๆ	ระหว่างกลุ่ม	2	1.51	0.75	0.93
		ภายในกลุ่ม	138	111.71	0.81	
		รวม	140	113.23		
41.	เดินทางออกนอกหมู่บ้าน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.53	0.26	0.31
		ภายในกลุ่ม	138	120.02	0.87	
		รวม	140	120.56		
รวม		ระหว่างกลุ่ม	2	0.59	0.30	0.95
		ภายในกลุ่ม	138	43.12	0.31	
		รวม	140	43.72		
แหล่งสารสนเทศที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของเอกชน						
42.	ชมนิทรรศการการสาธิตจากหน่วยงานของเอกชน	ระหว่างกลุ่ม	2	2.95	1.47	1.80
		ภายในกลุ่ม	138	112.84	0.81	
		รวม	140	115.80		
43.	เข้ารับการศึกษหลักสูตรระยะสั้นจากหน่วยงานเอกชน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.88	0.44	0.59
		ภายในกลุ่ม	138	102.41	0.74	
		รวม	140	103.29		
44.	เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการของหน่วยงานของเอกชน	ระหว่างกลุ่ม	2	5.95	2.97	4.72*
		ภายในกลุ่ม	138	86.85	0.62	
		รวม	140	92.80		
45.	เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆที่หน่วยงานเอกชนจัด	ระหว่างกลุ่ม	2	6.04	3.02	4.90**
		ภายในกลุ่ม	138	84.99	0.61	
		รวม	140	91.03		

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
46.	ประชุมสัมมนาอภิปรายที่ หน่วยงานเอกชนจัด	ระหว่างกลุ่ม	2	2.03	1.01	2.21
		ภายในกลุ่ม	138	63.25	0.45	
		รวม	140	65.29		
	รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	3.21	1.60	4.13*
		ภายในกลุ่ม	138	53.51	0.38	
		รวม	140	56.72		
แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อประเพณี						
47.	กันตริ้ม	ระหว่างกลุ่ม	2	0.02	0.01	0.05
		ภายในกลุ่ม	138	30.71	0.22	
		รวม	140	30.73		
48.	หมอลำ	ระหว่างกลุ่ม	2	1.31	0.65	0.97
		ภายในกลุ่ม	138	93.12	0.67	
		รวม	140	94.44		
49.	ลิเก	ระหว่างกลุ่ม	2	0.05	0.02	0.08
		ภายในกลุ่ม	138	42.21	0.30	
		รวม	140	42.27		
	รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	0.14	0.05	0.26
		ภายในกลุ่ม	138	29.31	0.21	
		รวม	140	29.42		
	รวมทั้งสิ้น	ระหว่างกลุ่ม	2	0.24	0.12	1.42
		ภายในกลุ่ม	138	11.98	0.08	
		รวม	140	12.23		

$$F_{(.05; df 2, 138)} = 3.06$$

$$F_{(.01; df 2, 138)} = 4.75$$

จากตาราง 5 แสดงว่า เกษตรกรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศ โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1

เมื่อพิจารณาแต่ละแหล่งสารสนเทศ พบว่า เกษตรกรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของเอกชน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของแต่ละแหล่งสารสนเทศ พบว่า

เกษตรกรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศบุคคลแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

คือ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ผู้มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และมีการใช้สารสนเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 คือ ประสบการณ์และแนวความคิดความรู้ของตนเอง

เกษตรกรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 คือ สถานีโทรทัศน์ช่องไอทีวี

เกษตรกรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวกับสถาบันเอกชนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 คือ องค์กรพัฒนาเอกชน

เกษตรกรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศเกี่ยวกับวิธีการของเอกชนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 คือ เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการที่หน่วยงานเอกชนจัด และแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 คือ เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆที่หน่วยงานเอกชนจัด

เพื่อให้ทราบว่าเกษตรกรที่มีอายุต่างกันกลุ่มใด มีการใช้แหล่งสารสนเทศแตกต่างกันบ้าง จึงนำไปทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ในข้อที่พบความแตกต่างด้วยวิธีของ นิวแมน-คูลส์ ผลปรากฏดังตาราง 6

ตาราง 6 เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามอายุเป็นรายข้อ ที่พบความแตกต่างเป็นรายคู่

แหล่งสารสนเทศ	อายุ		30 ปี	31-45 ปี	46 ปีขึ้นไป
		$\bar{X}$	2.71	3.50	3.98
4. ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน	30 ปี	2.71	-	0.79*	1.27*
	ผู้มีความรู้ความสามารถ 31-45 ปี	3.50	-	-	0.48
	46 ปีขึ้นไป	3.98	-	-	-
			46 ปีขึ้นไป	31-45 ปี	30 ปี
		$\bar{X}$	2.12	2.36	3.42
21.6 ไอทีวี	46 ปีขึ้นไป	2.12	-	1.06	1.30*
	31-45 ปี	2.36	-	-	0.24
	30 ปี	3.42	-	-	-
			30 ปี	31-45 ปี	46 ปีขึ้นไป
		$\bar{X}$	1.28	1.69	2.22
39. องค์กรพัฒนาเอกชน	30 ปี	1.28	-	0.41	0.94*
	31-45 ปี	1.69	-	-	0.53
	46 ปีขึ้นไป	2.22	-	-	-

จากตาราง 6 แสดงว่า เกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป และ อายุระหว่าง 31-45 ปี มีการใช้แหล่งประเภท ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ผู้มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน มากกว่า เกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี มีการใช้แหล่งประเภท สถานีโทรทัศน์ไอทีวี มากกว่า เกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป มีการใช้แหล่งประเภท องค์กรพัฒนาเอกชน มากกว่า เกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 7 เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามรายได้เฉลี่ย

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F
แหล่งสารสนเทศบุคคล						
1. ประสบการณ์และแนวความคิดความรู้ ของตนเอง	ระหว่างกลุ่ม		2	7.05	3.52	4.43*
	ภายในกลุ่ม		138	109.80	0.79	
	รวม		140	116.85		
2.ญาติ/เพื่อนบ้าน	ระหว่างกลุ่ม		2	0.16	0.08	0.12
	ภายในกลุ่ม		138	94.04	0.68	
	รวม		140	94.21		
3. เพื่อนเกษตรกร/เพื่อนร่วมอาชีพ	ระหว่างกลุ่ม		2	0.61	0.30	0.32
	ภายในกลุ่ม		138	131.70	0.95	
	รวม		140	132.31		
4. ผู้นำชุมชน/ผู้อาวุโส/ผู้มีความรู้ความสามารถ ในหมู่บ้าน/ปราชญ์ชาวบ้าน	ระหว่างกลุ่ม		2	8.69	4.34	4.72*
	ภายในกลุ่ม		138	126.96	0.92	
	รวม		140	135.66		
5. ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน/สมาชิกองค์กรการ บริหารส่วนตำบล	ระหว่างกลุ่ม		2	1.76	0.88	0.74
	ภายในกลุ่ม		138	163.34	1.18	
	รวม		140	165.10		
6. ครู/อาจารย์	ระหว่างกลุ่ม		2	1.04	0.52	0.50
	ภายในกลุ่ม		138	143.52	1.04	
	รวม		140	144.56		

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
7. พระสงฆ์		ระหว่างกลุ่ม	2	4.29	2.14	2.13
		ภายในกลุ่ม	138	138.69	1.00	
		รวม	140	142.99		
8. พัฒนาการ/เจ้าหน้าที่สำนักงาน เร่งรัดพัฒนาชนบท		ระหว่างกลุ่ม	2	2.32	1.16	1.20
		ภายในกลุ่ม	138	133.50	0.96	
		รวม	140	135.83		
9. เกษตรตำบล/อำเภอ/จังหวัด		ระหว่างกลุ่ม	2	2.73	1.36	1.27
		ภายในกลุ่ม	138	148.30	1.07	
		รวม	140	151.03		
10. ปศุสัตว์อำเภอ/จังหวัด		ระหว่างกลุ่ม	2	0.89	0.44	0.62
		ภายในกลุ่ม	138	98.90	0.71	
		รวม	140	99.80		
11. ประมงอำเภอ/จังหวัด		ระหว่างกลุ่ม	2	1.98	0.99	1.40
		ภายในกลุ่ม	138	97.77	0.70	
		รวม	140	99.75		
12. เจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชน		ระหว่างกลุ่ม	2	3.19	1.59	1.92
		ภายในกลุ่ม	138	114.42	0.82	
		รวม	140	117.60		
13. พนักงานของบริษัทผลิต วัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร		ระหว่างกลุ่ม	2	1.93	0.96	1.30
		ภายในกลุ่ม	138	102.37	0.74	
		รวม	140	104.31		
รวม		ระหว่างกลุ่ม	2	1.16	0.58	2.88
		ภายในกลุ่ม	138	27.75	0.20	
		รวม	140	28.91		
แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อ						
14. หนังสือพิมพ์		ระหว่างกลุ่ม	2	10.01	5.00	5.61**
		ภายในกลุ่ม	138	122.97	0.89	
		รวม	140	132.99		
14.1 เดลินิวส์		ระหว่างกลุ่ม	2	10.81	5.41	6.02**
		ภายในกลุ่ม	138	123.91	0.89	
		รวม	140	134.73		
14.2 ไทยรัฐ		ระหว่างกลุ่ม	2	10.81	5.41	6.02**
		ภายในกลุ่ม	138	123.91	0.89	
		รวม	140	134.73		

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
14.3 มติชน		ระหว่างกลุ่ม	2	2.89	1.44	2.94
		ภายในกลุ่ม	138	67.95	0.49	
		รวม	140	70.85		
14.4 ข่าวสด		ระหว่างกลุ่ม	2	1.61	0.80	0.78
		ภายในกลุ่ม	138	141.87	1.02	
		รวม	140	143.48		
15. วารสาร/นิตยสาร		ระหว่างกลุ่ม	2	1.95	0.97	1.15
		ภายในกลุ่ม	138	116.48	0.84	
		รวม	140	118.44		
16. ป้ายโฆษณา/ป้ายประกาศ ข่าวประจำหมู่บ้าน		ระหว่างกลุ่ม	2	0.02	0.01	0.01
		ภายในกลุ่ม	138	138.12	1.00	
		รวม	140	138.14		
17. แผ่นพับ/ใบปลิว		ระหว่างกลุ่ม	2	0.06	0.03	0.05
		ภายในกลุ่ม	138	86.57	0.62	
		รวม	140	86.63		
18. อินเทอร์เน็ต		ระหว่างกลุ่ม	2	0.07	0.03	5.71**
		ภายในกลุ่ม	138	0.91	6.64	
		รวม	140	0.99		
19. วิทยุ		ระหว่างกลุ่ม	2	4.02	2.04	1.87
		ภายในกลุ่ม	138	150.23	1.08	
		รวม	140	154.31		
20. หอกระจายข่าวหมู่บ้าน		ระหว่างกลุ่ม	2	18.27	9.13	7.27**
		ภายในกลุ่ม	138	173.34	1.25	
		รวม	140	191.61		
21. โทรทัศน์		ระหว่างกลุ่ม	2	3.49	1.74	1.85
		ภายในกลุ่ม	138	130.24	0.94	
		รวม	140	133.74		
21.2 ช่อง 5		ระหว่างกลุ่ม	2	2.05	1.02	0.85
		ภายในกลุ่ม	138	166.21	1.20	
		รวม	140	168.27		
21.3 ช่อง 7		ระหว่างกลุ่ม	2	3.21	1.60	1.36
		ภายในกลุ่ม	138	162.06	1.17	
		รวม	140	165.27		

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
21.4 ช่อง 9		ระหว่างกลุ่ม	2	0.91	0.45	0.63
		ภายในกลุ่ม	138	100.41	0.72	
		รวม	140	101.33		
21.5 ช่อง 11		ระหว่างกลุ่ม	2	2.99	1.49	1.49
		ภายในกลุ่ม	138	138.34	1.00	
		รวม	140	141.33		
21.6 ช่อง ไอทีวี		ระหว่างกลุ่ม	2	2.73	1.36	0.98
		ภายในกลุ่ม	138	191.90	1.39	
		รวม	140	194.63		
	รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	1.41	0.70	3.43*
		ภายในกลุ่ม	138	28.42	0.20	
		รวม	140	29.84		
แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวกับสถาบันรัฐ						
22. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน		ระหว่างกลุ่ม	2	5.27	2.63	2.86
		ภายในกลุ่ม	138	126.99	0.92	
		รวม	140	132.27		
23. ห้องสมุดโรงเรียน		ระหว่างกลุ่ม	2	0.22	0.11	0.17
		ภายในกลุ่ม	138	88.81	0.64	
		รวม	140	89.03		
24. ห้องสมุดวัด		ระหว่างกลุ่ม	2	0.42	0.21	0.67
		ภายในกลุ่ม	138	42.87	0.31	
		รวม	140	43.29		
25. ห้องสมุดประชาชน		ระหว่างกลุ่ม	2	0.10	0.05	0.16
		ภายในกลุ่ม	138	44.70	0.32	
		รวม	140	44.80		
26. ห้องสมุดวิทยาลัย/สถาบันราชภัฏ /มหาวิทยาลัย		ระหว่างกลุ่ม	2	0.02	0.01	0.06
		ภายในกลุ่ม	138	30.15	0.21	
		รวม	140	30.18		
27. สหกรณ์การเกษตร		ระหว่างกลุ่ม	2	0.01	0.00	0.00
		ภายในกลุ่ม	138	104.14	0.75	
		รวม	140	104.14		

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
28.	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	ระหว่างกลุ่ม	2	0.55	0.27	0.24
		ภายในกลุ่ม	138	156.39	1.13	
		รวม	140	156.95		
29.	กรมส่งเสริมการเกษตร	ระหว่างกลุ่ม	2	1.31	0.65	0.78
		ภายในกลุ่ม	138	114.99	0.83	
		รวม	140	116.31		
30.	สำนักงานเกษตรตำบล/อำเภอ/จังหวัด	ระหว่างกลุ่ม	2	0.39	0.20	0.19
		ภายในกลุ่ม	138	143.81	1.04	
		รวม	140	144.21		
31.	ศูนย์สารสนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ	ระหว่างกลุ่ม	2	1.20	0.60	3.26*
		ภายในกลุ่ม	138	25.36	0.18	
		รวม	140	26.56		
32.	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.44	0.22	0.42
		ภายในกลุ่ม	138	72.17	0.52	
		รวม	140	72.61		
	รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	0.11	0.05	0.44
		ภายในกลุ่ม	138	17.91	0.13	
		รวม	140	18.03		
แหล่งสารสนเทศที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ						
33.	ชมนิทรรศการการสาธิตจากหน่วยงานของรัฐ	ระหว่างกลุ่ม	2	7.52	3.76	5.46*
		ภายในกลุ่ม	138	95.03	0.68	
		รวม	140	102.56		
34.	เข้ารับการศึกษาลักสูตรระยะสั้นจากหน่วยงานของรัฐ	ระหว่างกลุ่ม	2	2.87	1.43	2.20
		ภายในกลุ่ม	138	89.78	0.65	
		รวม	140	92.65		
35.	เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการของหน่วยงานของรัฐ	ระหว่างกลุ่ม	2	1.62	0.81	1.24
		ภายในกลุ่ม	138	90.17	0.65	
		รวม	140	91.80		
36.	เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆที่หน่วยงานของรัฐจัด	ระหว่างกลุ่ม	2	1.61	0.81	1.24
		ภายในกลุ่ม	138	89.58	0.64	
		รวม	140	91.20		

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
37.	ประชุมสัมมนา อภิปรายที่หน่วยงานของรัฐจัด	ระหว่างกลุ่ม	2	4.37	2.19	3.38*
		ภายในกลุ่ม	138	89.16	0.64	
		รวม	140	93.54		
	รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	1.83	0.91	2.80
		ภายในกลุ่ม	138	45.07	0.32	
		รวม	140	46.91		
แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบันเอกชน						
38.	ร้านค้าในชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	2	6.75	3.37	3.33*
		ภายในกลุ่ม	138	139.89	1.01	
		รวม	140	146.65		
39.	องค์กรพัฒนาเอกชน	ระหว่างกลุ่ม	2	6.45	3.22	3.81*
		ภายในกลุ่ม	138	116.94	0.84	
		รวม	140	123.40		
40.	กลุ่มเกษตรกรต่างๆ	ระหว่างกลุ่ม	2	2.69	1.34	1.68
		ภายในกลุ่ม	138	110.53	0.80	
		รวม	140	113.23		
41.	เดินทางออกนอกหมู่บ้าน	ระหว่างกลุ่ม	2	4.66	2.33	2.77
		ภายในกลุ่ม	138	115.90	0.84	
		รวม	140	120.56		
	รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	1.17	0.74	2.41
		ภายในกลุ่ม	138	42.24	0.30	
		รวม	140	43.72		
แหล่งสารสนเทศที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของเอกชน						
42.	ชมนิทรรศการการสาธิตจากหน่วยงานของเอกชน	ระหว่างกลุ่ม	2	2.39	1.19	1.45
		ภายในกลุ่ม	138	113.40	0.82	
		รวม	140	115.80		
43.	เข้ารับการศึกษาลักสูตรระยะสั้นจากหน่วยงานเอกชน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.42	0.21	0.28
		ภายในกลุ่ม	138	102.87	0.74	
		รวม	140	103.29		
44.	เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการของหน่วยงานของเอกชน	ระหว่างกลุ่ม	2	5.58	2.79	4.41*
		ภายในกลุ่ม	138	87.22	0.63	
		รวม	140	92.80		

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อ	แหล่งสารสนเทศ	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
45. เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆ ที่หน่วยงานเอกชนจัด		ระหว่างกลุ่ม	2	4.93	2.46	3.95*
		ภายในกลุ่ม	138	86.10	0.62	
		รวม	140	91.03		
46. ประชุมสัมมนาอภิปรายที่ หน่วยงานเอกชนจัด		ระหว่างกลุ่ม	2	4.50	2.25	5.11**
		ภายในกลุ่ม	138	60.78	0.44	
		รวม	140	65.29		
	รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	2.91	1.45	3.73*
		ภายในกลุ่ม	138	53.81	0.39	
		รวม	140	56.72		
แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อประเพณี						
47. กันตริ้ม		ระหว่างกลุ่ม	2	0.25	0.12	0.58
		ภายในกลุ่ม	138	30.48	0.22	
		รวม	140	30.73		
48. หมอลำ		ระหว่างกลุ่ม	2	3.54	1.77	2.69
		ภายในกลุ่ม	138	90.89	0.65	
		รวม	140	94.44		
49. ลิเก		ระหว่างกลุ่ม	2	1.23	0.61	2.06
		ภายในกลุ่ม	138	41.03	0.29	
		รวม	140	42.27		
	รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	0.85	0.42	2.06
		ภายในกลุ่ม	138	28.57	0.20	
		รวม	140	29.42		
	รวมทั้งสิ้น	ระหว่างกลุ่ม	2	0.94	0.47	5.78**
		ภายในกลุ่ม	138	11.29	0.08	
		รวม	140	12.23		

$$F_{(.05; df 2, 138)} = 3.06$$

$$F_{(.01; df 2, 138)} = 4.75$$

จากตาราง 7 แสดงว่า เกษตรกรที่มีรายได้ต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 2

เมื่อพิจารณาแต่ละแหล่งสารสนเทศ พบว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่างกัน มีการใช้แหล่ง

สารสนเทศประเภทสื่อ และแหล่งสารสนเทศที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของเอกชน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของแต่ละแหล่งสารสนเทศ พบว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ประสบการณ์และแนวความคิดความรู้ของตนเอง ผู้นำชุมชน ผู้นำอาวุโส ผู้มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ ประชุมสัมมนา อภิปรายที่หน่วยงานของรัฐจัด ชมนิทรรศการการสาธิตจากหน่วยงานของรัฐ ร้านค้าในชุมชน องค์การพัฒนาเอกชน เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการที่หน่วยงานเอกชนจัด และเข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆที่หน่วยงานเอกชนจัด

เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ อินเทอร์เน็ต หอกระจายข่าวหมู่บ้าน และประชุมสัมมนาอภิปรายที่หน่วยงานเอกชนจัด

เพื่อให้ทราบว่าเกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่างกันกลุ่มใด มีการใช้แหล่งสารสนเทศแตกต่างกันบ้าง จึงนำไปทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ ในข้อที่พบความแตกต่างด้วยวิธีของ นิวแมน-คูลส์ ผลปรากฏดังตาราง 8

ตาราง 8 เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามรายได้เฉลี่ย ที่เป็นผลรวมและแต่ละแหล่งสารสนเทศ ที่พบความแตกต่างเป็นรายคู่

แหล่งสารสนเทศ	รายได้เฉลี่ยต่อปี				
			20,000บ.	20,000-50,000บ.	50,000บ.
		$\bar{X}$	2.08	2.18	2.43
รวมแหล่งประเภทสื่อ	20,000บ.	2.08	-	0.10	0.98*
	20,000-50,000บ.	2.18	-	-	0.80*
	50,000บ.	2.43	-	-	-
		$\bar{X}$	3.06	3.24	3.56
รวมแหล่งที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของเอกชน	20,000บ.	3.06	-	0.18	0.50*
	20,000-50,000บ.	3.24	-	-	0.32*
	50,000บ.	3.56	-	-	-

ตาราง 8 (ต่อ)

	รายได้		20,000บ.	20,000-50,000บ.	50,000บ.
แหล่งสารสนเทศ	เฉลี่ยต่อปี				
		$\bar{X}$	2.11	2.21	2.38
รวมทั้งหมด	20,000บ.	2.11	-	0.10	0.27*
	20,000-50,000บ.	2.21	-	-	0.17*
	50,001บ.	2.38	-	-	-

จากตาราง 8 แสดงว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาท มีการใช้แหล่งสารสนเทศโดยรวมมากกว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีน้อยกว่า 20,000 บาท และ รายได้เฉลี่ยต่อปีระหว่าง 20,000 – 50,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาแต่ละแหล่ง ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน คือ เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาท มีการใช้แหล่งสารสนเทศ ประเภทสื่อ และแหล่งสารสนเทศที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของเอกชน มากกว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีน้อยกว่า 20,000 บาท และ รายได้เฉลี่ยต่อปีระหว่าง 20,000 – 50,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 9 เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามรายได้เฉลี่ย เป็นรายข้อที่พบความแตกต่างเป็นรายคู่

แหล่งสารสนเทศ		รายได้เฉลี่ยต่อปี	20,000บ.	50,000บ.	20,000-50,000บ.
		$\bar{X}$	1.52	1.70	2.50
14.1 หนังสือพิมพ์เดลินิวส์	20,000บ.	1.52	-	0.18	0.98*
	20,000-50,000บ.	1.70	-	-	0.80
	50,000บ.	2.50	-	-	-
		$\bar{X}$	1.58	1.85	2.58
14.2 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ	20,000บ.	1.58	-	0.27	1.00*
	20,000-50,000บ.	1.85	-	-	0.73
	50,000บ.	2.58	-	-	-

ตาราง 9 (ต่อ)

แหล่งสารสนเทศ	รายได้ เฉลี่ยต่อปี				
			20,000บ.	50,000บ.	20,000-50,000บ.
		$\bar{X}$	1.00	1.00	1.08
18. อินเทอร์เน็ต	20,000บ.	1.00	-	0.00	0.08*
	20,000-50,000บ.	1.00	-	-	0.08
	50,000บ.	1.08	-	-	-
		$\bar{X}$	2.45	3.12	3.33
20. หอกระจายข่าว	20,000บ.	2.45	-	0.67	0.88*
	20,000-50,000บ.	3.12	-	-	0.21
	50,000บ.	3.33	-	-	-
		$\bar{X}$	1.07	1.17	1.42
31. ศูนย์สนเทศทางการเกษตร แห่งชาติ	20,000-50,000บ.	1.07	-	0.10	0.35*
	20,000บ.	1.17	-	-	0.25
	50,000บ.	1.42	-	-	-
		$\bar{X}$	1.93	1.83	2.50
37. ประชุมสัมมนา อภิปราย ที่หน่วยงานรัฐจัด	20,000บ.	1.93	-	0.10	0.57*
	20,000-50,000บ.	1.83	-	-	0.67
	50,000บ.	2.50	-	-	-
		$\bar{X}$	1.41	1.98	2.20
38. ร้านค้าในชุมชน	50,000บ.	1.41	-	0.22*	0.79*
	20,000-50,000บ.	1.98	-	-	0.57
	20,000บ.	2.20	-	-	-

ตาราง 9 (ต่อ)

แหล่งสารสนเทศ	รายได้เฉลี่ยต่อปี	$\bar{X}$	20,000บ.	20,000-50,000บ.	50,000บ.
39. องค์กรพัฒนาเอกชน		$\bar{X}$	1.69	2.11	2.16
	20,000บ.	1.69	-	0.42	0.47*
	20,000-50,000บ.	2.11	-	-	0.05
	50,000บ.	2.16	-	-	-
45. เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆของหน่วยงานเอกชน		$\bar{X}$	3.05	3.31	3.66
	20,000บ.	3.05	-	0.26	0.61*
	20,000-50,000บ.	3.31	-	-	0.35
	50,000บ.	3.66	-	-	-
46. ประชุมสัมมนา อภิปรายกับหน่วยงานเอกชน		$\bar{X}$	3.84	3.92	4.50
	20,000บ.	3.84	-	0.08	0.66*
	20,000-50,000บ.	3.92	-	-	0.58
	50,000บ.	4.50	-	-	-

จากตาราง 9 แสดงว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาท ใช้แหล่งสารสนเทศจากหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ อินเทอร์เน็ต หอกระจายข่าว ศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ องค์กรพัฒนาเอกชน ประเภทเข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆ ของหน่วยงานเอกชน เข้าร่วมประชุมสัมมนา อภิปรายกับหน่วยงานเอกชน มากกว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีไม่เกิน 20,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีไม่เกิน 20,000 บาท และเกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีระหว่าง 20,000-50,000 บาท ใช้แหล่งสารสนเทศจากร้านค้าในชุมชน มากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ ปรากฏดังตาราง 10

ตาราง 10 ปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

ข้อ	ปัญหาการใช้แหล่งสารสนเทศ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.	ไม่มีเวลาที่จะหาคำตอบจากแหล่งความรู้หลายๆที่	3.11	0.83	ปานกลาง
2.	คำตอบที่ได้รับไม่น่าเชื่อถือ	2.53	0.80	ปานกลาง
3.	เสียค่าใช้จ่าย (เงิน) สูง	3.25	0.94	ปานกลาง
4.	ภาษาที่ใช้ในการเผยแพร่ไม่น่าสนใจ ไม่ค่อยเคย ทำให้อ่านหรือฟังไม่รู้เรื่อง	2.96	0.98	ปานกลาง
5.	ผู้เชี่ยวชาญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถอยู่ไกลไม่สะดวกในการติดต่อ	3.92	0.99	มาก
6.	แหล่งความรู้นั้นมีข้อมูลไม่ตรงกับความต้องการ	3.04	0.84	ปานกลาง
7.	ไม่ทราบว่ามีหน่วยงานใดบ้างจัดพิมพ์เอกสารในเรื่องที่ต้องการ	4.01	0.98	มาก
8.	ไม่ทราบวิธีการใช้แหล่งความรู้	3.43	0.88	ปานกลาง
9.	ไม่สามารถเข้าไปใช้แหล่งความรู้ที่ต้องการได้	3.46	0.81	ปานกลาง
10.	ค้นหาความรู้ที่ต้องการไม่พบ	3.13	0.79	ปานกลาง
11.	อ่านหนังสือไม่ออก	1.67	0.69	น้อย
12.	ข่าวสารที่ได้รับไม่ทันต่อเหตุการณ์ ขาดความทันสมัย	2.71	0.90	ปานกลาง
รวม		3.10	0.86	ปานกลาง

จากตาราง 10 แสดงว่า ปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรทั้งหมดอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นราย พบปัญหาในระดับมาก 2 ข้อ ในเรื่อง ไม่ทราบว่ามีหน่วยงานใดบ้างจัดพิมพ์เอกสารในเรื่องที่ต้องการ ($\bar{X} = 4.01$) ผู้เชี่ยวชาญ วิทยากร ที่มีความรู้ความสามารถอยู่ไกล ไม่สะดวกในการติดต่อ ($\bar{X} = 3.92$) และพบปัญหาในระดับปานกลาง ที่มีค่าเฉลี่ยค่อนข้างมากมี 4 ข้อ ในเรื่อง ไม่สามารถเข้าไปใช้แหล่งความรู้ที่ต้องการได้ ($\bar{X} = 3.46$) ไม่ทราบวิธีการใช้แหล่งความรู้ ($\bar{X} = 3.43$) เสียค่าใช้จ่าย (เงิน) สูง ($\bar{X} = 3.25$) ค้นหาความรู้ที่ต้องการไม่พบ ($\bar{X} = 3.13$)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การจัดสนทนากลุ่มครั้งนี้เป็นการสนทนาเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งสารสนเทศทางการเกษตร” โดยจัดสนทนา 2 ครั้งจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม เมื่อนำข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์แล้วสามารถจับประเด็นปัญหาได้ดังนี้

1. สารสนเทศทางการเกษตรมักเขียนหรือถ่ายทอดด้วยภาษาทางวิชาการที่เข้าใจยาก
2. เจ้าหน้าที่ทางการเกษตรไม่ใช่แหล่งสารสนเทศที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ
3. ผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางการเกษตรในท้องถิ่นเป็นแหล่งสารสนเทศที่สำคัญของ

เกษตรกร

4. ห้องสมุดไม่ใช่แหล่งสารสนเทศที่สำคัญของเกษตรกร
5. เกษตรกรมีทักษะในการอ่านและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างจำกัด
6. บริการสารสนเทศจากเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรยังขาดประสิทธิภาพ
7. เกษตรกรให้คุณค่ากับสารสนเทศที่ได้รับการถ่ายโอนโดยตรงจากแหล่งบุคคลและจากการ

ปฏิบัติจริง

8. สารสนเทศที่สื่อมวลชนนำเสนอยังไม่เพียงพอ

ภาพประกอบ 5 กลุ่มสนทนาที่ 1 กลุ่มครูบาผาย สร้อยสระกลาง

ภาพประกอบ 6 กลุ่มสนทนาที่ 2 กลุ่มครูบาคำเตื่อง ภาชี

สารสนเทศทางการเกษตรมักเขียนหรือถ่ายทอดด้วยภาษาทางวิชาการที่เข้าใจยาก

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าสารสนเทศทางการเกษตรที่ได้รับจากสื่อความรู้ เช่น เอกสาร คู่มือ ข่าวสารทางราชการ หรือสารสนเทศได้รับจากนักวิชาการส่วนใหญ่เป็นภาษาที่เข้าใจยาก บางครั้ง สอดแทรกด้วยภาษาอังกฤษที่เกษตรกรไม่เข้าใจ ดังจะเห็นได้จากคำสนทนาดังต่อไปนี้

“...เคยฟังนักวิชาการพูด แต่ไม่เข้าใจ เช่น เขาพูดว่า ต่อไปนี้เราจะพัฒนาบุคลากร พัฒนาสังคม ทำทฤษฎีใหม่ เราฟังแล้วไม่รู้เรื่อง...”

“...ตอนนั้นเราต้องการรู้เรื่องดิน มีเจ้าหน้าที่ที่เรียกว่า หมอดิน เอาอุปกรณ์มาให้ ไม่ได้บอกอะไร เอาแต่เอกสารมาให้เราอ่านเอง เอกสารบางส่วนเป็นภาษาอังกฤษด้วย เราอ่านไม่รู้เรื่อง สุดท้ายเราก็ทำไม่ได้...”

“...ผู้นำหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เอาข่าวสารที่ทางราชการฝากมาอ่านให้ฟัง ก็ฟังไม่รู้เรื่อง เพราะเขาอ่านตามตัวหนังสือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังไม่เข้าใจเนื้อหา แล้วชาวบ้านอย่างเราจะเข้าใจได้อย่างไร”

เจ้าหน้าที่ทางการเกษตรไม่ใช่แหล่งสารสนเทศที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า สารสนเทศได้รับจากเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรเป็นความรู้ที่ไม่สามารถไปปฏิบัติได้จริง ดังจะเห็นได้จากคำสนทนาต่อไปนี้

“ผมเคยรับการอบรมจากเจ้าหน้าที่เกษตร เขาพูดเรื่องทำนา และมีเกษตรกรคนหนึ่งค้านว่า ถ้าทำนาอย่างที่เขาแนะนำ ข้าวจะเสียหายหมด เขาทำนามา 20-30 ปี เขารู้ดี เจ้าหน้าที่เกษตรจึงต้องเชิญเกษตรกรคนนั้นขึ้นไปพูดแทน”

“...เราไม่เคยคิดหวังจะฟังเขาเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร เพราะเราคิดว่าความรู้ทางการเกษตรนั้น พลิกแพลงอยู่ตลอดเวลา และขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของบุคคลนั้นๆด้วย”

นอกจากนี้แล้ว เกษตรกรยังเห็นว่าเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรให้บริการโดยไม่คำนึงถึงความต้องการ และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น เช่น การเผยแพร่พันธุ์พืชโดยไม่คำนึงถึงฤดูกาล หรือความต้องการของเกษตรกร ดังเช่นที่เกษตรกรผู้หนึ่งกล่าวว่า

“เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ต้องการให้เราปลูกพืชตามที่รัฐบาลส่งเสริม เช่น ปลูกสิ่งที่กินไม่ได้ ถ้าเราขายไม่ได้ก็ต้องทิ้งไป สูญเสียเงินทอง เราไปกู้เขามา เราเป็นหนี้ แต่เจ้าหน้าที่ไม่ได้เป็นหนี้กับเราด้วย”

แม้ว่าเกษตรกรให้ความเห็นไว้ดังข้อความข้างต้น แต่ไม่ได้หมายความว่าเกษตรกรไม่ต้องการความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เขายังมีความต้องการให้รัฐช่วยเหลือ ด้านปัจจัยที่เป็นวัตถุดิบของ ดังเช่นเกษตรกรผู้หนึ่งกล่าว

“อยากให้เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือเหมือนกัน ในเรื่องไร่ นา สวน ผสม อยากให้ช่วยเหลือปลูกปลา พันธุ์ปลามาให้ด้วย...”

ผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางการเกษตรในท้องถิ่นเป็นแหล่งสารสนเทศที่สำคัญของเกษตรกร

ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรพอใจที่จะแสวงหาสารสนเทศจากผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์ทางการเกษตรภายในท้องถิ่น หรือ “ปราชญ์ชาวบ้าน” มากกว่าเจ้าหน้าที่ หรือนักวิชาการ เกษตรกร ทั้งนี้เพราะเกษตรกรเชื่อว่าความรู้ที่ได้จาก ปราชญ์ชาวบ้าน นั้นเป็นความรู้ที่ได้รับการทดสอบแล้ว ด้วยการลงมือปฏิบัติ ตนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ด้วยความมั่นใจว่าจะได้รับผลสำเร็จ เกษตรกร จึงเต็มใจที่จะใช้ทุนทรัพย์และเวลาเพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศจากปราชญ์ชาวบ้าน หรือเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จในการทำการเกษตร ดังตัวอย่างความเห็นของเกษตรกร

“...การอ่านหนังสือกับการปฏิบัติจริงไม่เหมือนกัน การปฏิบัติจริงจะทำให้เข้าใจดี ...เรายินดีจะไปศึกษาจากแหล่งที่เขาทำจริงแม้จะต้องเสียเงินก็ตาม ไกลแค่ไหนเราก็ไปถ้าเราอยากรู้ เราไปหลายที่ก็ได้ความรู้หลากหลาย รวมแล้วคัดเลือกเป็นความคิดของเรา แล้วนำไปปฏิบัติได้ผลดี”

“อ่านหนังสือ เอกสารต่างๆก็ได้ [ความรู้] แต่ได้น้อย ไม่เหมือนไปศึกษากับผู้ที่เขาลงมือทำ เช่น เคยซื้อตำราทำอาหารมาอ่าน เขابอกส่วนผสมต่างๆ ผมก็ใส่ตามเขา แต่ผลออกมาไม่อร่อย ไม่เป็นอย่างในภาพ ผมขอขอให้เขาจับมือทำ ได้เรียนรู้และได้ผลดี”

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ให้เกษตรกรพอใจแสวงหาความรู้ จากปราชญ์ชาวบ้าน คือ ปราชญ์ชาวบ้านสามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่เกษตรกรสามารถเข้าใจได้ชัดเจน ดังที่เกษตรกรกล่าวว่า

“...ระดับชาวบ้านต้องการคนพูดภาษาเดียวกัน เช่น หลวงพ่อ ท่านอ่านหนังสือเกี่ยวกับการเกษตร ท่านอ่านเข้าใจแล้ว เอามาเล่าให้ชาวบ้านฟัง ท่านพูดง่าย ฟังง่าย เข้าใจง่าย เรียกว่าพูดแบบชาวบ้าน”

“ปราชญ์ชาวบ้านก็ทำหนังสือ เขาเขียนตรงๆ อ่านแล้วเข้าใจ”

“ความรู้ที่เราได้ส่วนใหญ่ เราเรียนรู้กันเอง จากกลุ่มของเราเอง ทดลองเอง ลองผิดลองถูกและศึกษาจากกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ ที่เขาประสบผลสำเร็จ เวลาไปหาความรู้ เราต้องแนใจกับการไป ไม่ใช่ไปแล้วได้เอกสาร อ่านแล้วไม่เข้าใจ ทำไม่ได้ เกษตรกรบางคนอ่านหนังสือไม่ออก แต่ปลูกพืชได้ดีกว่าคนจบเกษตรจากมหาวิทยาลัยเสียอีก”

ห้องสมุดไม่ใช่แหล่งสารสนเทศที่สำคัญของเกษตรกร

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า การไปห้องสมุดเพื่อค้นหาสารสนเทศที่ต้องการ ทำให้เขาเสียเวลา เพราะห้องสมุดมีแต่ทรัพยากรประเภทหนังสือ ที่เขาต้องใช้เวลารออ่านทำความเข้าใจ อีกทั้งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรก็มีน้อยและเก่าล้าสมัย การจัดหนังสือในห้องสมุดยังไม่เป็นระเบียบค้นยาก

นอกจากนี้เกษตรกรส่วนหนึ่งยังไม่รู้จักห้องสมุด ไม่เข้าใจว่าห้องสมุดจะมีส่วนช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนและครอบครัวได้อย่างไร ดังตัวอย่างคำสนทนาต่อไปนี้

“ชาวบ้านบางคนไม่รู้หรอกว่าห้องสมุดมีอะไร เข้าไปแล้วเราจะความรู้มาใช้ได้หรือเปล่าห้องสมุดโรงเรียนมีเพียงหนังสือบนเตียง หนังสือการ์ตูน หนังสือเกี่ยวกับการเกษตรมีน้อย หรือถ้ามีก็เก่ามาก อ่านแล้วนำไปใช้ไม่ได้ จัดไม่เป็นระเบียบ หาอะไรไม่เจอ”

“พูดถึงห้องสมุดชาวบ้านบางคนไม่เคยเห็น ไม่เคยรู้จัก ห้องสมุดประชาชนของอำเภอ อยู่ตรงไหนไม่รู้ เวลาเราจะหาความรู้มาใช้ในการเกษตร เรานึกไม่ถึงว่าห้องสมุดจะช่วยอะไรได้ เช่น เมื่อเราต้องการรู้เรื่อง การปลูกมะม่วง เราจะนึกแต่ว่าใครบ้างที่ปลูกมะม่วงได้ประสบผลสำเร็จ เราจะพยายามหาทางไปหาคนนั้น”

“ชาวบ้านไม่มีเวลาไปอ่านหนังสือที่ห้องสมุดหรอก เขาต้องทำมาหากิน การที่เขาจะไปนั่งเสียเวลากับการเข้าห้องสมุด อ่านในสิ่งที่เขาต้องทำความเข้าใจเยอะมาก และก็ไม่น่าจะนำไปใช้ได้จริงหรือเปล่า เขาต้องคิด เพราะว่าต้นทุนของเขามีลูกและเมียเป็นเดิมพัน จะรีรอไม่ได้ต้องรีบเร่ง ต้องชัดเจน แนใจกับการลงทุน ลงแรง ลงเวลา”

“ชาวบ้านไม่มีเวลาไปหาข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้เป็นเพราะเขาต้องทำมาหากินก่อน แต่ถ้าเป็นหน้าแล้งก็พอได้...”

“ถ้าจะให้ไปหาความรู้เพียงอย่างเดียว เราคงไม่ไป แต่ถ้าไปแล้วได้อย่างอื่น เช่น เทคนิควิธี หรือพันธุ์พืช กลับมาด้วยเราอยากไป”

เกษตรกรมีทักษะในการอ่านและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างจำกัด

ข้อมูลการสนทนาชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีทักษะในการอ่านต่ำ อีกทั้งอยู่ในภาวะลืมนหนังสือ ส่วนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต เกษตรกรยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของอินเทอร์เน็ตในฐานะที่เป็นแหล่งสารสนเทศ ดังตัวอย่างคำสนทนาต่อไปนี้

“อ่านหนังสือไม่ออก ไม่ใช่ปัญหา แต่ปัญหาของเราคือ อ่านไม่คล่อง อ่านแล้วไม่เข้าใจความหมายของคำบางคำ เนื่องจากไม่ได้อ่านบ่อย ทั้งการอ่านไปนาน เอกสารที่ทางราชการส่งมาให้ก็เป็นคำศัพท์ที่อ่านไม่รู้เรื่องน่าจะทำแบบที่อ่านง่าย ๆ เช่น หนังสือที่พวกเราทำกันขึ้นเอง อ่านง่าย เข้าใจดี ตัวหนังสือโต มีภาพประกอบ”

“อินเทอร์เน็ต เราไม่รู้จักเลย จะจัดหามาให้บริการที่องค์การบริหารส่วนตำบล คงไม่เกิดประโยชน์กับเรา เพราะเราใช้ไม่เป็น”

“...สื่อที่เป็นเอกสาร หรืออินเทอร์เน็ต ชาวบ้านไม่รู้เรื่อง อ่านไม่เข้าใจ ใช้ไม่เป็น ถึงใช้เป็นก็เห็นว่าข้อมูลไม่น่าเชื่อถือ...”

บริการสารสนเทศจากเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรยังขาดประสิทธิภาพ

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นว่า เจ้าหน้าที่ทางการเกษตร ยังให้บริการที่ขาดประสิทธิภาพ มีชั่วโมงบริการที่ไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร ละเลยหน้าที่ มีปฏิสัมพันธ์กับเกษตรกรน้อย ดังตัวอย่างคำสนทนาต่อไปนี้

“เจ้าหน้าที่ทางการเกษตรที่ศูนย์เทคโนโลยีเคลื่อนที่ใน 1 สัปดาห์ เขาจะต้องทำประจำอยู่ 2 วัน แรก ๆ ก็เห็น แต่ต่อๆ มาไม่เห็นเลย พอย้ายที่ทำการมาอยู่ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ก็มีแต่ชื่อไม่มีคนมาทำงาน มีแต่เอกสารแจก”

“บางครั้งไปสำนักงานเกษตรอำเภอ หาเจ้าหน้าที่ไม่เจอเลยสักคน เสียเงินขึ้นรถโดยสารไปไม่พอเสียความรู้อีกด้วย”

“...ตอนนี้ ทุกวันนี้เราไม่รู้เลยว่าหน้าตาของเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลเป็นอย่างไร คือใคร...”

เกษตรกรให้คุณค่ากับสารสนเทศที่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากแหล่งบุคคลและจากการปฏิบัติจริง

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า สารสนเทศที่ได้รับการถ่ายทอด ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงจะทำให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ได้จริง และเมื่อเกิดข้อสงสัย เกษตรกรสามารถซักถามได้ในทันที ดังจะเห็นได้จากคำสนทนาต่อไปนี้

“...เราเชื่อว่าการทำอะไรก็ตามจะมีเกร็ดเล็กเกร็ดน้อย มีเทคนิค วิธีการที่ต้องเรียนรู้โดยตรงจากผู้ปฏิบัติจริง การได้เห็นจริงทำให้จำได้ หรือซักถามได้ในทันที”

“การอ่านหนังสือกับการปฏิบัติจริงไม่เหมือนกัน การได้ปฏิบัติจริงจะทำให้เข้าใจดี เรายินดีจะไปศึกษาแหล่งที่เขาให้เราได้ปฏิบัติจริง แม้ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น หรือแม้จะอยู่ไกลก็ตาม”

“อยากให้รัฐบาลช่วยสนับสนุน ส่งวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถ มานำเกษตรกรลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งคิดว่าน่าจะดีกว่านั่งบประมาณ ไปจัดทำเอกสาร หรือหาอินเทอร์เน็ตมาให้”

“สิ่งที่ชาวบ้านต้องการ คือทักษะ เทคนิค วิธีการที่สามารถพลิกแพลงใช้ได้กับสิ่งที่มี เช่น เขาบอกให้ใช้คัตเตอร์แต่ชาวบ้านไม่มี ใช้มีดทำกับข้าว มีดอโต้แทนได้ไหม ไม่มีเชือกฟางใช้เชือกกล้วยได้ไหม”

“การทำการเกษตรมีอะไรหลายอย่าง ซึ่งตรงนี้ทำให้คิดว่าไปศึกษาจากผู้ที่เขาพาเราทำจริง ได้ลองผิดลองถูก ได้เห็นการปฏิบัติ ซักถามได้เดี๋ยวนั้น ครั้งหนึ่งเคยทำไวน์โดยอ่านจากแผ่นพับที่เขาแจกมารสชาติไม่เหมือนที่เราชิมของเขา ผมคิดว่าสู้ไปเรียนรู้ลงมือทำกับคนที่เขาเคยทำดีกว่า”

สารสนเทศที่สื่อมวลชนนำเสนอยังไม่เพียงพอ

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า แหล่งสารสนเทศที่เป็นสื่อมวลชนยังนำเสนอสารสนเทศทางการเกษตรไม่เพียงพอ ทั้งคุณภาพและปริมาณ สารสนเทศที่ได้รับจากโทรทัศน์มีน้อย ขาดรายละเอียด และนำเสนอรวดเร็ว ส่วนสารสนเทศที่ได้รับจากวิทยุ ขาดความทันสมัยและไม่เห็นภาพ ดังจะเห็นได้จากคำถามต่อไปนี้

“รายการโทรทัศน์เราก็ดู แต่ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับน้อยมาก และสั้นเกินไปทำให้จดไม่ทัน เราจะใช้วิธีจดที่อยู่แล้วติดต่อไปยังแหล่งนั้นๆ เอง เราชอบที่จะพูดคุยกับผู้ที่ลงมือทำมากกว่า ส่วนรายการวิทยุไม่ค่อยได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับการเกษตร ส่วนใหญ่ฟังแต่เพลง และที่สำคัญวิทยุมองไม่เห็นภาพ ข้อมูลไม่ค่อยทันสมัย”

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อสำรวจเกี่ยวกับการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์ สรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตาม อายุ และรายได้เฉลี่ยต่อปี
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค ในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

สมมุติฐานในการวิจัย

1. เกษตรกรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศเพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเอง แตกต่างกัน
2. เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศเพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเอง แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ เกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์จำนวน 2 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มครูบาผาย สร้อยสระกลาง จำนวน 100 คน

1.2 กลุ่มครูบาคำเตื่อง ภาษี จำนวน 80 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ เกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ ที่สุ่มมาจากประชากรในข้อ 1 ได้จำนวน 141 ราย ซึ่งมากกว่าจำนวนขั้นต่ำที่กำหนดไว้ในตารางกำหนดกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี่ และมอร์แกน และจัดเป็น 2 กลุ่มดังนี้

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ 1 ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อตอบแบบสอบถามเรื่อง “การใช้แหล่งสารสนเทศและปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศ” มีจำนวน 141 ราย โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ 2 ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มตัวอย่างที่ 1 กลุ่มตัวอย่งนี้มีจำนวน 12 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ชั้นที่ 1 คือ แบบสอบถาม ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ 1 แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับ รายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ รายได้เฉลี่ยต่อปี

ตอนที่ 2 แบบสอบถาม ถามเกี่ยวกับการใช้แหล่งสารสนเทศด้านการเกษตร จำนวน 49 ข้อ คำถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ ใช้มากที่สุด ใช้มาก ใช้ปานกลาง ใช้น้อย ไม่ใช้เลย

ตอนที่ 3 แบบสอบถาม ถามเกี่ยวกับปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศด้านการเกษตร จำนวน 12 ข้อ ข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ชั้นที่ 2 คือ การจัดสนทนากลุ่ม ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ 2 โดยมีแบบบันทึก แถบบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ เพื่อบันทึกข้อมูลในลักษณะพรรณนาโวหาร

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธี คือ นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง พร้อมผู้ช่วยวิจัย ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2545 ได้แบบสอบถามคืนจำนวน 141 ชุด และวิธีที่ 2 คือ การจัดสนทนากลุ่ม เก็บข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม 2545 ได้ข้อมูลในลักษณะพรรณนาโวหาร

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ มาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางด้านสังคมศาสตร์ (SPSS/PC++) ดังนี้

5.1 แบบสอบถาม ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาหาคำนวณหาค่าเฉลี่ยร้อยละ (Percentage Ratio)

5.2 แบบสอบถาม ตอนที่ 2 เกี่ยวกับการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร นำมาหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นรายข้อ และรายด้าน

5.3 แบบสอบถาม ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งสารสนเทศ นำมาหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.4 เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศด้านการเกษตร จำแนกตาม อายุ รายได้เฉลี่ยต่อปี โดยใช้ F-test ถ้าพบความแตกต่าง ใช้การทดสอบเป็นรายคู่ตามวิธีของนิวแมนคูลส์ (Newman-Keuls Test)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเอง ในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์ สรุปผลได้ดังนี้

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรโดยส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 56 มีอายุระหว่าง 31-45 ปี ร้อยละ 53.9 รายได้เฉลี่ยต่อปีน้อยกว่า 20,000 บาท ร้อยละ 53.2

2. การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

การใช้แหล่งโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อแยกเป็นแต่ละแหล่งได้ข้อมูลดังนี้ แหล่งบุคคล มีการใช้ในระดับน้อย แหล่งสถาบันของรัฐ มีการใช้ในระดับน้อย แหล่งที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ

มีการใช้ในระดับน้อย แหล่งสถาบันเอกชน มีการใช้ในระดับปานกลาง แหล่งที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของเอกชน มีการใช้ในระดับปานกลาง แหล่งประเพณี มีการใช้ในระดับน้อยที่สุด และเมื่อแยกเป็นรายข้อมีแหล่งที่ใช้ในระดับมาก 4 ข้อ คือ ประชุมสัมมนาอภิปรายกับหน่วยงานเอกชน ผู้นำชุมชนผู้อาวุโสผู้มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้านปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อนเกษตรกรเพื่อนร่วมอาชีพ และประสบการณ์และแนวความคิด ความรู้ของตนเอง

แหล่งที่มีการใช้ในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังรายการต่อไปนี้ กลุ่มเกษตรกร ญาติเพื่อนบ้าน เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการของหน่วยงานของเอกชน เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆที่หน่วยงานเอกชนจัด เดินทางออกนอกหมู่บ้าน ชมนิทรรศการ การสาธิตจากหน่วยงานของเอกชน เข้ารับการศึกษาหลักสูตรระยะสั้นจากหน่วยงานเอกชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

3. เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามอายุ

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 1 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ของแต่ละแหล่งสารสนเทศ พบว่า ข้อที่มีการใช้แตกต่างกันดังนี้

เกษตรกรที่มีอายุ 46 ปีขึ้นไป และเกษตรกรที่มีอายุระหว่าง 31-45 ปี มีการใช้แหล่งสารสนเทศ ผู้นำชุมชนผู้อาวุโสผู้มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้านปราชญ์ชาวบ้าน และแหล่งองค์กรพัฒนาเอกชน มากกว่า เกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี มีการใช้แหล่ง ทีวีมากกว่า เกษตรกรอายุ 46 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามรายได้เฉลี่ย

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2

เมื่อพิจารณาแต่ละแหล่งสารสนเทศ พบว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อ และแหล่งสารสนเทศที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของเอกชน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ของแต่ละแหล่งสารสนเทศ พบว่า ข้อที่มีการใช้แตกต่างกันดังนี้

เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาท มีการใช้แหล่งสารสนเทศ หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ อินเทอร์เน็ต หอกระจายข่าว องค์กรพัฒนาเอกชน เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆ ของหน่วยงานเอกชน ศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการของหน่วยงานของเอกชน และประชุมสัมมนาอภิปรายที่หน่วยงานเอกชนจัด มากกว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีน้อยกว่า 20,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีน้อยกว่า 20,000 บาท และมีรายได้เฉลี่ยต่อปีระหว่าง 20,000 – 50,000 บาท มีการใช้แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบันเอกชน ประเภทร้านค้าในชุมชน มากกว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในระดับมากมี 2 รายการเรียงตามลำดับได้ดังนี้ ไม่ทราบว่ามีหน่วยงานใดบ้างจัดพิมพ์เอกสารในเรื่องที่ต้องการ ผู้เชี่ยวชาญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถอยู่ไกลไม่สะดวกในการติดต่อ สำหรับปัญหาในระดับปานกลางที่มีค่าเฉลี่ยมาก เรียงตามลำดับได้ดังนี้ ไม่สามารถเข้าไปใช้แหล่งความรู้ที่ต้องการได้ ไม่ทราบวิธีการใช้แหล่งความรู้ เสียค่าใช้จ่าย (เงิน) สูง ค้นหาความรู้ที่ต้องการไม่พบ

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า เกษตรกรมีปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศดังนี้

1. สารสนเทศทางการเกษตรมักเขียนหรือถ่ายทอดด้วยภาษาทางวิชาการที่เข้าใจยาก
2. เจ้าหน้าที่ทางการเกษตรไม่ใช้แหล่งสารสนเทศที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ
3. ผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางการเกษตรในท้องถิ่นเป็นแหล่งสารสนเทศที่สำคัญของ

เกษตรกร

4. ห้องสมุดไม่ใช้แหล่งสารสนเทศที่สำคัญของเกษตรกร
5. เกษตรกรมีทักษะในการอ่านและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างจำกัด
6. บริการสารสนเทศจากเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรยังขาดประสิทธิภาพ
7. เกษตรกรให้คุณค่ากับสารสนเทศที่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากแหล่งบุคคลและจาก

การปฏิบัติจริง

8. สารสนเทศที่สื่อมวลชนนำเสนอยังไม่เพียงพอ

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ มีดังนี้

1. การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกร ในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

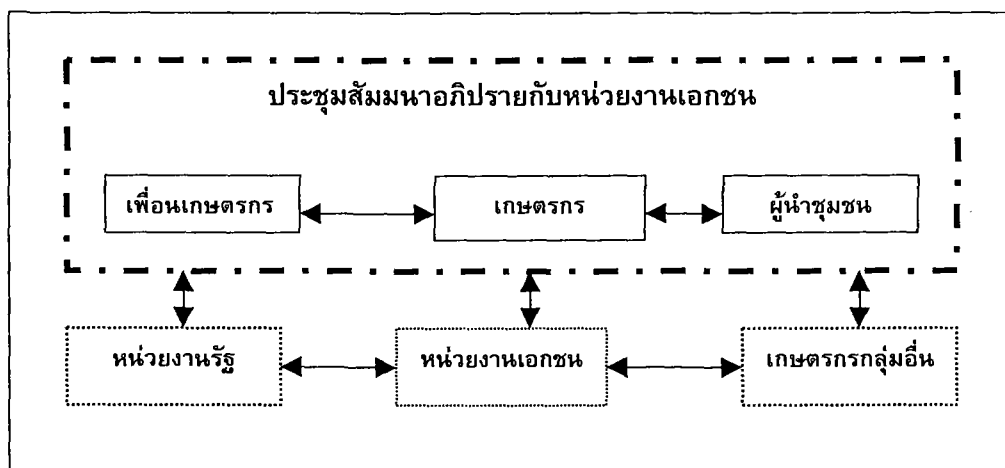
ผลการวิจัยพบว่า แหล่งสารสนเทศที่เกษตรกรใช้สูงสุด คือ ประชุมสัมมนา อภิปราย กับ หน่วยงานเอกชนในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างนี้มีการประชุมสัมมนา อภิปรายกันเป็นประจำทุกเดือน นอกจากนั้นยังมีการประชุมย่อยๆ และประชุมกับเครือข่ายเกษตรกรภาคอีสานอย่างสม่ำเสมอ จากการได้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหลายครั้ง ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีกำหนดการประชุมสมาชิกกลุ่มเป็นประจำทุกเดือน ในการประชุม สมาชิกได้พูดคุยปรึกษาหารือ โดยมีผู้นำกลุ่มเป็นประธาน สมาชิกนำเสนอเรื่องต่างๆ ร่วมแสดงความคิดเห็น นำปัญหาหรือความรู้ ข่าวสารมาบอกกล่าว ในการประชุมครั้งหนึ่งผู้วิจัยได้เข้าร่วม สมาชิกคนหนึ่งนำเสนอปัญหาของตนเกี่ยวกับเรื่องควายไม่กินหญ้า ผู้นำได้ให้สมาชิกที่มีความรู้ หรือมีประสบการณ์นำเสนอวิธีการแก้ปัญหา มีบางปัญหาที่สมาชิกในกลุ่มไม่ทราบแนวทางในการแก้ปัญหาหรือไม่สามารถหาคำตอบจากข้อซักถามต่างๆ ได้ สมาชิกที่มีเพื่อนที่คิดว่าน่าจะมีความรู้ในเรื่องนั้นๆ จะรับอาสาไปหาข้อมูลมาตอบ ดังนั้นเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงสามารถเข้าไปร่วมประชุม เพื่อชี้แจงหรือเผยแพร่สารสนเทศต่างๆ ให้แก่เกษตรกรทราบได้ การใช้แหล่งสารสนเทศในข้อนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของเดชา นันทพิชัย (2539 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า การจัดการประชุมหรืออภิปรายมีปริมาณการใช้สูง

แหล่งที่มีปริมาณการใช้สูงเป็นอันดับ 2 คือ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ผู้มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้มีความรู้ความสามารถ และปราชญ์ชาวบ้านได้มีโอกาสไปร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เดินทางออกนอกหมู่บ้านเป็นประจำ

นอกจากนี้ยังได้รับเชิญเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานต่าง ๆ อยู่เสมอ และที่สำคัญผู้นำยังใช้วิธีการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบอย่างที่ดี มีผลงานปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม ทำให้เพื่อนเกษตรกรมีความศรัทธาเข้ามาขอคำปรึกษาเสมอๆ ดังนั้นถ้าหน่วยงานต่างๆ ต้องการเผยแพร่สารสนเทศไปยังเกษตรกร ผู้นำชุมชนเป็นช่องทางหนึ่งที่จะนำส่งสารสนเทศได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีการสื่อสารแบบหลายขั้นตอน ของแคทซ์ (Katz. 1955 : 377-452) ที่กล่าวว่า “ข่าวสารส่วนใหญ่ที่เผยแพร่จากสื่อมวลชนไปยังประชาชนเป้าหมายนั้น มักจะผ่านผู้นำความคิดเห็น หรือผู้ที่เข้าถึงสื่อมากกว่าเสียก่อน แล้วบุคคลเหล่านั้นจึงจะนำข่าวสารข้อมูลที่ได้รับเผยแพร่แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายคนอื่นๆ ต่อไป”

ส่วนปริมาณการใช้อันดับต่อไปคือ เพื่อนเกษตรกร เพื่อนร่วมอาชีพ และประสบการณ์และแนวความคิด ความรู้ของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530 : บทคัดย่อ) ที่กล่าวว่า แหล่งสารสนเทศที่เกษตรกรใช้มากในอันดับต้นๆ คือ ประสบการณ์ของตนเอง เพื่อนร่วมอาชีพ และแหล่งสารสนเทศที่อยู่ใกล้ตัวผู้ใช้ และงานวิจัยของ ชันสวาท หินธารว (2539 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า เกษตรส่วนใหญ่รับสารสนเทศจากสื่อบุคคล โดยการพูดคุยหรือปรึกษาหารือกับเพื่อนบ้าน รองลงไปคือพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัว เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ภรณ์ ศิริโชติ และกุลธิดา ท้วมสุข (2533 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า สื่อที่เหมาะสมกับการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้กับเกษตรกรมากที่สุด คือ สื่อบุคคล และสอดคล้องกับแนวความคิดของลาซาสเฟล (Lazersfeld. 1968 : 97) ที่ว่าสื่อบุคคลมีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลมากกว่าสื่ออื่นๆ ทั้งนี้เป็นเพราะสื่อบุคคลมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ 1.) จัดการเลือกรับสาร เนื่องจากหลีกเลี่ยงการสนทนาหรือการรับฟังได้ยาก 2.) สามารถเปลี่ยนแปลงเนื้อหาการสนทนาได้ในเวลาอันรวดเร็วหากคู่สนทนาไม่สนใจ 3.) มีลักษณะเป็นกันเอง 4.) ผู้รับสารมักเชื่อในความคิดของผู้ที่เขารู้จักและนับถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่เคยรู้จัก

แหล่งสารสนเทศทั้ง 4 รายการ ได้แก่ ประชุมสัมมนาอภิปรายกับหน่วยงานเอกชน ผู้นำชุมชนผู้อาวุโสผู้มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้านปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อนเกษตรกรเพื่อนร่วมอาชีพ และประสบการณ์และแนวความคิด ความรู้ของตนเอง สามารถนำมาเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันในลักษณะดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 7 ความสัมพันธ์ของแหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบันรัฐ เกษตรกรใช้ในระดับปานกลาง มีเพียงข้อเดียว คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเข้าไปใช้บริการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์บ้าง จึงอาจได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการเกษตรเช่นกัน

แหล่งที่เกี่ยวข้องกับสถาบันเอกชน เกษตรกรใช้แหล่งนี้ในระดับปานกลางมี 2 ข้อ คือ แหล่งกลุ่มเกษตรกรต่างๆ มีปริมาณการใช้ปานกลางค่อนข้างมาก ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างนี้เป็นสมาชิกของเครือข่ายเกษตรกรภาคอีสาน (เครือข่ายนี้ประกอบด้วย สมาชิกที่เป็นกลุ่มเกษตรกรต่างๆ จำนวนหลายกลุ่มอยู่เกือบทั่วทุกจังหวัดของภาคอีสาน และกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรภาคอีสานมีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนแนวความคิดกันอย่างสม่ำเสมอ มีการกำหนดวันประชุมร่วมปรึกษาหารือกันเป็นประจำทุกปี โดยเวียนไปตามบ้านของสมาชิกเครือข่าย คอยให้ความช่วยเหลือกับกลุ่มเกษตรกรต่างๆ ที่เป็นสมาชิกของเครือข่าย เช่น จัดทำโครงการวิจัยเกี่ยวกับการเกษตร ให้ความช่วยเหลือในด้านเงินทุน จัดอบรมสัมมนาเกี่ยวกับด้านการเกษตร และกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมาย) บางครั้งกลุ่มเกษตรกรแต่ละกลุ่มได้เวียนกันไปเยี่ยมชมกิจกรรมของกลุ่มอื่นๆ ที่ประสบผลสำเร็จ หรือมีกิจกรรมที่กลุ่มตนสนใจด้วยตนเอง เครือข่ายเกษตรกรภาคอีสานนี้เป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง มีผู้นำที่เข้มแข็ง พร้อมกันนั้นยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานจากทั้งภาครัฐ และเอกชนเป็นอย่างดี ที่ตั้งของหน่วยงานใหญ่อยู่ที่จังหวัดขอนแก่น

แหล่งที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานของเอกชน เกษตรกรใช้แหล่งสารสนเทศในระดับปานกลาง 4 ข้อ คือ เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการของหน่วยงานเอกชน เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆ ที่หน่วยงานเอกชนจัด ชมนิทรรศการ การสาธิต จากหน่วยงานเอกชน และเข้ารับการศึกษาลักษณะระยะสั้นจากหน่วยงานเอกชน ซึ่งแต่ละแหล่งมีการใช้ในระดับนี้ ทั้งนี้เนื่องจากแหล่งต่างๆ นี้เป็นกิจกรรมที่มีในการประชุมเครือข่ายเกษตรกรภาคอีสาน หรือบางครั้งเป็นกิจกรรมที่แต่ละกลุ่มเกษตรกรจัดขึ้นเอง โดยได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้ให้การอบรมส่วนใหญ่เป็นเพื่อนเกษตรกรด้วยกัน ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้เข้าร่วมกิจกรรมเสมอ จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับโอกาสและงบประมาณ จากการสอบถามเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ว่าผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างนี้ทุกคนจะต้องได้รับการอบรม หลักสูตรระยะสั้น อย่างน้อยคนละ 1 ครั้ง สำหรับการสาธิต การชมนิทรรศการของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจะมีลักษณะผสมผสานกับการทัศนศึกษา โดยทางกลุ่มจะจัดทัศนศึกษาเวียนไปยังบ้านของเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จในการทำกิจกรรมทางการเกษตร

จากผลการวิจัยยังพบอีกว่า แหล่งสารสนเทศที่เกษตรกรใช้น้อยที่สุด คือ แหล่งสารสนเทศเกี่ยวกับสถาบันรัฐ ได้แก่ ห้องสมุดวัด ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และแหล่งสารสนเทศประเภทสื่อประเพณี ได้แก่ กันตริ้มลิเก ทั้งนี้เนื่องจากกึ่งอำเภอแคนดงไม่มีห้องสมุดประชาชน หน่วยงานราชการต่างๆ เพิ่งจัดตั้ง ก่อนนี้หมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างขึ้นกับ อำเภอสตึก ระยะทางจากหมู่บ้านถึงอำเภอสตึกมีรถประจำทางวันละ 1 เที่ยว ประกอบกับแหล่งสารสนเทศประเภทห้องสมุด เกษตรอำเภอ สหกรณ์การเกษตร ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในอำเภอ และเจ้าหน้าที่ไม่ค่อยได้ออกบริการนอกสำนักงาน ทั้งนี้เนื่องจากงบประมาณที่จำกัดและจำนวนบุคลากรมีน้อย ถ้าออกให้บริการนอกสำนักงาน เช่น บริการห้องสมุดเคลื่อนที่คงเป็นไปได้ยาก แต่ปัญหานี้จะแก้ได้ถ้าเจ้าหน้าที่นำสารสนเทศไปยังแหล่งต่างๆ ที่เกษตรกรใช้มาก เช่น ผู้นำกลุ่มเกษตรกรต่างๆ ศูนย์ประชุมต่างๆ ที่กลุ่มเกษตรกรทำกิจกรรม เป็นต้น อีกสาเหตุที่มีการใช้แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบันรัฐน้อย อาจมีผลมาจากหน่วยงานเหล่านี้ ไม่ได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์หน่วยงานของตน ไม่ได้ออกให้บริการในเชิงรุกโดยเข้าถึงผู้บริโภคทุกครัวเรือน ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้งบประมาณอีกเช่นเคย

และจากการจัดสนทนากลุ่ม เกษตรกรได้ให้ความเห็นว่า การเดินทางไปหาแหล่งสารสนเทศต่างๆ เช่น เกษตรอำเภอ สำนักงานต่างๆ หรือห้องสมุดประชาชน เมื่อไปไม่พบเจ้าหน้าที่ทำให้เกษตรกรเสียเวลาในการประกอบอาชีพ ตัวแทนเกษตรกรท่านหนึ่งกล่าวว่า “ บางครั้งไปที่เกษตรอำเภอ หาใครไม่เจอ เสียเงินไปขึ้นรถโดยสาร ซึ่งในหมู่บ้านเรามีรถโดยสารคันเดียว ออกเที่ยวเดียวกลับเที่ยวเดียว ไปถึงไม่เจออีกเท่ากับเสียเวลา เสียเงินไม่พอ เสียความรู้อีกด้วย”

2. เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามอายุ

จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศแตกต่างกัน ดังนี้ เกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป และ อายุระหว่าง 31-45 ปี มีการใช้แหล่งสารสนเทศบุคคล ประเภท ผู้นำชุมชน ผู้นำอาวุโส ผู้มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน มากกว่า เกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป และอายุระหว่าง 31-45 ปี ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกับเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างนี้ก่อนเกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี จากเหตุผลที่อยู่ก่อนอยู่นาน ทำให้ได้มีโอกาสได้พบกับ ผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้านมากกว่า ประกอบกับปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำส่วนใหญ่อยู่ในวัยใกล้เคียงกันจึงพูดคุยกันได้เข้าใจ อีกทั้งเกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไปและอายุระหว่าง 31-45 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับต้น ทำให้โอกาสในการอ่านเอกสารต่างๆมีน้อย และเอกสารส่วนใหญ่ไม่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ แหล่งที่เหมาะสมกับเกษตรกรวัยนี้จึงเป็นแหล่งที่ใช้วิธีการสื่อสารโดยการพูดคุยนั่นก็คือแหล่งที่เป็นตัวบุคคลนั่นเอง

เกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี ใช้แหล่งสารสนเทศสื่อมวลชน ประเภท สถานีโทรทัศน์ไอทีวี มากกว่า เกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัจจุบันสื่อโทรทัศน์ มีเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรยุคใหม่คุ้นเคยกับโทรทัศน์ แทบทุกครัวเรือนมีโทรทัศน์ เหตุที่เกษตรกรอายุไม่เกิน 30 ปี ใช้มากกว่าอาจเป็นเพราะ ข้อมูลจากสถานีโทรทัศน์ เป็นข้อมูลที่รวดเร็ว สั้น กระชับ เนื่องจากเจ้าของรายการต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง จึงต้องทำรายการให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและส่วนใหญ่รายการเหล่านี้ใช้ศัพท์วิชาการ ผู้ชมต้องมีความรู้ในศัพท์ต่างๆ พอควร จึงจะทำให้ชมแล้วเกิดความเข้าใจนำไปใช้ได้ ดังนั้นเกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป ชมแล้วอาจไม่เข้าใจทันทีที่ต้องอาศัยเวลา หรือการขยายความให้มากขึ้น จึงเห็นได้ว่าไม่ค่อยได้ประโยชน์จากการชมรายการโทรทัศน์ ทำให้เลือกตอบในข้อนี้น้อยกว่าเกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี ดังเกษตรกรท่านหนึ่งกล่าว “รายการตามโทรทัศน์เราดู แต่ได้ข้อมูลน้อย เขาพูดเร็วทำให้จดไม่ทัน”

เกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป มีการใช้แหล่งสารสนเทศเกี่ยวกับสถาบันเอกชน ประเภท องค์กรพัฒนาเอกชน มากกว่า เกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เกษตรกรที่อายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไปเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มเป็นประจำ ทำให้เมื่อมีการประชุมกับเกษตรกรกลุ่มอื่นๆ เกษตรกรช่วงอายุนี้จึงมักจะได้รับคัดเลือกให้เข้าร่วมประชุมเสมอ ซึ่งการประชุมกับเกษตรกรกลุ่มอื่นๆ จะมีหน่วยงาน องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาร่วมประชุมด้วยเกือบทุกครั้ง ทำให้เกษตรกรได้แลกเปลี่ยนความคิดกับหน่วยงานขององค์กรพัฒนาเอกชนด้วย

3. เปรียบเทียบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อปี

จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 2 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของแต่ละแหล่งสารสนเทศ พบว่า

เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีต่างกัน มีการใช้แหล่งสารสนเทศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และระดับ .05 โดยที่เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาท มีการใช้แหล่งประเภทสื่อ แหล่งที่เป็นกิจกรรมของหน่วยงานเอกชน และแหล่งรวมทั้งหมด มากกว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีน้อยกว่า 20,000 บาท และรายได้เฉลี่ยต่อปีระหว่าง 20,000 – 50,000 บาท ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเมื่อเกษตรกรมีรายได้มากทำให้สามารถใช้จ่ายได้มาก พอจะมีเงินแบ่งไว้เพื่อใช้จ่ายจัดหาสารสนเทศ หรือใช้จ่ายเพื่อการเดินทางไปยังแหล่งสารสนเทศได้มากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้น้อย จึงทำให้เกษตรกรมีการใช้แหล่งสารสนเทศแตกต่างกัน

เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาท ใช้แหล่งสารสนเทศจาก หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ อินเทอร์เน็ต หอกระจายข่าว ศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ องค์พัฒนาเอกชน เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆ ของหน่วยงานเอกชน เข้าร่วมประชุมสัมมนา อภิปรายกับหน่วยงานเอกชน มากกว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีไม่เกิน 20,000 บาท ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาทต่อปี มีกำลังทรัพย์ในการซื้อหนังสือพิมพ์ เครื่องคอมพิวเตอร์ ไปทัศนศึกษา ได้มากกว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีน้อยกว่า 20,000 บาท และเกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาท ยังใช้แหล่งศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติมากกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเหตุผลอย่างเดียวกัน คือ กำลังทรัพย์ เนื่องจากศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ผู้ที่จะมีโอกาสไปใช้ต้องมีกำลังทรัพย์ สำหรับผู้ที่มีกำลังทรัพย์น้อย จะต้องหาปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิตก่อน นั่นก็คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย เพราะนอกจากเกษตรกรแล้วยังมี ครอบครัวของเขาด้วย ฉะนั้นเมื่อหาเงินมาได้จะต้องใช้จ่ายในสิ่งจำเป็นก่อน และเวลาที่ไปในแต่ละวันต้องเป็นไปเพื่อการหาเลี้ยงชีพก่อน ซึ่งคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ สมควร กวียะ (2523 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า เงื่อนไขประการหนึ่งของการรับข้อมูลข่าวสารของเกษตรกร คือ ฐานะทางเศรษฐกิจและ งานวิจัยของเดชา นันทพิชัย (2539 : บทคัดย่อ) ที่พบว่ารายได้เฉลี่ยต่อปี มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีน้อยกว่า 20,000 บาท และเกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีระหว่าง 20,000-50,000 บาท ใช้แหล่งสารสนเทศจากร้านค้าในชุมชน มากกว่า เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 50,000 บาท ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เกษตรกรที่มีรายได้น้อยมีแหล่งที่จะใช้ได้จำกัด เนื่องจากไม่มีงบประมาณจะซื้อหรือไปยังแหล่งสารสนเทศที่ไกลๆ ได้ แหล่งที่ใกล้ที่สุดในหมู่บ้าน จึงเป็นร้านค้าในชุมชนเป็นแหล่งที่ไม่ต้องลงทุนสูง ทำให้เกษตรกรเลือกแหล่งนี้ในปริมาณมาก ซึ่งนอกเหนือจากแหล่งบุคคลแล้ว แหล่งสารสนเทศ ประเภท ร้านค้าในชุมชน ถือว่าเป็นแหล่งที่สำคัญแหล่งหนึ่งสำหรับเกษตรกรในชุมชน เพราะเขาจะต้องเข้าไปซื้อหาอาหาร วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ฉะนั้นเขาจึงมีโอกาสดูแลเปลี่ยนแปลงความคิดกับเจ้าของร้านไม่มากนัก

4. ปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

ผลการวิจัย พบว่าเกษตรกรประสบปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศจากทุกแหล่งโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีปัญหาในระดับมาก 2 รายการคือ ไม่ทราบว่ามีหน่วยงานใดบ้างจัดพิมพ์เอกสารในเรื่องที่ต้องการ ผู้เชี่ยวชาญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถอยู่ใกล้ไม่สะดวกในการติดต่อ ปัญหาในระดับปานกลางค่อนข้างมาก มี 4 รายการคือ ไม่สามารถเข้าไปใช้แหล่งความรู้ที่ต้องการได้ ไม่ทราบวิธีการใช้แหล่งความรู้ เสียค่าใช้จ่าย (เงิน) สูง ค้นหาความรู้ที่ต้องการไม่พบ

ไม่ทราบว่ามีหน่วยงานใดบ้างจัดพิมพ์เอกสารในเรื่องที่ต้องการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแหล่งสารสนเทศนั้น ขาดการประชาสัมพันธ์ จากคำบอกเล่าของเกษตรกรกล่าวว่า “ไม่ทราบว่ามีห้องสมุดประชาชน

ของอำเภอตนเองนั้นอยู่ที่ไหน” ดังนั้นแหล่งบริการสารสนเทศต่างๆ ควรได้ประชาสัมพันธ์ตนเอง ซึ่งในความเป็นจริงแหล่งสารสนเทศเหล่านั้นมีการประชาสัมพันธ์ แต่เป็นการประชาสัมพันธ์กับผู้ใช้ที่มีการศึกษาสูง เช่น นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา ไม่ได้ประชาสัมพันธ์ถึงผู้ใช้ที่เป็น เกษตรกร ซึ่งเขาเป็นผู้ที่มีสิทธิที่จะได้รับรู้ข่าวสาร ว่ามีแหล่งใดบ้างที่ให้บริการสารสนเทศที่ดีๆ ทันสมัย เช่นกัน

ห้องสมุดประชาชนตั้งอยู่ในอำเภอ เกษตรกรหลายคนไม่ทราบ ฉะนั้นศูนย์สารสนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ จึงมีเกษตรกรทราบน้อยมาก ถึงแม้ว่าจะมีข้อมูลข่าวสารที่ดีมาก ข้อมูลเชิงปริมาณมีผู้ใช้ศูนย์สารสนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ น้อยที่สุด ดังนั้นเจ้าหน้าที่จึงควรประชาสัมพันธ์งานของตนไปให้ถึงกลุ่มผู้ใช้ที่เป็นเกษตรกรได้ทราบว่า หน่วยงานของตนมีเอกสาร ข้อมูลอะไรบ้างที่เกษตรกรพอจะไปใช้เป็นส่วนช่วยในการประกอบอาชีพ ซึ่งตรงกับงานเขียนของ ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530 : 209) ที่กล่าวว่า การตัดสินใจประโยชน์ของแหล่งสารสนเทศ อยู่กับผลของการติดต่อสื่อสารระหว่างเกษตรกรกับแหล่งนั้น ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับว่าแหล่งนั้นๆ มีสารสนเทศมากมาย หรือมีสารสนเทศที่ทันสมัยบริการด้วยระบบคอมพิวเตอร์ และงานเขียนของ Salasin & Cedar(1985 : 94-102) ที่สรุปว่า มีหลักฐานยืนยันว่าคนชอบที่จะใช้แหล่งสารสนเทศที่สะดวกต่อการได้ โดยไม่ได้คำนึงถึงปริมาณสารสนเทศ ที่ได้จากแหล่งนั้นๆ จากการร่วมฟังการสนทนา เกษตรกรกล่าวถึงแหล่งสารสนเทศของรัฐน้อยมาก ที่กล่าวถึงมีเพียงห้องสมุดโรงเรียน เกษตรกรได้ให้ข้อมูลว่า ห้องสมุดโรงเรียนไม่มีหนังสือที่ต้องการ ซึ่งในข้อนี้เป็นจริง ส่วนห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย เกษตรกรไม่ได้กล่าวถึง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเขาไม่ทราบ เขาจึงไม่รู้จะกล่าวถึงอย่างไร

ผู้เชี่ยวชาญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถอยู่ไกลไม่สะดวกในการติดต่อ ข้อนี้เป็นปัญหาในระดับมากสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ แต่เมื่อดูข้อมูลเชิงคุณภาพ เกษตรกรกลับกล่าวว่า “ไม่ว่าผู้รู้ ปรารถนาชาวบ้านจะอยู่ที่ใด เสียเงิน เท่าไรไม่ว่าขอให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ” แต่มีเกษตรกรบางท่านกล่าวว่า “เราไม่มีเวลาไปหาแหล่งความรู้ ไกลๆ หรือ” ซึ่งถ้าพิจารณาการสนทนาทั้งสองครั้งจะเห็นได้ว่า ที่เกษตรกรกล่าวว่าเสียเงิน เสียเวลา ซึ่งในความจริงอาจเป็นเพียงข้ออ้าง ข้อมูลในเชิงคุณภาพพบว่า ผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางการเกษตรในท้องถิ่นเป็นแหล่งสารสนเทศที่สำคัญของเกษตรกร เจ้าหน้าที่ทางการเกษตรไม่ใช่แหล่งสารสนเทศที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ บริการสารสนเทศจากเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรยังขาดประสิทธิภาพ และห้องสมุดไม่ใช่แหล่งสารสนเทศที่สำคัญของเกษตรกร ดังตัวอย่างคำกล่าวของเกษตรกรท่านหนึ่ง “ชาวบ้านมีที่จะใช้ เราจะไม่ไปหาที่ห้องสมุด ไม่ไปหาเจ้าหน้าที่เกษตร เพราะที่เหล่านั้น หวังไม่ได้ ไปก็ไม่แน่ใจว่าจะได้ จะมีหรือเปล่า เสียเงินไป เดินทางไปในเมือง แต่หาอะไรไม่ได้ ไม่มีใครอยู่ เราพบบอย ทำให้เราไม่พึงหวัง ไม่คิดหวังจะพึ่งพา”

ปัญหาในระดับปานกลาง ในข้อที่ว่า ไม่สามารถเข้าไปใช้แหล่งความรู้ที่ต้องการได้ ไม่ทราบวิธีการใช้แหล่งความรู้ และค้นหาความรู้ที่ต้องการไม่พบ เป็นข้อที่สอดคล้องกัน โดยเกษตรกรได้ให้เหตุผลว่า โดยส่วนใหญ่คิดว่า ตนเองไม่สามารถเข้าไปใช้แหล่งความรู้ เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดสถาบันราชภัฏได้ หรือแม้ว่าเข้าไปใช้ได้ ก็คงใช้ไม่เป็น ดังคำกล่าวของเกษตรกรท่านหนึ่ง “เราไม่ทราบวิธีการใช้ห้องสมุดหรอก เพราะเราไม่เคยไปใช้ และหนังสือคงมีเยอะมากไม่รู้จะค้นอย่างไร อะไรอยู่ตรงไหนไม่ทราบ” ส่วนในข้อ เสียค่าใช้จ่าย (เงิน) สูง คล้ายคลึงกับงานวิจัยของ สมควร กวียะ (2523 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า เงื่อนไขประการหนึ่งของการรับข้อมูลข่าวสารของเกษตรกร คือ ฐานะทางเศรษฐกิจ และงานวิจัยของ เดชา นันทพิชัย (2539 : บทคัดย่อ) ที่พบว่ารายได้เฉลี่ยต่อปี มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชน

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ปัญหาที่พบคือ สารสนเทศทางการเกษตรมักเขียนหรือถ่ายทอดด้วยภาษาทางวิชาการที่เข้าใจยาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างนี้ ส่วนใหญ่มีอายุมากระดับการศึกษาอยู่ในระดับต้น หนังสือหรือเอกสารที่จัดไว้ให้บริการส่วนใหญ่มุ่งผู้ใช้ที่เป็น นักวิจัย นักวิชาการ นิสิต

นักศึกษา ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่อ่านตกแต่งงานจึงได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ แต่เกษตรกรที่อ่านตกแต่งงานมีน้อยมาก ประกอบกับการอ่านสิ่งพิมพ์ เป็นเรื่องที่ต้องใช้ทักษะและอุปนิสัยรักในการอ่าน อีกทั้งเกษตรกรไม่มีเวลาอ่านมากนัก เพราะเขาเหล่านั้นต้องใช้เวลาโดยส่วนใหญ่เพื่อการประกอบอาชีพ

ฉะนั้นห้องสมุดประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร ควรมีสำนึกถึงความรับผิดชอบของตนในการให้บริการแก่ผู้ใช้กลุ่มนี้ด้วยว่า การนำเสนอสารสนเทศแก่บุคคลกลุ่มนี้ควรมีลักษณะพิเศษ มีการปรับปรุงให้เหมาะกับระดับความรู้ความสามารถของเกษตรกร เพราะการให้สารสนเทศที่ไม่ตรงกับความรู้ความสามารถ ความต้องการของผู้ใช้ ทำให้ผู้ใช้ไม่สามารถใช้ได้ ซึ่งถือว่าเป็นความสูญเสียของผู้จัดทำและเผยแพร่ผลผลิตสารสนเทศนั้นๆ ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530 : 222) กล่าวว่า “การผลิตสื่อสารสนเทศประเภทเดียวใช้ได้ทั่วไป เป็นสิ่งที่หวังผลได้น้อยกว่า การผลิตสื่อสารสนเทศเฉพาะกลุ่มคนเฉพาะชุมชน การผลิตสื่อเฉพาะกลุ่มก่อให้เกิดผลที่ตามมาคือ ค่าใช้จ่าย แต่หากคำนวณให้ดีแล้วอาจจะคุ้มค่าที่ทำสื่อมาแบบใช้ทั่วไป”

ในข้ออื่นๆ ได้แก่ เกษตรกรให้คุณค่ากับสารสนเทศที่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากแหล่งบุคคลและจากการปฏิบัติจริง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะธรรมชาติของอาชีพเกษตรกรรม ต้องอาศัยการฝึกปฏิบัติจริง จึงจะเกิดทักษะการเรียนรู้ นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ปฏิบัติได้ถูกต้อง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริการสารสนเทศทางการเกษตร จึงไม่ควรให้บริการเพียงเอกสาร ควรจัดให้มีการฝึกอบรม ชมการสาธิต จัดทัศนศึกษาไปยังแหล่งเรียนรู้จริง ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานต่างๆ ได้ปรับปรุงการจัดกิจกรรมประเภทนี้เพิ่มขึ้นมาก สำหรับบริการของห้องสมุดประชาชนยังมีการจัดน้อย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากงบประมาณที่จำกัด

เกษตรกรมีทักษะในการอ่านและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างจำกัด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เข้ามาโดยเฉพาะ คอมพิวเตอร์ เกษตรกรไม่เคยได้ใช้ เพราะรายได้ที่จำกัดไม่อาจจัดหาคอมพิวเตอร์มาใช้ส่วนตัวได้ เกษตรกรมีการศึกษาในระดับต้นเป็นส่วนใหญ่ และเกษตรกรของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุมากทำให้การเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ เป็นไปได้ช้า จากการเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรกลุ่มนี้มีการใช้เทคโนโลยีประเภทคอมพิวเตอร์ มาช่วยในการทำงานเช่นกัน แต่อยู่ในระดับผู้นำเท่านั้น ซึ่งจากข้อมูลเชิงปริมาณมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ต เพียงคนเดียวเท่านั้น นั่นก็คือ คุรบาคำเดื่อง ภาษี ผู้นำของกลุ่มตัวอย่างที่ 2

นอกจากคอมพิวเตอร์ ทักษะในการอ่านของเกษตรกรยังมีจำกัด ทั้งนี้เพราะระดับการศึกษาของเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในระดับต้นๆ ประกอบกับเวลาสำหรับการอ่านถูกเบียดบังไปเพื่อประกอบอาชีพ เมื่อเป็นเช่นนี้ หน่วยงานของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่เกษตร หรือห้องสมุดประชาชน ที่มีเพียงการเตรียมเอกสาร หนังสือ แผ่นพับต่างๆ แจกให้ ไม่ได้อธิบายช่วยตอบข้อสงสัยเมื่อเกษตรกรไม่สามารถอ่านได้เข้าใจ เกษตรกรคงไม่สนใจจะไปใช้บริการจากแหล่งนั้นอย่างแน่นอน ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการให้บริการ โดยการจัดหาเอกสารที่ผู้เขียนใช้ภาษาง่ายๆ อ่านแล้วเข้าใจได้ หรือถ้าไม่มีเอกสารดังกล่าว อาจจะเป็นเอกสารที่ยากขึ้นมามากอีกนิด แล้วนำเสนอไปยังบุคคลที่มีความรู้ในกลุ่มของเกษตรกร เป็นบุคคลที่เกษตรกรให้ความเชื่อถือ สามารถพูดภาษาเดียวกันกับเกษตรกรได้ ให้ช่วยอ่านและอธิบายให้เกษตรกรเข้าใจ เช่น คำพูดของเกษตรกรท่านหนึ่ง “ระดับชาวบ้านต้องการคนพูดภาษาเดียวกัน เช่น หลวงพ่อ ท่านอ่านหนังสือเกี่ยวกับการเกษตร ท่านอ่านเข้าใจแล้วแตกแล้ว เอามาเล่าให้ชาวบ้านฟัง เรียกว่า พูดแบบชาวบ้าน ท่านพูดง่าย ฟังง่าย เข้าใจง่าย”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

1. ห้องสมุดประชาชน เป็นหน่วยงานที่ต้องคำนึงถึงผู้ใช้ทุกประเภท โดยเฉพาะประชาชนที่ออกจากระบบการศึกษาแล้ว เพราะบุคคลเหล่านี้คงไม่มีโอกาสเข้าไปใช้ห้องสมุดในสถานศึกษา ดังนั้นควรปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการให้บริการ เช่น

1.1 นำส่งเอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อต่างๆ ไปยังเกษตรกรผู้นำ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในชุมชนนั้น เพื่อให้เขาอ่านแล้วส่งต่อข้อมูลข่าวสารที่ได้ไปยังเกษตรกรคนอื่นๆ

1.2 จัดหาเอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อต่างๆ ที่เหมาะสมกับระดับความรู้ ความสามารถของเกษตรกร

1.3 จัดบริการห้องสมุดเคลื่อนที่ ซึ่งเดิมเคยมีการจัด แต่อาจเป็นเพราะงบประมาณที่จำกัดจึงงดบริการ ดังนั้นทางรัฐบาลต้องช่วยสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้ห้องสมุดมีบริการได้

2. เกษตรกรกลุ่มอื่นๆ ที่ต้องการพัฒนาตนเองหรือกลุ่มของตนเอง ให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้เช่นเดียวกับเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างนี้ สามารถนำแนวทางการปฏิบัติตนในการใช้แหล่งสารสนเทศตามรูปแบบที่ปรากฏไปใช้ได้ ถึงแม้ว่าแนวทางในการพัฒนาตนเองให้เป็นเกษตรกรที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จะต้องอาศัยเหตุปัจจัยมากมายก็ตาม

3. แหล่งสารสนเทศที่เกษตรกรให้ความเชื่อถือ พร้อมทั้งจะเข้าไปศึกษา นำวิธีการแนวทางนั้นๆ กลับมาใช้ มีลักษณะดังนี้

3.1 แหล่งสารสนเทศที่เกษตรกรได้เข้าไปใช้ แล้วนำสิ่งที่ได้จากการเข้าไปใช้มาปฏิบัติได้ และได้ผลดีต่ออาชีพทางการเกษตร

3.2 แหล่งสารสนเทศที่เกษตรกรได้ลงมือปฏิบัติ และเห็นผลสำเร็จนั้นเป็นที่น่าพอใจ

3.3 แหล่งสารสนเทศที่ให้ความเป็นกันเอง พร้อมทั้งจะร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยความจริงใจสม่ำเสมอ

4. หน่วยงานที่จัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อต่างๆ ทางด้านการเกษตร เพื่อเกษตรกรในชนบทน่าจะมีการศึกษาถึงรูปแบบของเอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อต่างๆ ที่เหมาะกับความรู้ความสามารถของเกษตรกร ซึ่งรูปแบบที่เกษตรกรเสนอ เช่น ไม่ควรมีคำศัพท์ทางวิชาการเพราะทำให้ต้องทำความเข้าใจมาก

5. หน่วยงานที่จัดพิมพ์เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อต่างๆ ทางด้านการเกษตร กับห้องสมุดประชาชนควรร่วมมือกันให้บริการสารสนเทศ กับเกษตรกร

6. กรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดให้ประชาชนที่อยู่นอกระบบการศึกษา ที่ยังอ่านและเขียนหนังสือไม่ได้และที่อ่านเขียนได้แล้วแต่ลืม ได้อ่านออกเขียนได้อีกครั้ง ดังนั้นหน่วยงานนี้ จึงควรมีส่วนในการจัดบริการส่งเสริมการอ่านสำหรับเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเหตุผลของการใช้แหล่งสารสนเทศน้อย และแหล่งที่มีความสำคัญสำหรับเกษตรกร ที่พบในงานวิจัยครั้งนี้ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ควรวิจัยเชิงทดลอง เรื่องรูปแบบของการใช้สารสนเทศ ที่จะทำให้เกษตรกรได้รับข้อมูลความรู้ได้ดีที่สุด

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2537). "การพัฒนาและวิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อม," ใน *วิธีวิทยาศาสตร์สังคมไทย : วิธีใหม่แห่งการพัฒนา*. บรรณาธิการโดย จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. หน้า 107-110. กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมองค์การพัฒนาเอกชนไทย.
- กรมวิชาการเกษตร. (2536). *เกษตรยั่งยืนอนาคตของการเกษตรไทย เอกสารวิชาการ ประจำปี 2536*. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2540). *การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาของชนบทภาคทอโลกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สมาคมทอโลกแห่งประเทศไทย.
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2542). *การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์.
- ชั้นสวาท หินเขาว์. (2539). *การเผยแพร่สารสนเทศทศวรรษในงานส่งเสริมเคหกิจการเกษตรของจังหวัดเลย*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- คณิต มานพพงษ์. (2518). *ปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ของเกษตรกรเจ้าของสวนยาง ตำบลนาบอนทุ่งสง นครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ส่งเสริมการเกษตร). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- คมสัน หุตะเพทย์. (2535). *การสื่อสารเพื่องานพัฒนาชุมชน : ประสบการณ์จากงานวิจัยเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมการกินของชาวอีสาน*. นครปฐม : ฝ่ายเผยแพร่และสื่อสารฝ่ายโภชนาการชุมชน สถาบันวิจัยโภชนาการ.
- จารีรัตน์ ปรกแก้ว และคนอื่นๆ. (2539). *รายงานการวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งของชุมชน : เรียนรู้จากภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์*. บุรีรัมย์ : สำนักวิจัยและบริการการศึกษา สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.
- จินดา มหาวิเศษศิลป์. (2524). *การยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกรอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงศึกษาเฉพาะกรณี*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ส่งเสริมการเกษตร). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ฉลอง โชติเกศคาม. (2539). *การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและความมั่นคงของชาติ*. กรุงเทพฯ : กรมแผนที่ทหาร.
- ชนวน รัตนวราหะ. (2536). "นิเวศธรรมชาติกับเกษตรกรรม : ความหลากหลายทางชีวภาพและความสมดุล," ใน *ความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. หน้า 167-197. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ไชยา เฟื่องอ่อน. (2535). "พัฒนาการเกษตรทางเลือก," ใน *เกษตรกรรมทางเลือก ความหมาย ความเป็นมา และเทคนิควิธี*. บรรณาธิการโดย วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. หน้า 173-196. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- จิรวุฒิ เสนาคำ. (2535). "พัฒนาการเกษตรทางเลือก," ใน *เกษตรกรรมทางเลือก ความหมาย ความเป็นมา และเทคนิควิธี*. บรรณาธิการโดย วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. หน้า 22-29. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- จรูญย์ วราวิทย์. (2539). *การรับสารสนเทศทางการเกษตรของเกษตรกรหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เดชา นันทพิชัย. (2539). *การรับสารนิเทศด้านวนศาสตร์ชุมชนของเกษตรกรในหมู่บ้าน โครงการพัฒนาป่าชุมชนจังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- เดชา ศิริภัทร. (2540). "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 กับเกษตรยั่งยืน," *วารสารเกษตรกรรม ธรรมชาติ*. 2(5) : 23-30.
- ทัศนีย์ ศิริวรรณ. (2520). ผลกระทบของการใช้น้ำชลประทานที่มีต่อการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ของ เกษตรกร เขตโครงการชลประทาน จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ส่งเสริมการเกษตร). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ทำนอง คิงคาลวณิช. (2536). "ความหมาย ปรัชญา นโยบายและวัตถุประสงค์ของกรมส่งเสริมการเกษตร," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร. หน้า 83-92. พิมพ์ครั้งที่ 11. นนทบุรี : สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธวัช ทองมณี. (2539). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมเกษตรยั่งยืน กรณีศึกษาเทคนิค การปลูกผักปลอดสารพิษ ตำบลบางเรียง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สังคมศาสตร์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ธวัชชัย นาคะบุตร. (2522). การศึกษาปัญหาและอุปสรรคบางประการเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเกษตรที่เหมาะสม ของเกษตรกรเขตโครงการลำพระเพลิงฯ. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ส่งเสริมการเกษตร). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ธีระพล อรุณะภิสกร และคนอื่นๆ. (2540). สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- นฤมล ตันธสุเศรษฐ. (2533). "แหล่งวิทยาการในชุมชน," ใน เอกสารการสอนชุดวิชา การพัฒนาและการใช้แหล่ง วิทยาการในชุมชน หน่วยที่ 1-8. หน้า 4-42. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นาฏสุดา เขมมะสิริ. (2534). ผลการวิจัยเรื่องแหล่งข้อมูลข่าวสารของเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์และปลูกพืชในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและบริการวิทยาลัยครูจันทระเกษม.
- เบญจจา ยอดดำเนิน แอ๊ดติกร์. (2531). ตำราประกอบการสอนและการวิจัย การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการ วิจัยภาคสนาม. นครปฐม : โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร สถาบันวิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประภาวดี สืบสนธิ์. (2530). การใช้และการแสวงหาสารนิเทศของเกษตรกร อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2543). สารสนเทศในบริบทสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย. ประเวศ วะสี. (2544, กุมภาพันธ์). "ชุมชนเข้มแข็งทางเลือกใหม่ของการพัฒนา," ใน *ข่าวการพัฒนา*. 18(2) : 3.
- ปริญญ์ ปราชนานุพร. (2539). การพัฒนาบรณวัตถุแห่งวัฒนธรรม : ภูมิปัญญาตะวันออก-วิทยาการตะวันตก. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา.
- ปัญญา หิรัญรัตน์ และคนอื่นๆ. (2520). หลักการศึกษาเกษตร : *Principles of Agricultural Education*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พวา พันธุ์เมฆา. (2535). สารนิเทศกับการศึกษาค้นคว้า. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- พิบูลศิลป์ วัฒนพงษ์. (2543). "สารสนเทศการเกษตรของประเทศไทย," ใน *เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการ เกษตร 6-7 กรกฎาคม 2543*. (เอกสารประกอบการบรรยาย). หน้า 1-7. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ. อัดสำเนา
- พิมพ์ร่ำไผ่ เปรมสมิทธิ์. (2533, ตุลาคม-ธันวาคม). "การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความต้องการและการแสวงหา สารนิเทศ," *วารสารห้องสมุด*. 34 (4) : 72-78.
- พลสวัสดิ์ อาจละกะ. (2536). เอกสารวิชาการประจำปี 2536 ระบบเกษตรกรรมที่นำไปสู่การเกษตรยั่งยืน เกษตร ยั่งยืนอนาคตของการเกษตรไทย. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

- ไพรัช เคนวิเศษ. (2538). การเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรปลูกป่าของเกษตรกรจังหวัดขอนแก่น โครงการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- ภรณ์ ศิริโชติ และกุลธิดา ท้วมสุข. (2533). รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบของสื่อที่เหมาะสมแก่การให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากร ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนอำนวนย อ. ท่าคันโท จ. กาฬสินธุ์. ขอนแก่น : โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2529). เอกสารการสอนชุดวิชา การใช้สื่อทางไกลทางงานส่งเสริมการเกษตร หน่วยที่ 8-15. พิมพ์ครั้งที่ 5. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- (2532). เอกสารการสอนชุดวิชา 13201 สารนิเทศศาสตร์เบื้องต้น หน่วยที่ 1-7. หน้า 43-44. นนทบุรี : สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- (2535). "สื่อสารเพื่อการพัฒนา," ใน เอกสารการสอนชุดวิชา สื่อสารเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ 1-8. หน้า 515-518. พิมพ์ครั้งที่ 6. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- (2537). เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท : *Rural Development* หน่วยที่ 8-15. หน้า 204-210. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- แมนมาส ขวาลิต, อุณหึง. (2528, มกราคม- มีนาคม). "นโยบายสารนิเทศและระบบสารนิเทศแห่งชาติ," วารสารห้องสมุด. 29(1) : 5-25.
- รวม พุ่มแพง. (2537). การศึกษาเปรียบเทียบการใช้แหล่งสารนิเทศด้านการเกษตรของเกษตรกรระดับจังหวัด และเกษตรกรทั่วไป เขตภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน. (2540). กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ.
- เรณู เปียเชื้อ. (2528, มกราคม – มีนาคม). "การเผยแพร่สารนิเทศสู่ชนบท," วารสารห้องสมุด. 29(1) : 75-91.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาถ. (2531). การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิเชียร แสงโชติ. (2540). "การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน" ใน องค์กรชุมชนกลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม. หน้า 106-140. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2535). เกษตรกรรมทางเลือก : หนทางรอดของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก.
- (2539). เกษตรกรรมทางเลือก ความหมาย ความเป็นมาและเทคนิควิธี. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- วีรจักร สุปัญญ. (2533). การศึกษาการเผยแพร่ความรู้ การรับความรู้ การตอบสนองของความต้องการและการนำความรู้ทางด้านเกษตรศาสตร์ขั้นมูลฐานไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของสตรีในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ศรีสอาง ศรีอรุณทัย. (2521). ความแตกต่างของสภาพเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกรรายย่อยที่ใช้และไม่ใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรในเขตโครงการเกษตรชลประทานลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ส่งเสริมการเกษตร). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

- ศุภนิจ ศรีรักษ์. (2539). งานสารนิเทศเพื่อชุมชนชนบทของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนใน จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *สู่ความเท่าเทียมและมั่นคงทางสังคม : นโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศไทยในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ.
- สถิตพงษ์ บุญมีสุวรรณ. (2536). *การแสวงหาสารนิเทศทางการประมงของชาวประมงทะเลพื้นบ้าน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดตราด*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สมควร กวียะ. (2523). *นิสัยการรับข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้านชนบทไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมจิต ชัยภักดี. (2530). "แนวโน้มความต้องการข้อมูลในงานส่งเสริมการเกษตร," ใน *แหล่งสารสนเทศเพื่อการพัฒนาการเกษตร*. หน้า 39-43. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร.
- สมจิต พรหมเทพ. (2542). *การบริหารสื่อสารนิเทศกับการพัฒนาชนบท*. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- สมภพ เพชรรัตน์. (2523). *ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ-ไม่ยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรของเกษตรกรในเขตโครงการปฏิบัติการพัฒนาสังคม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ส่งเสริมการเกษตร). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สมาคมการเกษตรยั่งยืนโลก. (2536). *รายงานการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องการเกษตรแบบยั่งยืน มิติใหม่เพื่อความอยู่รอด*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
- สหัส นิลพันธ์. (2519). *ปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับป้อนมาร์ลในการปรับปรุงดินเปรี้ยว อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ส่งเสริมการเกษตร). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สากล สถิตวิทยานันท์ และคนอื่นๆ. (2543). *สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานกึ่งอำเภอแคนดง. ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. (2544). *บรรยายสรุปกึ่งอำเภอแคนดง ประจำปี 2544*. บุรีรัมย์ : สำนักงาน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2535). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ในเต็ดโปรดักชั่น.
- (2543). *การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : สำนักงาน.
- (2544, กุมภาพันธ์). "ชุมชนเข้มแข็งทางเลือกใหม่ของการพัฒนา," *ข่าวการพัฒนา*. 18(2) : 3-4.
- สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์. ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. (2544). *บรรยายสรุปจังหวัดบุรีรัมย์ ประจำปี 2544*. บุรีรัมย์ : สำนักงาน.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2543). *สมุดสถิติรายปี ประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงาน.
- สำนักงานอำเภอลำปลายมาศ ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. (2544). *บรรยายสรุปอำเภอลำปลายมาศ ประจำปี 2544*. บุรีรัมย์ : สำนักงาน.
- สีลาภรณ์ นาคทรรพ. (2538, พฤษภาคม-สิงหาคม). "ระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนอีสานใต้," *วารสาร มสว.* 8(2) : 38-48.

- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2541). "ตัวอย่างการปฏิบัติงานแบบเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพระราชดำริ," *กลุ่สตรี*. 28 (656) : 72.
- เสน่ห์ จามริก. (2535, ตุลาคม-2536, มกราคม). "เศรษฐกิจการเมืองเรื่องสารสนเทศ," *จุลสารไทยคดีศึกษา*. 9 : 4-8.
- อเนก นาคะบุตร. (2533). *จุดเปลี่ยนการพัฒนาชนบทและองค์กรพัฒนาเอกชนไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา กองทุนพัฒนาท้องถิ่นไทย-แคนาดา.
- อำพล เสนาณรงค์. (2536). *แนวทางสู่เกษตรยั่งยืน เกษตรยั่งยืนอนาคตของการเกษตรไทย*. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- อุทัย วรรณกุล. (2529). *ความต้องการสารสนเทศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดแพร่*. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- The ALA Glossary of Library and Information Science*. (1983). Chicago : American Library Association.
- Allen, Pamela Jo. (1985, October). "Determinants of Information Source Selection by Farm Families in Two North Florida Counties," *Dissertation Abstracts International*. 446 (5) : 827.
- Broadbent, K. P. (1992). Challenges for Development in the Asia-Pacific Region : The Information Sector, South Korea and the Philippines. *Journal of Information Science*. 18 (11) : 193-202.
- Cronin, Blaise. (1981, February). "Assesing User Needs," *Aslip Proceedings*. 33 (8) : 37-47.
- Karnmanee Sackchareon. (1991). "The Exchange of Information to Meet New Demands or Rural Communities," Sulistyo-Basuki et al. *New Challenges in Library Services in the Developing World : Proceedings of Eighth Congress of Southeast Asian Library*. p. 137-140. Jarkarta : National Library of Indonesia & Indonesia, Library Association.
- Katz, Elihu. (1955). *Personal Influence : The Part Played by People in The Flow of Communication*. New York : Free Press.
- King, D. W., & Palmour, V. E. (1980, 15-19 September.). "How Needs are Generated ; What We Have Found Out about Them," *The Nationwide Provision and Use of Information : ASLIB, IIS, LA Joint Conference, She Field Proceedings*. p. 68-79. London : Library Association.
- Lazenfeld, Paul F. (1968). "Mass Media and Personal Influence," *The Science of Human Communication*. New York : The Basic Books.
- Longo, Rose Mary Luliano. (1990, January). Information Transfer and the Adoption of Agricultural Innovation. *Journal of American Society for Information Science*. 41 (7) : 1-9.
- Navanit Intrama. (1987, February). "Information Services for Social and Education Development," *Proceedings of the Seventh Congress of Southeast Asian Libraries*. 15-21 : 213-219. Manila : The Asia Foundation Philippine.
- Ojiambo, Joseph Bernark. (1989, February). "Communication of Agricultural Information Between Research Seientists, Extention Personnel and Farmers in Kenya," *Dissertation Abstracts International*. 47(8) : 2286.
- Okai, Milton Nassau. (1986, February). "Delivery of Agricultural Information to Small Farmer," *Dissertation Abstracts International*. 47(8) : 2856.

- Paisley, W., & Hardy A. (1980). *Information and Work : Research on the Improvement of Practitioner Information Systems*. Stanford, C.A. : Stanford University, Institute for Communication Research, Quoted in J. Salasin and T. Cedar.
- Salasin, J., & Cedar, T. (1985, March). "Information Seeking Behavior in an Applied Research / Service Delivery Setting," *Journal of the American Society for Information Science*. 36 (2) : 94-102.
- Taylor, Robert S. (1968, January). "Question-Negotiation and Information Seeking in Libraries," *College & Research Libraries*. 29 (6) : 178-194.
- Vergot, Pete, III. (1991, November). "Southwest Michigan Fruit and Vegetable Farmers' Use of Sources and Channels to Gain Information in Regard to New Agricultural Practices (Sources of Information, Channels of Information)," *Dissertation Abstracts International*. 52(5) : 1615.
- Zijp, W. (1994). *Improving the Transfer and Use of Agriculture Information : A Guide to Information Technology*. Washington, D.C. : World Bank.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญ และจดหมายเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

1. รองศาสตราจารย์พวา พันธุ์เมฆา	อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. นายนิรันดร์ กุลพานันท์	อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์
3. นางพิกุล ภูมิโคกรักษ์	อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
สถาบันราชภัฏนครราชสีมา
4. นายสามัญ อ่อนช้อย	นักวิชาการ 5
สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์

ที่ ทม 1012 /2747

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

18 เมษายน 2545

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณะบดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นางสาวปิยนันท์ วงศ์คำ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์” โดยมี อาจารย์อรรีชัย ชื่นวัฒนา และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุชรี ตรีโลจน์วงศ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยของเรียนเชิญ รองศาสตราจารย์พวา พันธุ์เมฆา เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัด เป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวปิยนันท์ วงศ์คำ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ภาภรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5726, 5644

โทรสาร. 02-258-4119

ที่ ทม 1012 /2747

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

18 เมษายน 2545

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน อธิการบดี สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นางสาวปิยนันท์ วงศ์คำ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกบรรณารักษศาสตร์และ
สารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การใช้แหล่ง
สารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์”
โดยมี อาจารย์อารีย์ ชื่นวัฒนา และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุชรี ตรีโลจน์วงศ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำ
ปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยของเรียนเชิญ อาจารย์นิรันดร์ กุลทอานนท์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบ
สอบถามการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองใน
ชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัด เป็นผู้เชี่ยวชาญให้
นางสาวปิยนันท์ วงศ์คำ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ
โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5726, 5644

โทรสาร. 02-258-4119

ที่ ทม 1012 /2747

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

18 เมษายน 2545

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน อธิการบดี สถาบันราชภัฏนครราชสีมา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นางสาวปิยนันท์ วงศ์คำ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์” โดยมี อาจารย์อารีย์ ชื่นวัฒนา และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุชรี ตรีโลจน์วงศ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยของเรียนเชิญ อาจารย์พิกุล ภูมิโคกรักษ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัด เป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวปิยนันท์ วงศ์คำ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5726, 5644

โทรสาร. 02-258-4119

ที่ ทม 1012 /2747

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

18 เมษายน 2545

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน เกษตรจังหวัดบุรีรัมย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นางสาวปิยนันท์ วงศ์คำ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์” โดยมี อาจารย์อารีย์ ชื่นวัฒนา และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุชรี ตรีโลจน์วงศ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยของเรียนเชิญ นายสามัญ อ่อนช้อย นักวิชาการ 5 เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามการใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัด เป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวปิยนันท์ วงศ์คำ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5726, 5644

โทรสาร. 02-258-4119

ภาคผนวก ข

แบบสอบถาม - แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน
เพื่อการพึ่งพาตนเองในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์

แบบสอบถาม

เรื่อง

การใช้แหล่งสารสนเทศของเกษตรกรในชุมชนที่มีการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน
เพื่อการพึ่งพาตนเองในชนบทท้องถิ่นบุรีรัมย์

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม.....

ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน ☐ หน้าคำตอบที่ผู้ตอบแบบสอบถามตอบ หรือกรอกข้อความลงในช่องว่าง

1. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

2. อายุ

☐ น้อยกว่า 30 ปี

☐ 31-45 ปี

☐ 46 ปีขึ้นไป

3. รายได้เฉลี่ยต่อปี

☐ น้อยกว่า 20,000 บาท

☐ ระหว่าง 20,000 บาท ถึง 50,000 บาท

☐ มากกว่า 50,000 บาท

ตอนที่ 2 การใช้แหล่งความรู้ ด้านการเกษตรของเกษตรกรชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์

คำชี้แจง

1. ผู้ถามแบบสอบถามถามว่า “ในการประกอบอาชีพของท่านเพื่อให้เกิดผลดี มีประสิทธิภาพ ตามแนวทางการเกษตรแบบยั่งยืนนั้นท่านได้เคยใช้ประโยชน์จากแหล่งข้อมูลใดบ้างและมีระดับในการใช้มากน้อยเพียงใด”
2. ผู้ถามแบบสอบถามทำเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างที่ตรงกับระดับการใช้แหล่งความรู้ของผู้ให้สัมภาษณ์

แหล่งความรู้	ระดับการใช้				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ใช้เลย
แหล่งความรู้					
1. ประสบการณ์และแนวความคิด / ความรู้ของตนเอง					
2. ญาติ / เพื่อนบ้าน					
3. เพื่อนเกษตรกร / เพื่อนร่วมอาชีพ					
4. ผู้นำชุมชน / ผู้อาวุโส / ผู้มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้าน / ปราชญ์ชาวบ้าน					
5. ผู้ใหญ่บ้าน / กำนัน / สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล					
6. ครู / อาจารย์					
7. พระสงฆ์					
8. พัฒนาการ / เจ้าหน้าที่ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท					
9. เกษตรตำบล / อำเภอ / จังหวัด					
10. ปศุสัตว์อำเภอ / จังหวัด					
11. ประมงอำเภอ / จังหวัด					
12. เจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ)					
13. พนักงานของบริษัทผลิตวัสดุ อุปกรณ์ทางการเกษตร					
แหล่งความรู้ประเภทสื่อ					
14. หนังสือพิมพ์					
14.1 เดลินิวส์.....					
14.2 ไทยรัฐ.....					
14.3 มติชน.....					
14.4 ข่าวสด.....					
15. วารสาร / นิตยสาร					
16. ป้ายโฆษณา / ป้ายประกาศชาวประจำหมู่บ้าน					
17. แผ่นพับ / ใบปลิว					
18. อินเทอร์เน็ต					
19. วิทยุ					
20. หอกระจายข่าวหมู่บ้าน					
21. โทรทัศน์					
21.1 ช่อง 3					
21.2 ช่อง 5					

แหล่งความรู้	ระดับการใช้				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ใช้เลย
21.3 ช่อง 7.....					
21.4 ช่อง 9.....					
21.5 ช่อง 11.....					
21.6 ช่อง ITV.....					
แหล่งความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน รัฐ					
22. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน					
23. ห้องสมุดโรงเรียน					
24. ห้องสมุดวัด					
25. ห้องสมุดประชาชน					
26. ห้องสมุดวิทยาลัย / สถาบันราชภัฏ / มหาวิทยาลัย					
27. สหกรณ์การเกษตร					
28. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์					
29. กรมส่งเสริมการเกษตร					
30. สำนักงานเกษตรตำบล / อำเภอ / จังหวัด					
31. ศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ					
32. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน					
วิธีการ					
33. ชมนิทรรศการ การสาธิต จากหน่วยงานของรัฐ					
34. เข้ารับการศึกษาลักษณะระยะสั้นจากหน่วยงานของรัฐ					
35. เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการของหน่วยงานของรัฐ					
36. เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆที่หน่วยงานของรัฐจัด					
37. ประชุมสัมมนา อภิปราย ที่หน่วยงานของรัฐจัด					
38. เดินทางออกนอกหมู่บ้าน					
เอกชน					
39. ร้านค้าในชุมชน					
40. องค์การพัฒนาชุมชน (เอ็นจีโอ)					
41. กลุ่มเกษตรกรต่างๆ					
วิธีการ					
42. ชมนิทรรศการ การสาธิต จากหน่วยงานของเอกชน					
43. เข้ารับการศึกษาลักษณะระยะสั้นจากหน่วยงานเอกชน					
44. เข้าร่วมรับการอบรมในโครงการของหน่วยงานของเอกชน					
45. เข้าร่วมทัศนศึกษากับโครงการต่างๆที่หน่วยงานเอกชนจัด					
46. ประชุมสัมมนา อภิปราย ที่หน่วยงานของเอกชนจัด					

แหล่งความรู้	ระดับการใช้				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ใช้เลย
แหล่งความรู้ประเภทสื่อประเพณี					
47. กัณฑ์					
48. หมอลำ					
49. ลิเก					

ตอนที่ 3 แบบสอบถาม เกี่ยวกับปัญหาในการใช้แหล่งความรู้ด้านการเกษตร

คำชี้แจง

1. ผู้ถามแบบสอบถามถามว่า “ ในการใช้แหล่งข้อมูลดังที่ท่านตอบ ท่านประสบปัญหาต่อไปนี้หรือไม่”
2. ผู้ถามแบบสอบถามทำเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างที่ตรงกับระดับปัญหาในการใช้แหล่งข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

รายละเอียด	ระดับปัญหา				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ใช้เลย
1. ไม่มีเวลาที่จะหาคำตอบจากแหล่งความรู้หลายๆที่					
2. คำตอบที่ได้รับไม่น่าเชื่อถือ					
3. เสียค่าใช้จ่าย (เงิน) สูง					
4. ภาษาที่ใช้ในการเผยแพร่ไม่น่าคุ้นเคย ทำให้อ่านหรือฟังไม่รู้เรื่อง					
5. ผู้เชี่ยวชาญ / วิทยากร ที่มีความรู้ ความสามารถอยู่ไกล ไม่สะดวกในการติดต่อ					
6. แหล่งความรู้ต่างๆ มีข้อมูลไม่ตรงกับความต้องการ					
7. ไม่ทราบว่า มีหน่วยงานใดบ้างจัดพิมพ์เอกสารในเรื่องที่ต้องการ					
8. ไม่ทราบวิธีการใช้แหล่งความรู้					
9. ไม่สามารถเข้าไปใช้แหล่งความรู้ที่ต้องการได้					
10. ค้นหาความรู้ที่ต้องการไม่พบ					
11. อ่านหนังสือไม่ออก					
12. ข่าวสารที่ได้รับไม่ทันต่อเหตุการณ์ ขาดความทันสมัย					

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวปิยนันท์ วงศ์คำ
วันเดือนปีเกิด	19 สิงหาคม 2514
สถานที่เกิด	บุรีรัมย์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	428 หมู่ 16 ตำบลกระสัง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ 31160
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	อาจารย์ 1 ระดับ 4
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนชุมชนบ้านสองชั้น ตำบลสองชั้น อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ 31160
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2526	ประถมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนบ้านกระสัง
พ.ศ. 2532	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม
พ.ศ. 2536	ค.บ. (บรรณารักษศาสตร์) เกียรตินิยม จาก สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์
พ.ศ. 2546	ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ